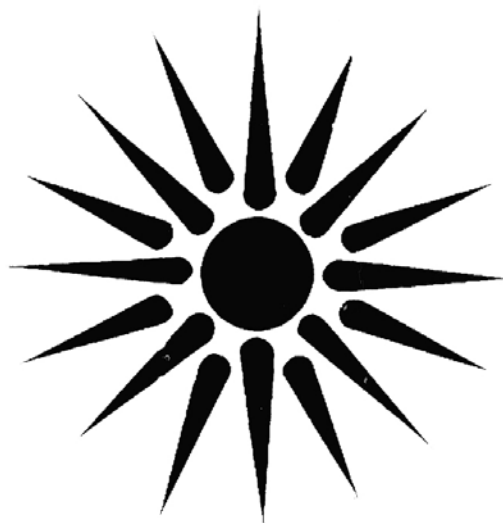

***ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ
НА МАКЕДОНИЈА
(1913-1989)***

Стојан Киселиновски

ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА (1913-1989)

Published by:

Risto Stefov Publications
rstefov@hotmail.com

Toronto, Canada

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage and retrieval system without written consent from the author, except for the inclusion of brief and documented quotations in a review.

Copyright © 2018 by Stoian Kiselinovski & Risto Stefov

e-book edition

January 24, 2018

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	6
ГЛАВА ПРВА - НАЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА ВО ПОЧЕТОКОТ НА XX ВЕК (1900 – 1913).....	8
1. БУГАРСКИТЕ СТАТИСТИКИ ЗА НАЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА	9
2. СРПСКИТЕ СТАТИСТИКИ ЗА НАЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА	12
3. ГРЧКИТЕ СТАТИСТИКИ ЗА НАЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА	14
ГЛАВА ВТОРА - СМЕНУВАЊЕТО НА ЕТНИЧКИОТ СОСТАВ НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА (1913-1928)	20
1. БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ И ПРВИТЕ МИГРАЦИОНИ ДВИЖЕЊА ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА	22
2. НЕЈСКИОТ МИРОВЕН ДОГОВОР И “ДОБРОВОЛНАТА” РАЗМЕНА НА НАСЕЛЕНИЕТО МЕЃУ ГРЦИЈА И БУГАРИЈА.....	24
3. ЛОЗАНСКИОТ МИРОВЕН ДОГОВОР И ЗАДОЛЖИТЕЛНАТА РАЗМЕНА НА НАСЕЛЕНИЕТО МЕЃУ ГРЦИЈА И ТУРЦИЈА	28
4. ЕТНИЧКО-ПОЛИТИЧКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ВО ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА ПО ГОЛЕМАТА ГРЧКА КОЛОНИЗАЦИЈА	33
А) ЕТНИЧКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ.....	33
Б) ЕТНИЧКИТЕ ПРОМЕНИ И ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК (1913-1940)	36
В) ПОЛИТИЧКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ	38
Г) ЕКОНОМСКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ.....	39
ГЛАВА ТРЕТА - НАЦИОНАЛНОТО УГНЕТУВАЊЕ И ОТПОРОТ НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ОД ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА (1913-1940).....	43
1. НАЦИОНАЛНОТО УГНЕТУВАЊЕ НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД (1913-1940)	43

А) ПОЈАВАТА НА ФЕНОМЕНОТ НА ДУАЛИЗАМ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	49
2. ОТПОРОТ НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ЗА ЗАШТИТА НА МАКЕДОНСКИОТ НАЦИОНАЛЕН ИДЕНИТЕТ (1913- 1940)	50
ГЛАВА ЧЕТВРТА - КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА НА ГРЦИЈА И МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ (1918-1940).....	54
1. НАЦИОНАЛНОТО ПРАШАЊЕ ВО ЕВРОПА И ПОЛИТИКАТА НА КОМИНТЕРНАТА	54
2. КОМУНИСТИЧКАТА ПАРТИЈА НА ГРЦИЈА И ПОЛИТИКАТА “НИ ДРЖАВНОСТ, НИ НАЦИОНАЛНОСТ” (1918-1924)	57
А) СТАВОТ НА СРПГ СПРЕМА НЕРЕШЕНИТЕ НАЦИОНАЛНИ И ТЕРИТОРИЈАЛНИ ПРАШАЊА	58
Б) СТАВОТ НА СРПГ СПРЕМА ГРЧКИТЕ НЕРЕШЕНИ НАЦИОНАЛНО-ТЕРИТОРИЈАЛНИ ПРАШАЊА НА ДОДЕКАНЕЗИТЕ И КИПАР	61
В) СТАВОТ НА СРПГ ВО ОДНОС ГРЧКОТО МАЛЦИНСКО ПРАШАЊЕ ВО ЈУЖНА АЛБАНИЈА	62
Г) СТАВОТ НА СРПГ ВО ОДНОС НА МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ	63
3. КОМУНИСТИЧКАТА ПАРТИЈА НА ГРЦИЈА И ПОЛИТИКАТА “ДРЖАВНОСТ, БЕЗ НАЦИОНАЛНОСТ” (1924-1931).....	65
А) МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ И ПОЛИТИЧКО-ИДЕОЛОШКАТА КРИЗА ВО КПГ	69
Б) МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ И СТАГНАЦИЈА НА ГРЧКОТО РАБОТНИЧКО ДВИЖЕЊЕ ВО ПЕРИОДОТ ОД 1923-1931	78
Проблемот на власта	78
Аграрното прашање	81
Македонското национално прашање	82
Постоењето на македонската нација.....	83
4. КОМУНИСТИЧКАТА ПАРТИЈА НА ГРЦИЈА И ПОЛИТИКАТА “НАЦИОНАЛНОСТ, БЕЗ ДРЖАВНОСТ” (1935-1940).....	88
5. РЕАЛНИТЕ МОТИВИ ЗА СМЕНУВАЊЕТО НА ПОЛИТИКАТА ЗА ОБЕДИНЕТА И НЕЗАВИСНА МАКЕДОНИЈА	97

А) НАДВОРЕШНИОТ ФАКТОР	98
Б) ВНАТРЕШНИ ФАКТОРИ.....	100
Привлекување на грчките народни маси	100
“Обезоружување” на грчката буржоазија.....	104
Избегнување на внатрешни политички кризи и полемики околу македонското национално прашање	108
Реалниот став на КПГ во однос на македонското национално прашање	115
Присуството на “големата идеја”	117
Постоењето на македонската нација.....	120
6. ПОЛИТИЧКАТА СИТУАЦИЈА ВО ГРЦИЈА И МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ ВО ПРЕДВЕЧЕРИЕТО НА ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА	123
ГЛАВА ПЕТТА - МАКЕДОНЦИТЕ ВО НАРОДНО- ОСЛОБОДИТЕЛНАТА БОРБА (1940-1949)	128
1. МАКЕДОНЦИТЕ ВО НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА ВОЈНА (1941-1945).....	129
2. МАКЕДОНЦИТЕ ВО ПЕРИОДОТ НА ГРАЃАНСКАТА ВОЈНА ВО ГРЦИЈА (1946-1949).....	135
ГЛАВА ШЕСТА - МАКЕДОНЦИТЕ ПО ГРАЃАНСКАТА ВОЈНА ВО ГРЦИЈА (1949-1989).....	142
ПРЕГЛЕДАНА И КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	149

ПРЕДГОВОР

Историскиот детерминизам влијае негативно или позитивно врз историската судбина на народите. Балканскиот историски детерминизам, детерминиран од европскиот, сериозно влијаеше врз историската судбина на македонскиот народ.

Со Букурешкиот мировен договор од 1913 година, во историјата на македонскиот народ завршува “историскиот” и почнува “праисторискиот” период. Негативниот грчки историски детерминизам крајно негативно влијаеше врз историската судбина на македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија. Со своето појавување на историскиот терен во егејскиот дел на Македонија, грчкиот политички историски детерминизам, со својот ексклузивен грчки национализам, ја стави под прашање и биолошката егзистенција на македонскиот народ.

Со желба да создаде “една држава, со една нација”, грчкиот историски политички фактор ја почна својата геноцидна политика против македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија. Протерувањето, угнетувањето и асимилацијата на македонското население, колонизацијата на немакедонското население (грчко и негрчко), отпорот на македонскиот народ, афирмацијата на македонските национално-културни вредности во егејскиот дел на Македонија, политичкото третирање на македонското национално прашање од страна на КППГ, е всушност предмет на овој труд.

При обработката на темата “Егејскиот дел на Македонија (1913-1989)” на самиот почеток треба да се истакне дека имаше објективни тешкотии. Архивите на соседните земји (особено грчките), кој несомнено кријат драгоцен историски податоци, што би овозможиле посестрано, поаргументирано и пообјективно презентирање на дадената проблематика, беа недостапни.

Во отсуството на архивските материјали од соседните земји, поголемо внимание се обрна на публикуваните архивски

извори, на архивот на Македонија и на соодветната историска литература.

Се стремевме, во рамките на постоечките можности, да го објективизираме историското минато на македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија, народ кој, како никој друг, страдаше како во услови на мир, така и во услови на војна...

АВТОРОТ

ГЛАВА ПРВА - НАЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА ВО ПОЧЕТОКОТ НА XX ВЕК (1900 – 1913)

Населението што живееше во Македонија имаше различно потекло, различна црковна припадност, а беше различно и по својата бројност. За бројноста и националната припадност на населението што живееше во Македонија, односно егејскиот дел на Македонија, постои обемна и разновидна литература.

Соседните балкански држави, со желба да ги оправдаат своите територијални претензии спрема Македонија, ја користеле историската наука како силен аргумент со кој ги оправдуваа своите историски и национални интереси во однос на Македонија. Интелектуалните сили на овие балкански држави беа ставени во служба за докажувањето на божемниот грчки, српски и бугарски карактер на Македонија.

Статистиките што беа создадени за докажувањето на бројноста и националната структура на населението во егејскиот дел на Македонија, поради различните државни интереси на претендентите на Македонија, беа многу различни и секогаш контрадикторни. Критикувајќи ја научноста на балканските статистики Wurbain André констатира дека тие биле “намерно фалсификувани”. (André Wurbain, L’echange greco – bulgare des minorités ethnique, Lousanne, 1930, p. 23.) Сепак постои една историска вистина, една реалност, која во поголема или помала мера треба да биде присутна. Она што се забележува во статистиките за националната структура на населението во Македонија е разликата во теоретските принципи што стојат во темелот на грчките, српските и бугарските статистики. Ние ќе ги прегледаме и ќе се обидеме да извлечеме заклучоци не врз основа на едноставното прифаќање на еден или друг заклучок (Васил К’нчов или Јован Цвиик), туку ќе се обидеме, врз основа на научноста на употребените принципи што ги користеле за докажувањето на грчкиот, бугарскиот и српскиот карактер на Македонија, да се доближиме до релативната етничка состојба во егејскиот дел на Македонија. Ова е можниот и логичен

начин да се доближиме до една мината историска реалност, да се доближиме макар до релативната историска вистинитост.

1. БУГАРСКИТЕ СТАТИСТИКИ ЗА НАЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА

Бугарските автори, како на пример –Васил К’нчов, Д. М. Бранков, Јордан Иванов и Владимир Руменов – секако имаа големо влијание врз научниот свет, и нивните дела не ретко се употребувани за докажувањето на бугарскиот карактер на Македонија. (Особено делата на В. К’нчов имаа посебно влијание.) Ние ќе се обидеме да ги анализираме трудовите на В. К’нчов и Д. М. Бранков зашто етничките податоци на овие двајца бугарски автори се сметаат како најверодостојни и другите бугарски автори настојуваат да ја потврдат етничката состојба на Македонија, цитирајќи или земајќи ги како мериторен доказ.

Статистиката на Васил К’нчов за етничката состојба во егејскиот дел на Македонија не е заснована врз црковната припадност или јазичната припадност според јазикот во наставата (грчки, српски или бугарски), туку според јазичната припадност во семејството. Затоа за К’нчов куќата, со соодветниот говорен јазик во семејството, е основниот елемент за определување на населението на една националност. (Овој принцип важи за цела Македонија, но ние ќе се задржиме само на оние делови од Македонија што по 1913 година паднале под грчка политикчо-административна управа.) Според К’нчов, врз основа на јазикот што се зборувал во куќата, во егејскиот дел на Македонија живееле 358.290 или 49,92%, Бугари, 218.742 или 30,48% Грци, 59.720 или 8,32% Евреи, 34.427 или 4,80% Власи, 30.726 или 4,29% Роми, 6.875 или 0,95% Албанци и 8.910 или 1,24% различно население по потекло и јазик. (Васил К’нчов, Избрани произведения, Софија 1970, том. 2, стр. 440-581. По поделбата на Македонија од 1913 година незначителен број од оваа население влезе во составот на Бугарија и Југославија, но без да влијае сериозно врз етничката состојба на Егејска Македонија. Покрај христијанското население во Македонија

живеело и муслиманско население, главно турско. На исти заклучоци за националната структура на населението во денешна Егејска Македонија дојдоа и Д. М. Бранков и Владимир Руменов. (Во 1905 година во Париз, Д. М. Бранков ја публикува својата книга “La Macedoine et sa population Chretienne”). Според Бранков во денешна Егејска Македонија живееле 382.054 Бугари, 133.782 Грци, 26.153 Власи, 2.994 Албанци, 9.632 Роми или вкупно 554.615 жители. Статистиката на Бранков го опфаќа само христијанското население што живеело во Македонија. Според Владимир Руменов во егејскиот дел на Македонија по 1913 година живееле 339.369 Бугари, 314,854 Турци, 245.251 Грци, 68.206 Евреи, 44.414 Власи, 25.308 Роми, 15.108 Албанци и 8.016 различно население.

Како што видовме, принципот што го употребувале бугарските автори, за разлика од грчките, е јазикот како елемент за национално определување на населението. Македонците под егзархиска или патријаршиска црковна припадност со говорен “бугарски јазик” во семејството биле сметани за Бугари. Принципот, народот со ист јазик, но со различна црковна припадност да му припаѓа на ист етност, не е само научен, туку точен и логичен. Унгарскиот народ е единствен, иако според црковната припадност тие се католици или протестанти. Баварските Германци се католици, но тоа не им пречи да бидат исто така Германци како и северните протестанти Германци.

Бугарската држава беше не малку заинтересирана за Македонија. Овој великодржавен интерес го заштитуваше и бугарската историографска наука и затоа кај бугарските историчари има неточности, и јазикот на кој што зборувале Македонците тие го сметале за бугарски, а со тоа и населението беше сметано за бугарско.

Основниот пропуст на бугарските автори се состои од тоа што тие сметале дека македонскиот јазик е дел од бугарскиот. Никој не негира, и ќе биде антинаучно да се негира, дека не постоеле и дека не постојат заеднички елементи со бугарскиот јазик и со народот, но исто така македонскиот јазик има заеднички елементи со други словенски балкански јазици. Ова зближување е природно поради заедничкото словенско потекло

и не треба да се извлекуваат политички, туку научни заклучоци. И Украинците имаат општи црти со Русите и никој не ги смета за Руси. Белорусите исто така се блиски со Русите, но никој денеска не им го оспорува самостојното постоење како различен народ од Русите и Украинците. Иста е положбата на словачкиот народ и јазик со чешкиот народ и чешкиот јазик. Заедничките особини, заедничката историја во минатото, словачкиот народ како и македонскиот народ и јазик, ги негуваше во себе и тие посебни белези што му го гатнираа објективното постоење, истите му даваат морално историско право да се сметаат за посебна нација. Затоа К. П. Мисирков се залагаше за зачувањето на тој народен, македонски јазик, кој Бугарите го нарекуваат бугарски и кој бил присутен само во просветата и егзархиската црква, а не и во секојдневниот живот (куќата, пазарот, свадби, седенки итн). Затоа Крсте Мисирков е и првиот македонски историчар кој се обиде да создаде и една етничка статистика за приморска Македонија врз основа на македонскиот јазик, кој всушност и беше присутен во куќата, т.е. во семејството. (Blaže Ristovski, Prvata nacionalna etnografska statistika na Makedoncite, Etnološki Pregled br. 8-9, Beograd, 1969, p. 65-70.)

Ако од една страна, докажувањето на бугарските автори за бројноста на еден етнички елемент над другиот врз основа на јазикот кој се зборувал во семејството е точно, од друга страна, тие прават еден компромис со великобугарската политика, сметајќи го македонскиот јазик за бугарски и со тоа македонскиот народ за дел од бугарскиот народ. Затоа, кога станува збор за бугарски народ во Македонија, тој нема етнички и национален карактер, туку само политички и реално, под тој збор се крие друга националност, со иста и точна бројност што ја даваат, но со македонски национален карактер. Со употребувањето на јазикот како елемент за национално определување, со соодветните научни оградувања за бугарскиот карактер на македонскиот јазик, тие сепак најповеќе се доближуваат до историската вистина и даваат една пореална слика за етничкиот лик на денешна Егејска Македонија.

Странските научници го прифатиле ова гледиште. Леон Ламуш, Е. Курпер, М. Иречек, Вејган и Верковиќ констатирале дека словенското население беше најмногувројно во Македонија.

2. СРПСКИТЕ СТАТИСТИКИ ЗА НАЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА

Српските буржоаски статистики, во споредба со бугарските и грчките, се разликуваат по бројноста на националната структура на населението во Македонија и во денешна Егејска Македонија. Она што се забележува кај српските статистики е големата разлика на бројноста на населението, како и различните аргументи употребувани за докажувањето на српскиот карактер на Македонија. Иван Иваниќ, М. Веселиновиќ, С. Гопчевиќ, Б. Милоевиќ и други сметале дека мнозинството од населението од Македонија е српско. (Според Иван Иваниќ, во Македонија, живееле 400.568 Срби-патријаршисти, 265.408 Срби-егзархисти, 400.000 Муслимани, 60.000 Евреи, 190.639 православни несловени, 15.000 Срби Католици итн. Исто така Б. Милоевиќ, Македонците ги нарекувал Срби и сметал дека го преставувале мнозинството од населението што живеело во денешна Егејска Македонија.) За научноста на овие автори не треба многу да се зборува. Јован Цвијиќ сметал дека Иваниќ и Веселиновиќ ја носат во своите книги првата заблуда, т.е. ненаучност и збрканост. (Јован Цвијиќ, Проматрање о етнографији Македонских Словена, Београд, 1906, р. 62.)

Но најголемата заслуга за српската кауза во Македонија секако му припаднал на Јован Цвијиќ. Цвијиќ не правел мали, едноставни, очевидни грешки, не создавал статистики со српски белег, како Иваниќ или Гопчевиќ, што кај научната јавност создавало природно сомневање. Тешко дека некој би ја прифатил тезата на Иваниќ кој малку е упатен во македонската јазична проблематика дека македонскиот јазик е српски. Иако словенски, тие се толку далечни што Македонците не го разбираат српскиот јазик. (Македонците почнале да го разбираат и постепено да го учат српскиот јазик друи по 1913 година кога Вардарскиот дел на Македонија падна под политичка управа на

Србија.) Затоа, Јован Цвиик вели дека “македонското прашање треба да се стави врз сосем нова основа”. (Јован Цвијиќ, цит. дело, стр. 9.) Новиот придонес на Ј. Цвиик е теоријата на флотантна маса. “Македонските слоеви, пишува тој, немаат одредена национална свест, немаат свое историско минато, немаат свој литературен јазик”. (Пак таму.)

Дека Македонците немале свој литературен јазик научно точно е констатирано, но зошто немале литературен јазик не се објаснува во делата на Цвиик. Кога се создавал српскиот, бугарскиот или грчкиот литературен јазик, немало никакви надворешни мешања. Македонците немале литературен јазик, но постоеле обиди и покрај тешките историски околности, да се создаде тој јазик. Обидот на К. Мисирков, како одраз на една национална свест, беше научно и политички анатемисан од страна на соседите. беше потребно да се задржи македонскиот јазик на ниво на дијалект и да се создаде можност да се манипулира со македонските периферни дијалекти во корист на соседните балкански држави. Самиот Цвиик ја користи таа можност. Но, Цвиик, како научник на кого не му недостига научна логика, секако можел да констатира дека тие македонски дијалекти можеле, во нормални историски услови да создадат македонски литературен јазик. Зашто литературниот јазик може само да го потврдува постоењето на еден народ или нација, но непостоењето на литературен јазик не може да го негира постоењето на една нација или народ.

Заклучокот дека Македонците немале национална свест е ненаучен заклучок. Националното чувство, врз основа на националното потекло, се развива преку целокупната државна културна надградба и преку државата. Бугарската, грчката и српската држава врз основа на српско, грчко и бугарско потекло, развиле кај нивните народи силно национално чувство, но во Македонија не постоеле такви услови. Не постоела македонска државност со својата културна надградба, која во краток историски период врз основа на македонско национално потекло, би создавала свесно и силно национално чувство кај Македонците. Фактот што туѓите пропаганди, и покрај усилбите, не создале трајно немакедонско чувство кај Македонците, е потврда за македонската историска свест и

чувство, иако не во така развиена форма каква што постоела кај соседните балкански народи поради постоењето на сопствена државност. (Историската реалност, постоењето и секојдневното манифестирање на македонската национална свест во кралството СХС, можеби влијаела врз научната свест на Ј. Цвиик и како научник со природна интелектуална дарба, можеби ја видел и интимно ја констатирал македонската историско-етничка реалност.)

Можеме да заклучиме дека српските предвоени научници, главно, немале и не употребувале научни принципи за докажувањето на српскиот карактер на Македонија односно егејскиот дел на Македонија. (Сима Томиќ, српски пратеник во Македонија, на пример, во својот извештај до српската влада го пишувал и следното дека: “српската литература не дава едно сериозно дело за Македонија”). И покрај тоа, српските научници, а особено теоријата на флотантна маса што забележува еден успех кај научниот свет (Вилари Луиги, Едмонт Бушие и други), кои сметале дека Македонците немале ни национален живот ни национална свест. Кај странските научници постои една голема слабост. Имено, тие ја познавале Македонија главно преку посредници, било тоа грчки, српски или бугарски автори. Но објективното кај странските историчари се наоѓа само кај оние што ја посетиле Македонија и кои констатирале дека тука словенскиот елемент е во мнозинство и дека не станува збор за Грци, Срби или Бугари, туку едноставно за Македонци. Карл Хрон, добар познавач на бугарскиот и српскиот јазик, го потврди тоа уште кон крајот на IX век. (Карл Хрон, Народноста на Македонските словени, Скопје, 1966. (Редакција Христо Андонов-Полјански).)

3. ГРЧКИТЕ СТАТИСТИКИ ЗА НАЦИОНАЛНАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА

Разгледувајќи ги грчките статистики за националната структура на населението се забележува дека, спротивно на бугарските и српските, грчкиот елемент е тој кој е претставен како најброен елемент во Македонија, односно егејскиот дел на Македонија. Тоа го “потврдуваат” статистиките на грчкиот Силогос, делата

на С. Киреакидес, на В. Колокотронис и други автори. (Грчкиот Силогос во Статистиката публикувана во 1878 година сметал дека од вкупно 1.330.000 жители колку што имала Македонија, 349.000 биле Турци, 338.000 Бугари, 438.000 Грци, 70.000 Власи и друго население. Стилипон Кирјакидес сметал дека само во Солунски вилает живееле 373.227 Грци и 207.317 Бугари. Во Битолскиот вилает, според истиот автор, живееле 262.283 Грци и 178.410 Бугари. В. Колокотронис, исто така, сметал дека во Македонија 423.490 Грци и 135.110 Бугари.)

Во грчките статистики и грчките изданија бројниот распоред меѓу македонскиот и грчкиот елемент е различен и секогаш е во корист на грчката нација. Ако бугарските научници го користеле јазикот како елемент за национално определување на населението, грчките научници историчари го отфрлуваат овој елемент, и како основен елемент за докажувањето на бројноста на населението во Македонија ги прифаќаат секундарните фактори, т.е. надворешно манифестирано национално чувство што се изразува преку посета на просвета со наставен мајчин јазик, преку посета на црква со употреба на мајчиниот јазик во богослужбата итн.

Познато е дека националното чувство се создава и развива врз основа на националното потекло кое надворешно формално се изразува и манифестира преку соодветен мајчин јазик, преку посетување на училиште со употреба на мајчиниот јазик и посетување на сопствената црква со богослужба на мајчин јазик. Но дали во Македонија постоењето, на пример, на грчки училишта и грчка црква е потврда дека Македонците се Грци или изразувале некаква грчка надворешна национална свест?

Грција максимално ја искористи византиската историска традиција. Во периодот на турското робување, просветата и црквата беа под грчка јурисдикција и тоа не само во Македонија. Во тој период грчката црква и грчко училиште посетуваа скоро сите христијани. Така и во Македонија, македонското население посетуваше грчка црква и грчка просвета, без тоа да биде израз на некаква грчка национална свест. Затоа грчките научници историчари без исклучок ја земаат просветата (бројот на грчките училишта и бројот на

учениците) да потврдат дека грчкиот елемент беше најмногуброен во Македонија. Ако го прифаќале принципот за определување на населението врз основа на националното потекло и принципот на јазикот кој се зборувал во куќата, грчкото малцинство објективно се изразува како незначително малцинство и со тоа грчките научници не ќе ја штителе соодветно и научно грчката кауза и грчките аспирации кон Македонија. Статистиките врз основа на посета на грчко училиште, на грчка црква, им даваат можност на грчките научници историчари да го зголемаат чувствително “грчкото население во Македонија” со опфаќање и на негрчко население како Македонци, Власи итн.

Просветата и бројот на грчките училишта не можат да бидат научни аргументи, па оттука и резултатите од статистиките врз една ваква основа се далеку од историската реалност и длабоко ја деформираат и затоа создавањето на статистики врз основа на т.н. надворешно манифестирано национално чувство не може да биде прифатено како принцип со научен потфат кога станува збор за Балканот.

Ако во Западна Европа посетата во Алзасија и Лоренија на француска или германска настава е исто така доказ за соодветна национална француска или германска припадност и одраз на француско или германско надворешно манифестирано национално чувство, во Македонија не само што не е одраз на национална припадност, туку не е ни одраз на надворешно манифестирано национално чувство. Реалното манифестирано чувство во Алзасија и Лоренија е одраз на национално германско и француско потекло, во Македонија тоа е принудно манифестирано чувство создадено од грчкото, српското и бугарското училиште и црква. Реалното македонско чувство Македонецот го манифестирал штомќе излегол од училиштето – со својот мајчин јазик, со свои македонски народни и црковни обичаи. Затоа постои една македонска историска свест која што нема ништо заедничко со т.н. црковна или просветна свест што со векови се стремеше да и ја наметне грчката црква. Училишната свест, сметаше и Ј. Цвиик, е “наметната и создадена од пропаганди”. (Јован Цвиик, цит. дело, стр. 13.)

Исто така посетата на грчка црква не е доказ за постоење кај Македонците на грчка црковна свест, како надворешен израз на грчко национално потекло или грчка национална свест. Посетата на грчка, српска и бугарска црква во Грција, Србија и Бугарија е една реална и природна рефлексija на грчко, српско или бугарско национално чувство. Во Македонија посетата на грчка, српска и бугарска црква и нивните училишта не е реална рефлексija на македонската народна свест. Ова црковна свест не беше ни формален израз на македонската народна свест, туку таа беше историски наметната од страна со желба да се влијае врз македонската народна свест и создавањето, со текот на времето, на друга свест или друго национално чувство кај Македонците. Македонците, на пример, прво посетуваа грчка црква (Патријаршијата) за да се спасат од исламизацијата, по 1870 година посетуваа бугарска црква (Егзархијата) за да се спасат од грцизација, но секогаш се стремеле кон сопствена црква за да се спасат и од бугаризација. (Во тој однос семнификативна е црковната активност на Скопскиот митрополит Теодосие Гологанов.)

Македонската црковна свест, како и македонското национално чувство, во текот на историјата се стремела кон натамошното потврдување во црквата, просветата, во државноста и тоа во правец на автентична македонска свест. (Со решението од 23 јуни 1958 година за обновување на Охридската архиепископија, македонскиот народ слободно можел да ја изрази својата црковна свест, и на тој начин да поправи една голема историска неправда.)

Ниту теоријата на “загубениот јазик”, употребувана за докажувањето на грчкиот карактер на Македонија, нема научна основа. Имено, според ова теорија, целокупното население од Македонија (особено од егејскиот дел на Македонија), без оглед дали дома зборувале македонски, влашки итн, сите се Грци, зашто оние што зборувале на словенски јазик се Грци со “загубен мајчин јазик”. “Овој дијалект (македонски м.б.) беше сиромашен и едноставен, пишувал Харитон Коризис, и затоа почнале да го употребуваат и Грците меѓу себе наместо богатиот и тежок грчки јазик”. (Hariton Korizis, *Makedonia ghi eliniki*, Athina, 1950, p. 68.) Поради тоа “Грците во Македонија

не зборуваат секогаш грчки и зборуваат на македонски дијалект” зашто “... е лесен”. (A. Pantutidis, Istoriki ke ehnologiki meleti tu Valkaniki zitimatos, p. 20, s. a., s.1.)

Во историјата секако постоеле феномени на исчезнување на еден јазик. Ирците, по окупацијата од страна на Англичаните, постепено го загубиле и го прифатиле англискиот јазик како мајчин јазик. Еден сличен феномен се случи и во периодот на етничка симбиоза меѓу Даките и Римјаните во периодот на формирањето на денешниот романски народ и романски јазик. Паралелно со формирањето на новиот народ се формирал и новиот јазик со асимилирање и исчезнување на послабо културно развиениот народ и јазик. Поразвиениот народ од материјална и духовна страна го наметнува својот белег и понеразвиениот народ, со помал или поголем отпор, го прифаќа овој закономерен неминовен развој. Затоа, во егејскиот дел на Македонија, не може да постои исклучок, тука постои асимилација но не на грчки, туку на словенски јазик. Затоа, врз основа на научните принципи што ги користеле за докажувањето на бугарскиот, српскиот или грчкиот карактер на Македонија, бугарските автори, со соодветните оградувања дека македонскиот јазик е бугарски, многу повеќе се доближуваат до историската вистинитост и нивните статистики имаат веродостојност. Врз основа на реалниот јазик кој што се зборувал во куќата, т.е. во семејството, во егејскиот дел на Македонија во предвечерието на Балканските војни, живеело следното население:

Националната структура на населението во егејскиот дел на Македонија во 1913 година (Во рамките на македонското население е опфатено и македонското муслиманско население, кое според потеклото и јазикот, му припаѓаат на македонската нација. Во периодот од 1878 до 1913 година македонското население имало непрекинати етнички загуби.)

Народност	Бројност	%
Македонци	370.371	35,20
Турци	274.052	26,05
Грци	236.755	22,50

Евреи	68.206	6,49
Власи	44.414	4,22
Роми	25.302	2,40
Албанци (Тоски)	15.108	1,43
Разни	18.019	1,71
Вкупно	1.052.227	100%

По Балканските војни, грчката држава ќе почне да спроведува една активна политика за сменување на етничкиот состав на населението во егејскиот дел на Македонија, т.е. ќе се стреми да ја отстрани традиционалната македонска етничка реалност и да создаде нова, грчко-етничка историска реалност.

ГЛАВА ВТОРА - СМЕНУВАЊЕТО НА ЕТНИЧКИОТ СОСТАВ НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА (1913-1928)

По Балканските (1912-1913) и особено по “Големата војна” (1914-1918) на Балканот се забележуваат значителни територијални, етнички и економски промени. Малото, но амбициозно за територијално проширување грчко кралство, изгледа ги оствари своите “историски идеали” и не му остануваше ништо друго освен “да се качи на византискиот трон останат празен уште од 1453 година”. (Dourmousis E, La verité sur un drame historique, La catastrophe de Smyrne septembre 1922, Paris, 1928, p. 13.)

Со Балканските војни грчката држава значително ги прошири своите политички граници кон север. Со анкетањето на егејскиот дел на Македонија (34.356 км²) по Букурешкиот мировен договор (1913), грчките политички граници ги надминаа грчките етничко-историски граници. Поголемиот дел од населението што живеело во егејскиот дел на Македонија во своето апсолутно мнозинство било од негрчко потекло. Од вкупно 1.052.227 жители колку што имало во егејскиот дел на Македонија по 1913 година, негрчкото население по потекло, јазик, култура и традиции претставувало 77,50%, а грчкото население по потекло и јазик претставувало само 22,50% од целокупното население.

Со Нејскиот мировен договор грчката држава уште повеќе ги проширила своите политички граници. (Станува збор за мировниот договор склучен меѓу Бугарија, Грција и други победнички сили во Неј (1919).) Во составот на грчкото кралство влегувал и западниот дел на Тракија (меѓу реката Места и Марица), каде што живееше мешовито бугарско, турско, грчко и друго различно население. Според јазикот кој што се зборувал во семејството (турски, бугарски, грчки итн.), во западниот дел на Тракија живееле 74.000 Турци, 65.000 Бугари, 56.000 Грци и погрчено население од 195.000 жители колку што живееле во западна Тракија по “Големата војна”.

(Jacques Ancel, *Peuples et Nations des Balkans*, Paris, 1930, p. 183.)

Со анкетирањето на западниот дел на Тракија, негрчкото население што живеело во Грција значително се зголемило. Така, во рамките на грчката држава непосредно по Париските мировни договори, живеело 954.482 негрчко население по потекло, јазик и културни традиции.

По Букурешкиот и Нејскиот мировен договор грчката држава престана да биде национално хомегена (една држава со една нација), па како резултат на ова во самата Грција се појавил еден нерешен национален проблем со население од негрчко потекло кое живеело до 1913 година во својата традиционална етничко-историска територија.

Ставајќи го во темелот на својата држава принципот “таму каде сме ние, нема место за друг”, грчката буржоазија веднаш по 1913 година, почнала да спроведува политика за создавање на една држава со една нација, еден јазик и една воља за да создаде од Грција држава на два континента и со пет мориња. (Во суштина грчката буржоазија се стремеше по Балканските и Првата светска војна, да ја реализира и материјализира во Балканот византиската фикција на “Мегали Елада” (Голема Грција) и затоа создаде и специјално Министерство за Северна Грција.) Веднаш по 1913 и 1919 година, Грција ќе почне да ја реализира политиката на протерување на македонското население и колонизирање на немакедонското население со цел да се измени традиционалниот македонски етничко-историски лик во егејскиот дел на Македонија и да создаде една нова, грчко-етничка историска реалност. Оваа политика на протерување на македонското население и колонизирање на немакедонското население грчката држава ја спровела искористувајќи ги максимално поволните историски услови што се создале за неа во почетокот на XX век. Тие историски услови беа Балканските војни (1912-1913) со Букурешкиот мировен договор (1913), Првата светска војна (1914-1918) со Париските мировни договори (1919) и грчко – турската војна (1920-1922) со Лозанскиот мировен договор (1923) година.

1. БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ И ПРВИТЕ МИГРАЦИОНИ ДВИЖЕЊА ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА

Првите посериозни етнички промени во егејскиот дел на Македонија се појавиле уште во текот на Првата балканска војна. Грчката војска уште во текот на Првата балканска војна ја окупираше денешна југо-западна Македонија (Кожани, Костур, Лерин), дел од централна Егејска Македонија и градот Солун. Паралелно со воените операции, грчките војски почнале еден вистински воен поход против турското и другото муслиманско население што живеело во егејскиот дел на Македонија. Речиси сите турски села биле изгорени, населението било тероризирано или убиено и голем број Турци, избегумени, барале заштита во Солун или неповратно заминале за Турција. Само во Правешката каза, на пример, каде што живееле 20.000 Турци, во секое село биле убиени од еден до дваесет души со што се принудувало турското и другото муслиманско население да емигрира од Македонија. (Анкета на Балканигъ, Аоклагъ на Карначевата комисија по вопнигъ презъ 1912-1913, Софија, 1914, стр. 3.)

Во периодот на Првата балканска војна и македонското население било поставено под силен политички, економски и психолошки притисок од страна на грчките војски. Во Костурска околина, на пример, Грците ги советуваат Македонците да се декларираат за Грци, да го прифатат грчкиот јазик зашто во спротивно “...животот нема да им биде лесен” (Documents relatifs aux actions antibulgares des pouvoirs Serbes et grecs en Macédoine ou cours de l’anne 1912-1913, Sofia, p. 257.) Истовремено биле опљачкани и македонските имоти, и биле палени училиштата, архивите, книгите итн. (Пак таму, стр. 24.)

Со Втората балканска војна размерите на оваа политика на геноцид пораснаа и добија антимакедонски карактер. “Имајќи полно сознание за значењето на новата војна која ќе ја решаваше судбината на нацијата, пишувал М. Маркезинис, стапивме во неа ... со поголема омраза и фанатизам”. (M. Markezinis, Politiki istoria tis neoterias Elados, Athina, 1968, tom. 3, p. 272.) Меѓу грчките војници, селани со ниско интелектуално

ниво, кружеле слики како грчкиот војник го јаде челото на противникот. На тој начин сверските склоности на грчките војници беа ослободени и лишени од секакво воено достоинство и морал. Се што беше македонско беше разрушено со ретка свирепост, а Македонците – наречени Бугари – беа сметани за животни. Злосторствата на грчките војски (палењето на градовите и селата, јавните и колективните силувања, масовните убиства), земале такви размери што пред грчкото воено злосторство почнало да се колеба дури и мајчинското чувство. “Многу мајки, констатирале членовите на Карнагиевата комисија, ги губеле децата, оставајќи по некогаш едно, со надеж дека ќе го спасат другото” (Анкета на Балканитъ, стр. 26.) Злосторствата на грчката војска ги обелодениа и писмата на грчките војници што паднале во рацете на бугарската војска. “Ние ги изгоревме селата како ни беше заповедено, ги убиваме младите...”, се вели во едно писмо. “Тоа што правиме ... е неописливо. Тоа е една касапница и Господ знае до каде ќе стигнеме...” се вели во едно друго писмо. (Пак таму, стр. 32.) Во периодот на Балканските војни грчките војски запалиле 160 населени места, разурнале расцутени градови (Кукуш), а 16.000 Македонци барале спас во Бугарија. Сите овие злосторства грчката војска не ги правела од војничка потреба, туку реализирала и конкретизирала на теренот една претходно нацртана политика за демакедонизација на егејскиот дел на Македонија. “Нема сомневање, пишувале членовите на Карнагиевата комисија, дека едно пространство од 140 км населено од Бугари (Македонци м.б.) беше наполно уништено и речиси сите села изгорени. И не може да се каже дека тоа станало од воена потреба. Грците беа побројни од своите непријатели” (Станува збор за Алзасија и Лоренија, Ердеј (или Трансилванија), Карпатска Украина, Војводина, Корушка, Косово, Истра, Јужен Тирол, Западна Тракија, Бесарабија и Северна Буковина, Шљонск и Поморје.) И покрај воениот терор во текот на Балканските војни, сепак македонското население остана да живее и понатаму како најкомпактно и најбројно население во егејскиот дел на Македонија.

2. НЕЈСКИОТ МИРОВЕН ДОГОВОР И “ДОБРОВОЛНАТА” РАЗМЕНА НА НАСЕЛЕНИЕТО МЕЃУ ГРЦИЈА И БУГАРИЈА

По Првата светска војна Европа добила една нова политичка конфигурација. Новата Версајска Европа била далеку од тоа да претставува една сигурна политичка рамка за европскиот политички ештаблизмент. Создадените нерешени територијални проблеми што постоеле меѓу Франција и Германија, Унгарија и Романија, Чехословачка и СССР, Југославија и Унгарија, Австрија и Југославија, Албанија и Југославија, Југославија и Италија, Австрија и Италија, Грција и Бугарија, СССР и Романија, Полска и Германија, (Станува збор за Алзасија и Лоренија, Ердеј (или Трансилванија), Карпатска Украина, Војводина, Корушка, Косово, Истра, Јужен Тирол, Западна Тракија, Бесарабија и Северна Буковина, Шљонск и Поморје.) како и постоењето на нерешените национални прашања (македонското, баскиското, фламанското), создавало од една страна еден територијален проблем, а од друга страна постоело едно нерешено национално прашање што самото по себе сериозно ја дестабилизирало политичката ситуација во Европа. (Во Белгија не постоело национално угнетување. Фландриското население барало поголема економска и културно – јазична афирмација на фладрискиот регион. Во 1922 година Фландрискиот јазик, покрај францускиот, станал официјален јазик во Белгија.) Речиси не постоела во југо-источна Европа ниту една држава со една нација и националниот момент бил повеќе или помалку присутен во сите. (Во Финска, на пример, доминантната нација претставувала 89,3% од целокупното население, во Естонија 88,2%, во Бугарија 83,2%, во Литванија 80,4%, во Романија 76%, во Полска 69,1%, а во Чекословакија и Југославија 42%.)

Балканот бил синтеза и класичен пример на нерешени национални и територијални прашања. По Версајскиот мировен договор ниту една балканска држава не била национално хомогена. Во Југославија, на пример, од вкупно 12.055.688 жители колку што имаше во 1924 година, побројната нација (Србите) не претставувале ни половина од целокупното население. (Во Југославија од вкупно 12.055.688 жители, 7

милиони (Хрвати, Словенци, Македонци, Црногорци, Албанци и денешните Муслимани) се чувствувале за одделни нации.)

Во Романското кралство ситуација била слична. Со создавањето на “Голема Романија” по добивањето на Јужна Добруца, Ердеј, Беасарабија, Северна Буковина и романски Банат, Романија станала многу национална земја. Во романското кралство живееле 1.500.000 Унгарци, 800.000 Германци, 400.000 Бугари, 300.000 Руси и повеќе од еден милион еврејско население распострането по целата територија на версајска Романија.

Грчкото кралство, по неговото големо територијално проширување кон негрчките историски територии, престанало да биде национално хомогено. Само во егејскиот дел на Македонија и Западна Тракија живеело скоро 1 милион негрчко население.

Во Бугарија исто така живеело многубројно македонско, турско и ерменско население кое претставувало 16,8% од целокупното население што живеело во Бугарија по Нејскиот мировен договор.

Создавањето на Версајска Европа со многу нерешени национални и територијални проблеми, со малцински прашања, ја принудило конференцијата овој проблем задолжително да го реши во рамките на новосозданиот status quo во Европа. Принципот што бил прифатен за решавањето на малцинските проблеми беше принципот за почитување и признавање на малцинските права во рамките на новосоздадените држави. (Почитувањето на малцинските права се предвидувало и во мировните договори со Полска, Романија, Југославија, Чехословачка, Грција итн.) Исклучок од овој принцип постоел во мировниот договор меѓу Грција и Бугарија, кои теоретски го прифати принципот за почитување на правата на малцинствата, но и со право и можност на “доброволно” иселување на малцинското население. На 27 ноември 1919, врз основа на членот 56 од Нејскиот мировен договор, меѓу Грција и Бугарија се потпишала и конвенцијата за “доброволно” иселување на Грците од Бугарија и “Бугарите” од Грција.

Конвенцијата за “доброволното” иселување грчките влади веднаш ја претвориле во конвенција за задолжително иселување на македонското население од егејскиот дел на Македонија. Грчките власти почнале да спроведуваат една политика на државен терор со којашто ќе ги принудат Македонците “доброволно” да се иселат во Бугарија. Секојдневните малтретирања, убиствата, конфискацијата на имотите земале такви размери што Македонците не биле сигурни дали ќе го “виде утрешниот ден”. (Архив на Македонија (АМ), Фонд на Македонски национален комитет (МНК), 1912-1913, к. бр. 3.) Во такви услови на терор, од егејскиот дел на Македонија се исели следното население:

Иселеното македонско население во Бугарија во периодот од 1913 до 1928 година: (Руменов Владимир, Българитъ въ Македония подъ гръцка властъ, Македонскии прегледъ (МП), София, кн. 4, стр. 90.)

Околија	Иселени
Кукушка	18.989
Серска	11.404
Зрневска	11.223
Демир-Хисарска	10.756
Солун	7.285
Енице-Вардарска	7.257
Гуменска	5.195
Драмска	4.233
Костурска	3.577
Солунска (без Солун)	1.782
Леринска	1.676
Лагадинска	1.581
Зхнеска	1.442
Мегленска	1.233
Воденска	449
Кајљарска	381
Нигритска	326
Берска	114
Од јужните околии	285

Протераното македонско население ја поминувало Бугарската граница оставајќи зад себе роднини, имот (земја, куќи, добиток) за да остапи место на новите грчки колонизатори. “Наутро колони бегалци тргнуваа нагоре, кон Банско и Горно-Цумајско, а навечер доаѓаа нови. И се така со денови...”. (В. “Нова Македонија”, 19. IX 1975, стр 5.)

На местото на иселеното македонско население грчката држава почнала да спроведува една активна политика на колонизација на грчко население дојдено од Грција. Оваа грчка државна внатрешна колонизација беше тивка, бесшумна, но упорно спроведена од страна на грчките власти. (Грчката внатрешна колонизација која почнала по 1913 година, во различни форми, трае и денес.) Во еден краток историски период од 1913 до 1928 година во егејскиот дел на Македонија беа колонизирани 53.056 Грци кои потекнувале од следните грчки територии:

Територијалното потекло на грчкото колонизирано население во егејскиот дел на Македонија (1913-1928)
(Statistika apotelezmata tis apografis tu plithizmu tis Elados tis 15-16 maiu 1928, Topos geniseos, Hriskia ke glosa, ipikotis, Athina, 1935.)

Регион	Бројност	%
Тесалија	11.346	21,39
Стереа Елада и Еубеа	9.752	18,39
Пелопонез	7.727	14,57
Епир	6.757	12,73
Егејските острови	5.764	10,86
Западна Тракија	5.350	10,09
Крит	3.360	6,33
Јонските острови	1.766	3,32
Кикладите	1.234	2,32
Вкупно	53.056	100%

Ова грчко население што ја создавало таканаречената грчка внатрешна колонизација било колонизирано на следниот начин во егејскиот дел на Македонија:

Грчко колонизирано население во егејскиот дел на Македонија (1913-1928)
(Пак таму.)

Регион	Бројност	%
Солунско	26.324	44,6
Кавалско	7.610	14,3
Драмско	4.830	9,1
Серско	4.178	8,0
Кожанско	3.877	7,3
Леринско	1.777	3,3
Пела	1.554	3,0
Халкидик	1.611	3,0
Света Гора	1.295	2,4
Вкупно	53.056	100%

Со иселувањето на македонското население и со колонизирањето на грчкото население егејскиот дел на Македонија веќе почнал да ги трпи првите почувствителни етнички промени. Поголеми етнички промени се забележуваат во источна и централна Егејска Македонија (Серско, Демир-Хисарско, Кукушко итн). (Грчката држава, покрај доброволното иселување, ги користела и сите други можности кој придонесувале за сменувањето на етничкиот состав на населението во егејскиот дел на Македонија. Една од тие можности била и неприфаќањето на Македонците, кои од различни мотиви, заминале во странство. Тие биле запишани во таканаречени “црни книги” и строго им се забрануваше враќањето во родните места.)

3. ЛОЗАНСКИОТ МИРОВЕН ДОГОВОР И ЗАДОЛЖИТЕЛНАТА РАЗМЕНА НА НАСЕЛЕНИЕТО МЕЃУ ГРЦИЈА И ТУРЦИЈА

Грчко-турската војна (1920-1922) бил последниот историски обид на малото, но амбициозно грчко кралство да наметне и реализира една дамнешна великодржавна византиска политика. (Турција, на чело со Кемал Мустафа, одбила да ги прифати одредбите што произлегле од Северскиот мировен договор, и Грција во 1920 година, преку војна, се стремела да ја наметне својата антанска воља.) Со битката кај реката Сакарија и со победата на Кемал Мустафа, Турција историски дефинитивно им ставила крај на овие великодржавни грчки амбиции во однос на Турција. (Станува збор за историската битка кај реката Сакарија кој завршува со победата на Кемалова Турција (23. 8 – 13. 9. 1921 година).)

По поразот кај реката Сакарија грчката држава била принудена да го прифати примирјето што беше склучено во Муданија. (Примирјето беше склучено во Муданија на 11 октомври 1922 година.) Разговорите за мир меѓу двете држави за решавањето на спорните прашања се воделе во 1923 во Лозана (Швајцарија). Во Лозана, покрај територијалните прашања, и прашањето за заробениците, посебно место добил и проблемот за статусот на малцинствата што живееле во двете држави. (Договорот во Лозана не само што има посебни важности за Грција и Турција, тој има и пошироко меѓународно значење. Со Лозанскиот мировен договор, всушност, се прави прва ревизија на штотуку потпишаниот Париски мировен договор.)

Во Лозана општо признатиот принцип на почитување на правата на малцинствата во рамките на Грција и Турција, бил отфрлен како неприфатлив и се прифатил принципот за задолжителното иселување на малцинствата, т.е. протерувањето на муслиманите од Грција и христијаните од Турција. “Претпочитаме да бидеме оштетени 30% или 50% ако е потребно, велел во Лозана еден турски претставник, од колку да имаме кај нас странци и непријатели”. (Grigori Dafni, *Elas metaksi dio polemon*, 1923-1940, Athina, 1955, tomos protos, p. 34.) И така “врз основа на присилна и тотална размена”, (Société, de Nations, *Conseilet etats members*, dc 736-m. 477, Genève.) почнал процесот на иселување на муслиманите од Грција (Турци по националност – муслимани по вера, Македонци по националност – муслимани по вера, Албанци по

националност – муслимани по вера, Евреи по националност – муслимани по вера) и христијаните од Турција (Грци по националност – христијани по вера, Караманли (Турци) - муслимани по вера, Ерменци по националност - христијани по вера ... итн).

По силата на Лозанскиот мировен договор од егејскиот дел на Македонија биле протерани 350.000 муслимани, различно население по своето потекло, јазик и културни традиции. (Од задолжителната размена на населението исклучено било турското населението што живеело во Западна Тракија и грчкото население што живеело во Истанбул пред месец октомври 1918 година.) Врз основа на муслиманска црковна припадност од егејскиот дел на Македонија, покрај турското население по потекло и јазик, се иселиле и 40.802 Македонци со муслиманска вероисповест, 6.014 Албанци и мал број муслимански Евреи.

На местото на иселеното население (Македонци и Турци), Грција го прифатиле христијанското население дојдено од Мала Азија и ширум од светот. Грчката држава, со желба за дефинитивно елинизирање на егејскиот дел на Македонија, развиле една широка политичка активност за враќање на Грците во татковината. Голем број Грци, врз основа на правото на *ius sanguinis* (од грчко потекло) се вратиле во Грција. На таа основа во Грција дојдоа 1.159.311 лица. Грчките влади, со несебичната финансиска и морална подршка на Друштвото на народите, вака го распоредиле огромното бегалско население низ територијата на Грција:

Колонизирање на бегалското население во Грција (1923-1928)
(*Statistika apotelezmata...*, Athina, 1935.)

Околии	Бројност	%
Егејскиот дел на Македонија	565.143	48,75
Стереа Елада и Еубеа	317.188	27,36
Западна Тракија	100.485	8,67
Егејските острови	51.550	4,45
Тесалија	36.427	3,14

Пелопонез	32.873	2,84
Крит	32.411	2,80
Кипар	10.348	0,89
Кикладите	6.697	0,58
Јонските острови	6.189	0,53
Вкупно	1.159.311	100%

Колонизацијата била помасовна кон новите територии (егејскиот дел на Македонија и западна Тракија) и со помал интензитет во Грција, каде што во некој реони не само што не се извршила никаква колонизација, туку биле непресушен извор за етничка миграција кон егејскиот дел на Македонија и Западна Тракија. Во егејскиот дел на Македонија биле колонизирани 565.143 лица или 48,75% од целокупното бегалско население и тие биле дојдени од Европа (210.425) (Ова население дошло од следните европски држави или региони: Источна Тракија 140.915, Бугарија 29.439, Истамбул 14.138, Југославија 13.038, Албанија 5.168, Русија 5.083, Романија 1.077, Италија 438, Германија 298, Франција 293, Австрија 133, Англија 109, Чехословачка 63, Швајцарија 44, Унгарија 44, Белгија 40, Полска 34, Естонија 3, Литванија 3, Летонија 2, Норвешка 2, Холандија 2, Финска 2 и од Ирска 1.), Азија (353.652) (Ова население е дојдено од: Мала Азија (Турција) 201.173, Понт (Турција) 122.180, СССР (Кавказ) 29.313, Додеканезите 394, Кипар 324, Сирија 100, Ирак 89, Иран 31, Палестина 29, Емен (Аден) 10, Индија 4, Филипините 3 и Кина 2.), Америка (567) (Ова население било дојдено од САД 537, Аргентина 12, Канада 11, Бразилија 2, Уругвај 2, Куба 1, Мексико 1 и Чиле 1.), Африка (486) (Ова население дошло од Египет 446, Етиопија 10, Јужно-Африканската република 10, Алжир 5, Тунис 5, Либија 4, Судан 3, Танганика 2 и Мароко 1.), Океанија (3) (Ова население било дојдено од Австралија.), или вкупно 565.143 лица. Ова целокупно бегалско население на следниот начин беше колонизирано низ македонската земја:

Колонизирано бегалско население во егејскиот дел на Македонија (1923-1928) (Statistika apotelezmata..., Athina, 1935 godina.)

Околии	Бројност	%
Солунска	234.203	41,44
Серска	71.694	12,69
Кавалска	66.299	11,73
Драмска	66.104	11,70
Пела	45.683	8,08
Кожанска	42.504	7,52
Леринска	19.154	3,39
Халкидиска	16.848	2,98
Света Гора	2.654	0,47
Вкупно	565.143	100%

Големото мнозинство на бегалското христијанско население било колонизирано по селата во цела Егејска Македонија, создавајќи ја таканаречената селска или земјоделска колонизација, а помал број од бегалците бил колонизиран по градовите, создавајќи т.н. градска колонизација.

Селската колонизација била најмасовна и го опфатила поголемиот дел од христијанското население. Во егејскиот дел на Македонија, во периодот од 1924 до 1918 година биле колонизирани 116.403 земјоделски семејства со 427.297 лица. (Megali eliniki enkiyclopedia (Pirsos), Athina, 1931, tomos 16, p. 503.) Тие, од страна на грчката држава ја добиле земјата со најдобриот бонитет, инвентар и стручни совети за побрзо економско оспособување (Според женевскиот протокол, Грција се обврзувала дека за колонизирањето на земјоделското население ќе обезбеди 500.000 хектари земја.) и главно биле колонизирани по македонските и турските села или за нив се создале нови селски населби. (Во 1927 година меѓу Грција и Бугарија се потпишал договорот Молов-Кафандарис за регулирање на имотните прашања што се појавиле со заминување на Македонците во Бугарија и Грците во Грција.)

Градската колонизација во егејскиот дел на Македонија не зела толку големи размери. По градовите на егејскиот дел на Македонија биле колонизирани 41.296 семејства со 152.989 лица. (Pirsos p. 503. Градското население било колонизирано во

Солунско (99.937 лица), Кавалско (22.446), Драмско 14.374, Серско 7.627, Пела 7.556, Леринско 1.307 и Кожанско 752.)

Со политиката на колонизација (со население дојдено од Грција и од странство), грчката држава успеала во периодот од 1913 до 1928 година да го колонизира следното население во егејскиот дел на Македонија:

Колонизирано население во егејскиот дел на Македонија (1913-1928)

Околии	население дојдено од странство	население дојдено од Грција	Вкупно
Солунска	234.203	26.324	260.527
Серска	71.694	4.178	75.872
Кавалска	66.199	7.610	73.929
Драмска	66.104	4.830	70.934
Пела	45.683	1.554	47.237
Кожанска	45.504	3.877	46.381
Леринска	19.154	1.775	20.929
Халкидик	16.848	1.611	18.459
Света Гора	2.654	1.245	3.949
Вкупно	565.143	53.056	618.199

Големата грчка христијанска колонизација имала тешки етнички, политички и економски последици за македонскиот народ. (Македонското население го крстило новодојденото население со името маџири, т.е. странци, туѓинци, новодојденци.)

4. ЕТНИЧКО-ПОЛИТИЧКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ВО ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА ПО ГОЛЕМАТА ГРЧКА КОЛОНИЗАЦИЈА

А) ЕТНИЧКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ

Големата грчко-христијанска колонизација имала несомнено, големи етничко-јазични, политички и економски последици за

македонскиот народ. (Големите етнички промени што се случија во егејскиот дел на Македонија го комплицирале уште повеќе македонското национално прашање.)

Како најтешка последица секако било сменувањето на етничкиот состав на населението во егејскиот дел на Македонија. Покрај Грците, во периодот од 1923 до 1928 година, во егејскиот дел на Македонија биле колонизирани и 210.000 Туркофони (Турци по националност и христијани по вера(Ова население било познато и под името Караманли. За потребите на ова население што не го познаваше грчкиот јазик, грчкиот патријарх наредил за велигденските празници, Евангелието да се чита на турски.), 80.000 Ерменци (Ерменците во Солун создале “Друштво на ерменското малцинство” и во периодот меѓу двете светски војни ги издавале весниците “Ашхатан” (Труд) и “Ахтанак” (Победа).) и 75.000 различни кавкаски народи. (Населението дојдено од Кавказ било различно по своето потекло, јазик и традиции.) Според јазикот кој се зборувал во куќата, т.е. во семејството, во егејскиот дел на Македонија по големите миграциони движења, живееле 636.428 или 45.06% Грци, 240.000 или 16,99% Македонци, 210.000 или 14,87% Туркофони, 80.000 или 5,66% Ерменци, 75.000 или 5,31% Кавкасци, 68.206 или 4,83% Евреи, 44.414 или 3,14% Власи, 25.302 или 1,79% Роми, 33.127 или 2,35% различно население од вкупно 1.412.477 жители колку што имал егејскиот дел на Македонија.

По големите миграциони движења, егејскиот дел на Македонија всушност не се еленизирал, туку едноставно добил немакедонски етничко-историски лик и станал “вистинска етничка тантела” на народи што се разликувале меѓу себе по своето потекло, јазик, културни традиции и темперамент. (E. Driaudet, M. L'heritier, Histoire diplomatique de la Grèce de 1821 r nos jours, Paris, 1926, p. 477.) Во рамките на ова нова етничко-историска реалност се забележувале интересни етнички збиднувања. Од една страна се забележувало опаѓање на македонското население, а од друга страна имало пораст на немакедонското (особено грчко) население. Ако во 1913 година македонското население изнесувало 35.20% од целокупното население, по миграционите движења тоа изнесуваше само

16.99% од целокупното население. Со иселувањето на 127.384 македонско население по силата на Најскиот и Лозанскиот договор и со колонизирањето на 618.199 христијанско население, источниот и централниот дел на егејскиот дел на Македонија го изгубиле својот етнички македонски историски карактер. Македонците, како компактно и мнозинско население, останале да живеат само во западниот дел на Егејска Македонија (Костурско, Леринско, Воденско), каде што претставувале повеќе од 50% од целокупното население.

Со етничките промени, македонскиот народ го изгубил својот традиционален историски статус. Од народ (во мнозинство), во сопствената родна земја се претворил во малцинство со сите национални, политички и економски последици. Со опаѓањето на македонското население истовремено растело грчкото население. Ако во 1913 година грчкото население изнесувало 22,50% од целокупното население, по миграционите движења тоа изнесувало 636.428 или 45,06% од целокупното население што живеело во ова јужна македонска провинција. Со тоа грчкото население си го сменува својот историски етнички статус. Од статус на малцинство добива статус на народ во туѓа етничко-историска територија и веќе сите историски текови (етничко-јазични) одат во корист на грчкиот елемент. Сите мешовити бракови меѓу Грци и Туркофони, Грци и Кавкасци, Грци и Ерменци, Ерменци и Туркофони итн., секогаш оделе во корист на грчката нација и врз основа на грчкиот јазик, сите се сливале во рамките на грчката нација.

Со сменувањето на етничкиот состав на населението во егејскиот дел на Македонија, истовремено грчката држава, со законот од 1926 година, на ова јужна македонска провинција и даде и грчки топонимен карактер. Врз основа на овој закон сите имиња на реки и планини, села и градови добиле ново грчко име. (Така, на пример, Кукуш стана Килкис, Воден – Едеса, селото Бомбоки – Ставропотамос, Загоричани – Василјада итн. Од топонимското прекрстување на правело исклучок ни едно населено македонско место. Законот за прекрстување на македонската топономија бил публикуван во службениот весник на грчката држава бр. 332 од 1926 година.)

Б) ЕТНИЧКИТЕ ПРОМЕНИ И ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК (1913-1940)

По политичката поделба на Македонија во 1913 година македонскиот народ не престанал да живее компактно во ова јужна македонска провинција. Постоењето на компактно македонско население во егејскиот дел на Македонија создавало објективи услови за опстанок на македонскиот јазик и покрај државниот терор на грчката држава. Тоа произлегува од фактот дека македонскиот јазик ја имал на своја страна историската традиција. Во периодот непосредно по Втората балканска војна, македонскиот јазик во егејскиот дел на Македонија имал улога на *langue usuelle* (најупотребуван јазик) не само за македонското население, туку и за другите традиционално историски малцинства што живееле со векови покрај македонското население како Турци, Евреи, Власи, Роми итн. Од вкупно 1.052.227 лица колку што имал егејскиот дел на Македонија, 815.472 го знаеле и го користеле македонскиот јазик во секојдневниот живот.

Истовремено грчкиот јазик во периодот од 1913 до 1923 година немал улога *langue usuelle* за населението во егејскиот дел на Македонија и покрај статусот на *langue officielle* (државен, официјален јазик) што го имал овој јазик. Тоа произлегува од фактот дека грчкото население што живеело во егејскиот дел на Македонија било реално малцинство и поради тоа грчкиот јазик имал статус на *langue de la minorité* (јазик на малцинство) или *langue de famille* (семеен јазик) кој што го зборувале и го користеле 236.755 лица од вкупно 1.052.227 жители.

Почнувајќи од 1923 година, македонскиот јазик постепено го губел статусот на *langue usuelle*, и по миграционите движења меѓу Грција и Бугарија, Грција и Турција, македонскиот јазик добивал статус на *langue de famille* и станал како македонскиот народ, *langue de la minorité*.

Со иселувањето во Бугарија на 86.582 лица, македонското население од егејскиот дел на Македонија не губело само во својата физичка компактноста, туку и во неговата јазична бројност. Со иселувањето на македонското население од

источна и централна Егејска Македонија (Драмско, Серско, Кавалско, Солунско, Кукушко, Демир-Хисарско), овие региони биле засегнати не само етнички, туку и во јазична смисла. Македонскиот јазик, со заминувањето на македонското население, бил притиснат во рамките на малубројното македонско население што остана да живее во источно-централните делови во егејскиот дел на Македонија.

Истовремено со иселувањето на македонското население во Бугарија, паралелно се одвивала и задолжителната размена на населението меѓу Грција и Турција. Муслиманското население од егејскиот дел на Македонија, по силата на Лозанскиот мировен договор, задолжително заминало за Турција. Во такви услови од егејскиот дел на Македонија се иселиле во Турција 350.000 муслимани и со нив заминало едно население кое, покрај мајчиниот јазик, добро го познавало и користело и македонскиот јазик. (Во Турција заминале и 40.802 Македонци по потекло и јазик, но со муслиманска црковна вероисповест.) Тоа придонело македонскиот јазик да го загуби својот традиционален историски јазичен статус, станувајќи *langue de la minorité* на кој што зборувале само 240.000 Македонци, останати да живеат, главно, во западниот дел на Егејска Македонија (Костурско, Леринско, Воденско). Од друга страна, грчкиот јазик го заменил својот историски јазичен статус по 1923 година. Од *langue de famille* или *langue de la minorité*, грчкиот јазик станал реално *langue usuelle* за целокупното население што живеело во егејскиот дел на Македонија по големите миграциони движења. На место на иселеното македонско население, во егејскиот дел на Македонија биле колонизирани 618.199 лица грчко и негрчко население дојдени од целиот свет. Со проширувањето на грчкиот и негрчкиот христијански елемент се ширел и грчкиот јазик во форма на Димотики. Од вкупно 1.412.477 лица колку што броело населението во егејскиот дел на Македонија по миграционите движења, 1.172.477 лица (Грци, Туркофони, Ерменци, Кавкасци, Евреи и други) го употребувале или се стремеле да го употребуваат грчкиот јазик. Со тоа грчкиот јазик, покрај неговиот статус на *langue officielle* станува реално *langue usuelle* или *langue majoritaire* за целокупното население што живеело во егејскиот дел на Македонија по големите миграциони движења.

В) ПОЛИТИЧКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ

Политичките последици што настапија по големите миграциони движења се од голема важност. Со колонизација на христијанското население, политичката реалност во егејскиот дел на Македонија и во самата Грција добиле нови аспекти, многу поразлични од претходните и со тоа суштински се влијаело и врз македонското национално прашање.

Заменувањето на етничкиот состав на населението во егејскиот дел на Македонија придонесло со себе една нова политичка поларизација и го изменило односот на политичките партии внатре во Грција, како и надвор од неа.

Кризата што ја почувствува грчката држава по поразот во грчко-турската војна била од национална, економска и политичка природа. Слични кризи поминале Германија, Унгарија, Австрија и Бугарија, т.е. скоро сите земји што биле поразени по Првата светска војна и понижени со Версајскиот, Сен-Жерманскиот, Тријанонскиот и Нејскиот мировен договор. Националната катастрофа, жртвите што беа дадени во периодот на Првата светска војна без соодветна територијална придобивка, предизвикале, скоро во сите поразени земји, да се случат силни политички тектонски движења. (Станува збор за револуционерните движења во Германија, Унгарија, Бугарија итн.)

Грција, по Лозанскиот мировен договор, ги изгубила “историските територии” од Мала Азија и настанала една ситуација на длабока национална криза. Сепак, тука не се забележувала една лево-ориентирана револуција како во Германија, Унгарија, кој би го поставила под прашање системот кој што беше виновен за една таква “национална катастрофа”. По поразот во Сакарија, и покрај привидната нестабилна политичка ситуација што се доближувала до нивото на политички хаос, објективни историски фактори делувале кон се побрза политичко-економска стабилизација на земјата.

Националната фрустрација ја почувствувале Германија, Унгарија и Бугарија. Грција не ја почувствувала толку

вертикално и покрај надворешните манифестации на големата историска катастрофа. И покрај поразот во Сакарија Грците сепак имале чувство на победници и биле добитници по “Големата војна” со територијалното проширување во егејскиот дел на Македонија и Западна Тракија. Грција никогаш во нејзината историја, како држава, толку територијално не се проширила, и тој факт делувал стабилизаторски во свеста на грчкиот народ.

Голема политичка стабилизаторска улога заиграло и новодојденото население. Протерано од своите огништа и по своја вина (Грчкото население од Мала Азија, во периодот на грчко-турската војна, заиграло улога на петта колона за турската држава.), новодојденото население веднаш по пристигнувањето во Грција било живо заинтересирано за стабилна политичка ситуација во Грција, за да се стабилизира економски колку што може побрзо. Еднаш колонизирано, тоа станувало сериозен стабилизаторски фактор. Со стабилизирањето на внатрешната политичка ситуација, се засилувале и грчките политички граѓански партии, особено Либералната партија која правела се за побрзата колонизација на бегалското население. (Елефтерос Венизелос, лидерот на Либералната грчка партија, бил наименуван “татко на бегалците”). Ако центрo-десницата се засилувала, КПП слабела поради својата нереална, догматска политичка ориентација, ориентација која што била надвор од просторот и времето.

Г) ЕКОНОМСКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ

Етничко-историските промени што се случиле во егејскиот дел на Македонија од 1913 до 1928 година, имале и големи економски последици и ги засегнале скоро сите свери на економскиот живот.

Со колонизирањето на бегалскиот елемент не се изменил земјоделскиот карактер на егејскиот дел на Македонија, зашто земјоделството и понатаму остана да биде главна економска карактеристика. Прва карактеристика на земјоделството била проширувањето на земјоделските површини наменети за разни земјоделски производи, особено за жито и тутун. (Jacques

Ancel, op. cit., p. 118.) Проширувањето на земјоделските површини бил резултат на претварањето на пасиштата во обработливи површини, исушување на езерата, како и поделба на манастирската земја, која главно била неискористена. (Nikolas Svoronos, Histoire de la Grèce moderne, Paris, 1968, p. 20.) Плодната земја, добра за обработување во егејскиот дел на Македонија изнесувала 4.216.236 стремата (Десет стремата е еден хектар.), а соземјоделство се занимавале 68% од целокупното население што живеело во егејскиот дел на Македонија. Главно селското население одгледувало житарици и се занимавало со тутунско производство. (Така, на пример, во периодот од 1923-1924 година површините со житарици опфаќале 830.930 стремата, а во периодот од 1927 до 1928 година, површините растат на 1.811.855 стремата.) Зголемувањето на површините со најдобри тутуни предизвикало хиперпродукција и во услови на светска криза (1929-1933), македонското тутунопроизводство влегло во сериозна криза (значително опаѓање на цените, затварање на традиционалните европски пазари). (Ако во периодот од 1923 до 1924 година површините наменети за тутун изнесувале 93.727 стремата, а во периодот од 1927 до 1928 година изнесувале 330.460 стремата. Истовремено растело и тутунопроизводството. Во периодот 1923-1924 година беа произведени 25.000 тутуни, а во периодот 1927 до 1928 беа произведени 80.000 тони.) Но земјоделското производство било под објективните можности (бонитетот на земјата, зголемената работна рака, како и поволните климатски услови). Тоа се должи на фактот дека на новодојденото население земјоделството му било принудно занимање, нужно за опстанок, без потребниот афинитет кон земјата и без соодветните земјоделски познавања. Разликата во земјоделската продуктивност на трудот меѓу македонското домородно население и новодојденото население била огромна и очевидна. Домородното македонско население имало поголеми земјоделски резултати поради неговиот земјоделски карактер, земјоделските навики и чувството дека земјата која ја работи е негова, чувство кое не било присутно кај новодојденото население. Од овие причини, од вкупно 11 земјоделски култури кои се одгледувале во егејскиот дел на Македонија во овој период, домородното македонско население, помалубројно,

постигнувало во 6 култури поголеми резултати од новодојденото население, и ако тоа било побројно и имало подобар бонитет на земјата. (Jacques Ancel, op. cit., p. 160.) Дека новодојденото население немало земјоделски навика дознавме и од фактот што во Леринско, во првите години, ова население го плаќало македонското население да му ги обработи нивите и да ги запознае со основните елементи на селската работа. (Изјава на А.Т. од село Лескоец, Леринско, жител на град Скопје.)

Но, со текот на времето, новодојденото население се здобило со соодветните знаења и тоа влијаело врз продуктивноста и земјоделското производство. (Во 1937 година, на пример, производството на тутун во егејскиот дел на Македонија и Западна Тракија изнесувало 44.465 тони што претставувало повеќе од половината на целокупното производство на Грција.) Ова зголемување на земјоделското производство не значело дека станува збор за некакво интензивно земјоделство, напротив со доаѓањето на колонистите екстензивниот карактер на македонското земјоделство се зголемува.

Друга економска последица била и опаѓањето на сточарскиот фонд во егејскиот дел на Македонија и ликвидацијата на номатскиот живот што го практикувал влашкото население. Тоа било една природна последица на војните (1912-1913, 1914-1918, 1920-1923), на екстинзивното земјоделство, земјоделство кое што се ширело на штета на пасиштата. Проширувањето на земјоделските површини донело тешки последици за домородното македонско население. Со економското земјоделско проширување новодојдениот елемент не дозволувал економско проширување на македонското население поради што тоа било принудено да емигрира во Бугарија или во прекуокеанските земји (САД, Австралија, Канада).

Во индустријата, иако таа не била основна гранка на економијата во егејскиот дел на Македонија, сепак се развиле неколку гранки и тоа посебно тутунската индустрија, која ги обработувала квалитетните тутуни од Македонија и Тракија. Исто така текстилната индустрија, што била главно

концентрирана во Солун, забележала еден привиден пораст. Но тоа што реално се развивало и претставувало новина за економијата во егејскиот дел на Македонија и Грција, е индустријата на ориентални килими и текстил. Многу луѓе од новодојденото население биле висококвалификувани (врз основа на долгата практика) и произведувале квалитетни килими кои им конкурирале на традиционалните веќе познати по својот квалитет турски килими што биле многу барани на европскиот и воневропскиот пазар. Килимарството не се развило во вистинско индустриско производство, туку имало манифактурен карактер, што придонесувало да биде многу ниска продуктивноста на трудот и килимите доволно скапи за домашниот купувач.

Се забележуваат новини и во грнчарството. Познатите грнчари од Кутахија, техниката на нивното работење, ја беа пренесле во егејскиот дел на Македонија, па оваа економска гранка била новина со нејзиниот квалитет и се извезувала и во странство.

Овој индустриски напредок не бил одраз на внатрешен економски развој, не бил резултат на силна и динамична економија, која што со своите сопствени средства обезбедувала проширена репродукција. Поради карактерот на индустријата во егејскиот дел на Македонија (текстилна, тутунска), таа не била во состојба да ја обезбеди ни простата економска репродукција, бидејќи имала старо производство, стари машини, неквалификувана работна рака. Акумулацијата за репродукција во егејскиот дел на Македонија не била резултат на сопствена висока продуктивност на трудот, туку простата економска репродукција се реализирала со увоз на капитал.

И покрај тешкотиите во развојот на македонското стопанство, сепак новите историско-етнички промени го активирале економскиот живот и создале услови за поефикасно економско постоење на оваа македонска провинција. (Така, на пример, во 1923 година од Солунското пристаниште биле увезени 205.365 тони стока и извезувани 15.803 тони, во 1926 година увозот изнесувал 253.432, а извозот 18.294 тони.)

ГЛАВА ТРЕТА - НАЦИОНАЛНОТО УГНЕТУВАЊЕ И ОТПОРОТ НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ОД ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА (1913-1940)

1. НАЦИОНАЛНОТО УГНЕТУВАЊЕ НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД (1913-1940)

Со анектирањето на егејскиот дел на Македонија грчката држава почнала да спроведува една политика на дезнационализација и асимилација на македонското население. Македонското име било забрането и Македонците биле наименувани за Бугари, Срби или едноставно ендопии (доморотци). Истовремено сите Македонци биле должни и принудени да ги изменат имињата и преземињата и секое македонско презиме требало задолжително да завршува на наставките: -ос, -ес или -пулос. (Така Георги Волчев требало да се наименува на Георгиос Волцис (покасно Волцидис), Стојан Попов беше прекрстен во Јанис Пападопулос, Љуба Попова во Олимпија Папас итн.)

Со непризнавањето на македонската нација, грчката држава не го признавала ниту постоењето на македонскиот јазик. Македонскиот јазик бил забранет, омаложуван, сметан за варварски (примитивен) јазик, недостоен за еден културен и цивилизиран граѓанин. Тој се забранувал во меѓусебната човечка комуникација, меѓу родителите и децата, меѓу селаните, на свадби, седенки или погребни ритуали. Со еден збор, македонскиот јазик и македонскиот збор се забранувале преку усмената и писмената нарација, преку песната, орото, хуморот итн. Прекршувањето на ова забрана повлекувала казна од морално и психичко малтретирање, плукање во уста, свирепо тепање или дупење на јазикот со игла за секој македонски збор. (Во селото Кономлади, Костурско, сурово било казнето едно Македонче кое играјќи си, ја заборава државната забрана и изустило неколку македонски реченици. Грчкиот учител со сечиво му направил длабока рана на главата и подоцна детето полудело (Veritas, Македонија под ѝго 1919-1929, Документи и свидетелства, Софија, 1931.)

Ако сродноста на јазикот сепак придонесувала во Бугарија и Југославија да не зема средновековни размери, во Грција прогонувањето на македонскиот јазик зело такви размери што се без преседан во современата историска пракса. Со самото анектирање на егејскиот дел на Македонија во 1913 година грчката држава го забранувала и строго казнувала секое јавно манифестирање на македонското национално чувство и неговото надворешно изразување преку јазикот, традициите и обичаите. Секаква писмена или усмена македонска традиција, сметала грчката држава, треба по секоја цена да се отстрани и ликвидира. Затоа, веднаш по 1913 година, грчката држава почнала еден вистински поход против словенската писменост во егејскиот дел на Македонија. Македонската словенска писменост била отстранувана од спомениците, гробовите и од црквите. (Со посебно задоволство грчките власти ги уривале илинденските надгробни споменици. Исто така откриените македонски археолошки наоди што потсетувале за историското и културното постоење на Македонците во егејскиот дел на Македонија биле уништени или исчезнале без трага.) Сите цркви биле педантно прегледани и крстени со грчки имиња, словенското писмо и сите словенски црковни натписи биле отстранети, а пронајдените црковни или лаични словенски книги биле уништени како во периодот на фанариотското средновековие. Упорноста во тој однос била толку голема што случајно заборавените словенски црковни натписи биле отстранети и по 20 или 30 години. (Еден таков настан се случил во селото Бмбоки, Костурско, каде неколку заборавени македонски зборови во куполата на црквата биле отстранети по 20 години.)

Паралелно со остранувањето на секаква трага од македонската историска писменост, жилаво се прогонувал и живиот македонски збор. Разни националистички банди ги крстосувале македонските села, го малтретирале и “убедувале” македонското население да зборува само грчки до колку сака да го види утрешниот ден. Грчката националистичка организација “Елинико – македоники пигми” (Грчко – македонска тупаница) во своите прогласи од 1926 година ги предупредувала Македонците дека строго им се забранува да го користат својот

мајчин јазик и дека се должни да зборуваат само грчки. (Veritas, op. cit.)

Најсуровиот напад врз македонскиот јазик го реализирал генералот Јоанис Метаксас. На 4 август 1936 година, два часа пред почнувањето на сегрчкиот генерален штрајк, генералот Метаксас го суспендирал Уставот и вовел лична диктатура.

Со забрана на Антигона од Софокле, генералот Метаксас го започнал диктаторското владеење. “Третата грчка цивилизација” (по античката и византиската), генералот Метаксас ја започнал со палењето на делата на античките великани и со строга забрана на македонскиот јазик. Со намера да го отстрани основниот елемент што ја карактеризирал македонската нација, и да му го одземе на македонскиот јазик статусот на мајчин (семеен јазик), диктаторот Метаксас го забранил користењето на македонскиот јазик не само во секојдневниот живот, на пазарот, во обичната и природната човекова комуникација, на погребни ритуали, туку и во рамките на семејството. (Да ги принуди Македонците да не го користат македонскиот јазик во рамките на семејството, полицијата била должна ноќе да прислушнува под прозорците да слушне на каков јазик зборуваат Македонците Доколку зборувале македонски, веднаш биле повикувани на суд.) За секој македонски збор, изустен јавно или во тесниот круг на семејството, следувале парични казни, триење на јазикот со лута пиперка, принудно јадење солена риба, принудно пиење рицинус, кубење на мустаци, тепање итн. Суровоста во тој однос била толку голема што се посегаше и на физичкиот интегритет на личноста. (Во тој однос диктаторот Метаксас ја надминал суровоста на своите учители (италијански фашисти), кога за еден словенечки или хрватски збор се плукало в уста или на разни начини се омаловажувало националното или јазичното достоинство на Хрватите или Словенците под италијанска окупација.) Истовремено возрасните Македонци, без оглед на длабоката старост, биле принудени да ги посетуваат таканаречените вечерни училишта и да го научат “мелозвучниот и културен грчки јазик”. Поради кршењето на забраната за користење на македонскиот јазик во селото или во тесниот круг на семејството, речиси 5.000 Македонци биле

осудени и пратени на суровите грчки острови или во метаксасовите затвори. (Македонците главно биле пратени во Крф, Пилос, Акронавлија, Гаврос, Икарија и други места Поради тешката репресивна политика на грчката држава, Македонците ја сметале грчката буржоазија за “втори Турци, полоши од првите”.)

Притисокот на меѓународната демократска јавност и на Друштвото на народите, придонел грчката држава во периодот меѓу двете светски војни да превземе некои формални мерки за да ја убеди Европа и Друштвото на народите дека Грција, како европска земја, ги почитува одредбите за заштита на малцинствата што произлегувале од Париските мировни договори, за да може спокојно потоа да го решава на свои начин македонското национално прашање. (Според Нејскиот мировен договор, Грција била обврзана да ги почитува правата на малцинствата. Грција, исто така, не го почитува ни протоколот “Калфов-Политис” (1924).) Така, на пример, грчкото министерство за просвета задолжи една комисија составена од Папазахариу, Сајачкис и Лазару, да изработи буквар наменет за македонските деца. Овој буквар, наречен АВЕCEDAR, бил готов во почетокот на септември 1925 година и бил напечатен со латинска азбука на македонски јазик (Леринско-битолски дијалект). И покрај фактот дека “Абецедарот” никогаш не стигна во рацете на македонските деца, сепак неговото публикување било едно официјално признавање на народот и на јазикот што толку упорно ги прогонуваа. (Веднаш по публикувањето, букварот бил запленет од страна на грчките власти и уништен.)

Паралелно со теророт врз македонскиот јазик, истовремено се одвивал и процесот на асимилација и денационализација на македонскиот народ. Целокупната грчка политичко-културна надградба била ставена во служба на официјалната грчка политика за побрза асимилација на македонскиот народ. Наставата играла посебна улога во тој однос. Македонците биле опфатени во процесот на образованието каде што за прв пат се среќавале со грчкиот јазик. Наставата се одвивала исклучиво на грчки јазик и основната цел и била “... да ги искорни од душата на младите негрчките чувства”. (Viviadu Lazaru, i Prespa ke i

omorfes tis, Athina, 1940, p. 69.) Ако блискоста на јазикот сепак придонесувала наставниот процес колку толку да се одвива нормално во пиринскиот и вардарскиот дел на Македонија, големата разлика меѓу македонскиот и грчкиот јазик придонесувал наставата во почетокот да се одвива некомплетно. Редовно се предаваа два часа (грчки јазик и грчка историја), а сите други предмети се предавале преку “... песни и играње”, и тоа како најдобро, најнесвесно и најсигурно пробивање на грчкиот јазик и грчката свест. (Една од задолжителните песни била следната: “Јас сум Грк, потеклото си го знам, мојата грчка душа, секогаш слободно живее...”.)

Еден друг начин за побрзо инфилтрирање на грчкиот јазик и за побрзо создавање кај Македонците на “грчка традиција и гордост” (Makedoniko imerologio, Thesaloniki, 1939, p. 41.) биле историските екскурзии што се организирале за Македонците во Термопиле, Саламина, Маратон, Месолонги, каде што Македончињата имаа прилика да слушнат за херојските подвизи на “нивните прадедовци Леонидас, Колокотронис, Дијакос, Папавлесас, Мјаулис, Карајскакис и други”. (Секое дете наизуст требаше да ги знае претсмртните зборови на Дјакос (“Грк се родив, Грк ќе умирам”).)

Културно-музичките друштва, покрај просветата, заиграле голема улога во правецот на асимилација на македонскиот народ и во ширењето на грчкиот јазик меѓу македонското население. Репертоарот на културно-музичките друштва бил составен главно од славното историско минато на грчкиот народ и по повод на разни национални и верски празници, членовите на овие друштва настапувале пред населението со патриотски грчки песни.

Спортските друштва, исто така, имале улога во навлегувањето на грчкиот јазик кај младите. Во овие друштва, покрај спортот, се негувало, огледувало и патриотското чувство кај младите и било место каде што секојдневно, преку конверзација, се учел грчкиот јазик. Во процесот на асимилација и на ширење на грчкиот јазик меѓу македонското население голема улога одиграл и грчкиот печат кој секогаш стоел на “цврсти и здрави национални позиции” кога станувало збор за македонското

национално прашање. (Во егејскиот дел на Македонија излегувале 26 весници со великогрчки карактер (“Дитики Македонија”, “Касторија”, “Македоники”, “Фони ту лау” итн.))

Политичко-културната надградба (просветата, црквата, војската итн.) секако придонесле за асимилација на македонскиот народ и за ширењето на грчкиот јазик меѓу македонското население. Но колонизирањето на христијанскиот елемент, кој исто така бил зафатен со изучувањето на грчкиот јазик, бил субјектот кој во поголема мера го проширил грчкиот јазик во редовите на македонското население. Живото, т.е. новата објективна немакедонска етничка реалност, во секојдневното присуство на колонистот, го принудил Македонецот, поради економски потреби, да научи еден јазик кој му бил туѓ и намразен. Во тој однос само еден пример ќе биде доволен за да се докаже во какви тешки и неприродни услови македонскиот јазик требало да се бори за својот опстанок. Во близината на македонското село Лескоец, Леринско, пред 1923 година, имало две турски села (Вртолом и Плешевица). Дотогаш македонскиот јазик бил употребуван како средство за разговор и комуникација меѓу селаните на пазарот и на чаршијата. Во тие услови македонскиот јазик имал улога на “официјален јазик”. По иселвањето на Турците од селата Вртолом и Плешевица, на нивно место дошле христијани Грци и негрци (Туркофони) и селата добиле и нова топономија Агиос Вартоломеос (Вртолом) и Колокити (Плешевица). Со доаѓањето на колонистите, грчкиот јазик почнал да добива улога како што имал македонскиот јазик пред 1923 година. Еден сличен феномен се случил и во селото Медово, Леринско, кое исто така беше близу две турски села – Шаовци и Бостанциовци. Колонизираното грчко и негрчко население го добило имотот на овие две турски села, но неколку бегалски фамилии биле колонизирани и во македонското село Медово. Имотот на овие колонисти од селото Медово ги делел од имотот на македонските селани само обичен селски плот. Ако дотогаш грчкиот јазик во селото Медово бил присутен само во наставата и црквата, со доаѓањето на колонистите тој можел да се чуе и во селото, по нивите и полето. (Изјава на П. М. од село Медово, жител на град Скопје.) Со тоа, нормално, како потреба на самиот живот,

колонизаторскиот елемент го ширел попрородно, побезболно грчкиот јазик.

А) ПОЈАВАТА НА ФЕНОМЕНОТ НА ДУАЛИЗАМ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Притисокот на грчката политичко-културна надградба, како и секојдневниот објективен притисок на новата етничко-историска реалност, придонесле македонскиот јазик да почне да го губи својот физички интегритет. Многу грчки зборови почнале да навлегуваат во рамките на македонскиот јазик (со македонизирањето на тие зборови) и се појави таканаречениот феномен на дуализам што нема ништо заедничко со феноменот на билигвизам. (Меѓу првите зборови што влегле во рамките на македонскиот јазик биле: астиномато (цандарот), дикастирио (суд), стенахорија (тага), анисихија (вознемирување) итн.) Инфилтрирањето на грчки зборови во рамките на македонскиот јазик земало поголеми размери и со текот на времето тие зборови добиле статус на мајчин збор и како такви се пренесуваа од генерација на генерација. (Феноменот на дуализам во јазикот се појавил и во вардарскиот и пиринскиот дел на Македонија.)

Феноменот на дуализам на македонскиот јазик, преку своите ерозивни секојдневни процеси, придонесоа да се појави еден нов феномен. Ако до Балканските војни македонските дијалекти конвергираа кон централните македонски дијалекти (Битола, Велес, Прилеп) и објективно одеа кон формирање по природен пат на македонскиот литературен јазик, со навлегувањето на грчки, српски и бугарски зборови дијалектите од трите дела на Македонија постепено, но систематски, почнале да се одалечуваат од себе. Овој феномен на навлегување во рамките на македонскиот јазик на зборови од туѓ јазик е специфичен и се појавува, главно кај национално поробените народи и претставува еден ходник за преминување од еден кон друг мајчин јазик. (Феноменот на дуализам во јазикот се појавува и во услови на слобода.)

Феноменот на дуализам во јазикот се јавува и во Канада, Австралија, САД, Нов Зеланд. Кај новоодојденото население од

европско или неевропско потекло постепено, но сигурно во рамките на соодветниот мајчин јазик се инфилтрираа зборови од англискиот јазик. (Меѓу првите зборови се: кар (кола), фон (телефон), бизнис итн.) Силата на објективната англофонска реалност е толку голема што феноменот на дуализам се појавува и во рамките на францускиот јазик во Квебек.

Феноменот на дуализам во јазикот што се појавува кај Македонците, Полјаците, Италијанците, Хрватите, Грците, Србите итн. во прекуокеанските земји се појавува и развива секогаш вон рамките на својата матична земја. Матичната нација (полска, српска, грчка итн.) во својата историска и национална територија природно се развива и на тој начин си го гарантира својот историски, национален, културен и биолошки развикот. Но во Македонија феноменот на дуализам во јазикот, како и феноменот на биолошката асимилација, се појавува и развива во рамките на својата традиционална историска и национална територија и овој феномен во перспектива на времето го става реално под прашалник историскиот, националниот, културниот и биолошкиот опстанок на македонскиот народ.

2. ОТПОРОТ НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ЗА ЗАШТИТА НА МАКЕДОНСКИОТ НАЦИОНАЛЕН ИДЕНИТЕТ (1913-1940)

Националното и социјалното угнетување на македонскиот народ придонесло да се појави кај Македонците еден сенароден отпор за зачувување на својот национален идентитет. Затоа, јазикот, како еден од основните елементи што ја карактеризираат нацијата, љубоморно беше негуван и заштитиуван од страна на Македонците. Отпорот за заштита на македонскиот јазик земал различни пасивни и активни форми и секојдневно бил присутен во историскиот терен.

Македонското семејство, во услови на неслобода, одигра непроменлива улога во тој однос. Протеран, омаложуван и секогаш прогонуван, македонскиот јазик во рамките на македонското семејство, нашол сигурно и трајно засолниште. Тука, во рамките на македонското семејство, македонскиот

јазик секојдневно бил присутен преку секојдневната конверзација, преку македонската песна, македонското оро, македонската гатанка, македонската шега итн. Тука, во рамките а македонското семејство, се создавало кај младите поколенија чувство на почит и љубов кон мајчиниот збор и се пренесувал од генерација на генерација. Македонската заигра непроценлива улога во тој однос.

Македонското семејство, покрај негувањето и пренесувањето на македонскиот јазик, ја создаваше, негуваше и пренесуваше и македонската историска свест и македонската културна традиција. Тука, во рамките на семејството, новите македонски генерации слушале за Илинден, за легендарните комити и војводи (Гоце Делчев, Пандо Кљашев, Лазо Поптрајков, Христо Узунов, Никола Карев, Питу Гули и други) и за злосторничката активност на грчките андари (Павлос Мелас), за предавничката улога на Коте од селото Руља. Со тоа македонското семејство го уривало ноќе она што преку ден градела грчката просвета, и на тој начин го спречувало или задоцнувало процесот на грцизацила. (Иста улога заиграло македонското семејство и во пиринскиот и во вардарскиот дел на Македонија.) Истовремено македонското семејство во периодот меѓу двете светски војни љубоморно го чувало и својот национален интегритет и давало свесен и колективен отпор на обидите за мешовити бракови, чија крајна цел била да се “замешаат расите” и да станат угнетувачите “помили”. (Во периодот меѓу двете светски војни скоро и не постоеле мешовити бракови меѓу македонското и грчкото или негрчкото колонизирано население.)

Со борбата за зачувањето на македонскиот јазик, Македонците истовремено давале силен отпор на присилното изучување на грчкиот јазик. Тој отпор особено се засили и јавно се изразува во периодот на метакасовата диктатура. Возрасните Македонци што биле опфатени во таканаречените вечерни училишта за изучување на грчкиот јазик, наоѓале различни начини да ги обезвреднат предавањата и на тој начин да го изразат своето незадоволство за принудното и присилното наметнување на грчкиот јазик. (Скоро немало македонско село каде не се слушала по некоја “смешна случка” во врска со начинот како се предавал грчкиот јазик, и селаните со

задоволство ја прераскажувале на сочен македонски јазик.) Истиот отпор се забележал и кај македончињата. Македонските деца, во просветниот процес, меѓу себе си шепотеле на македонски јазик, на одморите и по часовите исклучиво зборувале на еден од прекрасните македонски дијалекти и покрај суровите казни што следувале. (Главно, за секој македонски збор, учениците се тепани со прачки по дланките, прстите, нозете или главата, придуржено со неизбежното “хондрокефале” (дебелоглавец).)

Благодарение на македонската народна и колективна солидарност и улогата на македонското семејство, македонскиот јазик за македонскиот народ го задржал статусот на примарен (мајчин) јазик за македонското население. Тие го учеле во рамките на семејството и природно се изразуваале на македонски јазик. Со текот на времето Македонците го учеле и грчкиот јазик, но овој јазик за Македонците имал улога на секундарен (странски) јазик. Тоа го потврдува фактот дека Македонците не биле во состојба природно, нормално, да ги изговараат грчките гласови кои не постојат во македонскиот јазик. (Станува збор за буквите тита, делта и гама.)

Со колонизирањето на христијанскиот елемент во егејскиот дел на Македонија, отпорот на Македонците се засили. Колонизацијата, оваа “ненајдена и мирна инвазија (Jacques Ancel, *op. cit.*, p. 122.), зела размери на вистински геноциден поход против Македонците. Грчките власти го претвориле колонизаторскиот елемент во еден политички инструмент кој бил насочен кон македонското население. (Hagi Gogu, *Occidentalii*, p. 150.) Знаејќи дека грчката држава ги подржува, колонизаторскиот елемент имал нечовечки однос кон македонското население. Неговото однесување, секојдневното навредување на македонското човеково и национално достоинство, силувањата и убиствата на невини луѓе, биле секојдневна појава. (Зулумите почнувале со реченицата “Уште ли бре, паљо вилгари (гадни Бугари), нема да бегате во Бугарија”.) Разни грчки банди, главно создадени од колонисти дојдени од Мала Азија, ги крстосувале македонските села, го малтретирале македонското население, зашто сакале еднаш засекогаш “да ги исчистат од Грција сите Словени”.

(Veritas, op. cit., p. 125. Во Леринската околија, на пример, крстосувала бандата на капетан Стефанос, составена од колонисти, што била страв и трепет за населението. Во Драмска околија 11 селани од селата Трлис, Ловча и Старчина, под изговор дека соработувале со комитите, биле убиени. Исто така селаните од селата Ливадиште, Бутин, Черешево биле злосторнички тепани, жените силувани и “многу исчезнале без трага” (Балканска федерација, 1925, бр. 15, лист 205).)

Во такви услови македонскиот народ бил принуден да си ги заштити своите материјални и национални интереси. Една од формите на отпор била и солидарното прикривање на имотите на иселените Македонци во Бугарија (Еден ваков настан се случил во селото Загоричани, Костурско, каде што бил даден силен отпор на колонистите.), само и само да не се примат во селото колонисти. (Во Нестрам македонското население ги пречекало колонистите што ограбувале, со зборовите: “Македонци, удрете на кучеништата...” (Ризоспастис, 3. III. 1934).) Постојаните грабежи на колонизаторското население и честите насилства над македонското население, ги принудиле Македонците активно да се бранат. Кога колонистите се обиделе насилно да грабнат дел од македонските имоти, Македонците се спротиставувале и се случувале тепачки со големи размери. Поради тоа меѓу македонското и новодојденото население постоела и јавно се изразувала една секојдневна нетрпеливост, и во периодот меѓу двете светски војни речиси и не постоеле примери на човеково и семејно зближување преку брак меѓу Македонците и новодојденото население. Тоа се должело на фактот дека грчката колонизација во егејскиот дел на Македонија добила белези на една вистинска борба “... против природата, луѓето и работите”. (Societè de Nations, L'establissement de refugies en Grèce, Geneve, 1926, p. 136.) Пасивниот отпор на Македонците постепено се претворил во активен, свесен политички отпор против политиката на асимилација и дезнационализација.

ГЛАВА ЧЕТВРТА - КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА НА ГРЦИЈА И МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ (1918-1940)

1. НАЦИОНАЛНОТО ПРАШАЊЕ ВО ЕВРОПА И ПОЛИТИКАТА НА КОМИНТЕРНАТА

Постоењето на нерешените национални и територијални прашања го привлеке и вниманието на Коминтерната. Но поставувањето и третирањето на националното прашање од страна на Коминтерната претставува еден континуиран дисконтинуитет или дисконтинуиран континуитет.

На што се должи континуираниот дисконтинуитет или дисконтинуираниот континуитет во политиката на Коминтерната во однос на решавањето на националното прашање? Една револуција да има универзален карактер таа треба на вредностите и придобивките од претходната револуција да додаде нови вредности, нови квалитети и на тој начин да претставува еден реален чекор напред во историската еволуција на човештвото. Во човековата историја една таква улога заиграла француската револуција од 1789 година и се обиделе да заигра и Руската социјалистичка револуција. До 1789 година човекот не уживал ни политички, ни економски слободи. Со француската револуција од 1789 година, човекот се здобил со политичките слободи, но не се здобил и со економските слободи. Француската револуција само замени една форма на економска експлоатација (феудалната) со друга форма на економска експлоатација (капиталистичка) и го задржала принципот на економска експлоатација на човек од човек, т.е. на класа од класа. (Во перспектива на времето, преку социјал-демократската ориентација, главно се решил и економскиот проблем.)

Со добивањето на политичките слободи човештвото прави еден реален чекор напред во историската еволуција. Од тука е и универзалниот карактер на Француската револуција. (Сегде таму каде што не постојат и не се почитуваат политичките слободи, народите, преку револуција, ќе се стремат да ги реализираат. Во големите студентски демонстрации во Пекинг,

на плоштадот на Небескиот мир, студентите ја пееле Марселезата.)

Руската социјалистичка револуција требаше да ги додаде само економските слободи, т.е. да го отстрани принципот на економската експлоатација на човек од човек (класа од класа) и на тој начин да претставува реален чекор напред во човековата историска еволуција. Но, обидите на симбиоза меѓу политичките и економските слободи од страна на Руската социјалистичка револуција, беа прекинати со историскиот сталинистички термидорски дисконтинуитет. Наместо на темелот на новото државно уредување да стојат рамноправно политичките и економските слободи, сталинистичкиот дисконтинуитет ги укинал политичките слободи што ги доби човештвото со Француската револуција и само формално ги прокламираше економските слободи. (Државната економска експлоатација е, исто така, тешка како економската експлоатација од периодот на раниот капитализам. Кризата во социјализмот се должи токму на отсуство на политичките и економските слободи од темелот на социјалистичкото државно уредување.) Со укинувањето на политичките и економските слободи, Руската социјалистичка револуција се повеќе го губела својот универзален карактер и добивала белег на типичен руски историски феномен. Овој историски дисконтинуитет не можел, а да не влијае и врз начинот како се поставувало и решавало и националното прашање, па и тука се забележува еден дисконтинуиран континуитет или континуиран дисконтинуитет.

Спротивно на буржоаската концепција за решавање на националното прашање, ленинизмот му го признава на секој народ и нација правото на самоопределување и се “разбира до неговото државно отцепување од туѓи национални колективи”. Но правото на самоопределување, како и секое национално отцепување, треба да се гледа и третира единствено од аголот “на класната борба”. (V.I. Lenin, O pravu nacija na samoodredenje, Zagreb, 1979, p. 21.)

Со признавањето на правото на самоопределување на поробените народи, ленинизмот прави еден чекор напред (израз

на континуитет), но условно да одговара “на класните интереси на работничката класа” во суштина се негира и не се признава правото на самоопределување (израз на дисконтинуитет). Со тоа за комунистичките партии класното е примарно (принципиелно), а националното е секундарно (тактично) прашање. Но во односот класно-национално различно се присутни и заштитени националните интереси на многубројната и поробената нација. Националните интереси на “доминантната нација” секогаш одговараат на класните интереси, а националните интереси на поробената нација или се во спротивност или парцијално одговараат со класните интереси на работничката класа. (Националните интереси на поробената нација национално одговарат со класните интереси само тогаш кога се совпаѓаат со националните интереси на доминантната нација.) Со еден збор, сталинистичкиот историски дисконтинуитет својата политика во однос на едно нерешено национално прашање не ја создавал врз основа на националните интереси на поробената нација, туку врз основа на “класните интереси”, т.е. врз основа на националните интереси на доминантната нација, што сериозно ќе влијае и врз судбината на македонското национално прашање. Врз една таква основа Коминтерната го поставувала и третираше националното прашање во Европа и националната политика ја менувала во зависност од “класните интереси”, т.е. во зависност од државните интереси на СССР. Затоа политиката на Коминтерната во однос на нерешените национални прашања еднаш одела во корист на ревизионистичките држави (1919-1935), еднаш во корист на версајскиот политички status quo (1935-1939) и повторно во корист на ревизионистичките држави (1939-1941). (Третата фаза во политиката на Коминтерната почнува по договорот Рибентроп-Молотов (1939). По нападот на фашистичка Германија против СССР, политиката на Коминтерна добива одново антифашистички карактер.)

Комунистичката партија на Грција (КПГ), во рамките на овие принципи, го поставувала и третираше и македонското национално прашање. (Комунистичка партија на Грција се формира во 1918 година под името Социјалистичка работничка партија на Грција (СРПГ).

2. КОМУНИСТИЧКАТА ПАРТИЈА НА ГРЦИЈА И ПОЛИТИКАТА “НИ ДРЖАВНОСТ, НИ НАЦИОНАЛНОСТ” (1918-1924)

По Букурешкиот и Нејскиот мировен договор, грчката држава престанала да биде национално хомогена и да претставува држава со една нација, па како резултат на тоа во самата Грција се појавил еден нерешен национален проблем со население од негрчко потекло. Ако од една страна, по Првата светска војна, Грција се проширила во етничко-негрчки територии (Егејскиот дел на Македонија и Западна Тракија), од друга страна во рамките на грчката држава не биле опфатени сите грчки етничко-национални територии. Дел од грчката етничка територија (Додеканезите и Кипар) главно со грчко население, останале надвор од политичките граници на малото, но секогаш амбициозно за територијално проширување грчко кралство. Островите Астипалија, Калимпос, Карпатос, Лерос, Родос, Хиос и други по Версајскиот мировен договор останале под италијанска окупација.

Според националното потекло и соодветната манифестирана надворешна национална свест (јазик, обичај, традиции) во Додеканезите живееле 133.761 или 93,5% Грци, 6.874 или 4,8% Турци, 2.455 или 1,7% Евреи од вкупно 143.080 жители. (Megali eliniki enkklopedia, Athina, 1930, tomos th, p. 600.) Исто така Кипар, кој се наоѓаше под англиска управа, живеело бројно и компактно грчко население. По своето етничко потекло, како и врз основа на културна традиција, во Кипар живееле 274.180 или 79,7% Грци, 64.180 или 18,65% Турци и 5.666 или 1,65% различно население по своето потекло и национална свест. (Пак таму, стр. 405.)

Но покрај постоењето на ова грчко нерешено национално прашање со грчко население што живееше во чисто грчка историска и етничка територија постоело и едно грчко население што живееше како грчко малцинство на туѓи традиционално етничко-национални територии. Станува збор за грчките малцинства што живееле во денешна Јужна Албанија или таканаречениот Северен Епир и грчките малцинства што

живееле во рамките на турската држава во околината на Смирна и Истамбул.

Во денешна Јужна Албанија живееле 200.000 или 83% Албанци (христијани и муслимани) и 40.000 или 17% грчко население по потекло, јазик и национално чувство. (Пак таму, стр. 341.)

Во западните делови на Мала Азија и особено во регионот на Смирна живеело мешовито грчко, турско и друго различно христијанско население. Грчкото население, како резултат на активниот економски живот на градот Смирна, непрекинато растело и со интензивната грчка миграција од Додеканезите. Во крајот на 19 и почетокот на 20 век се забележувало поголемо присуство и на турскиот етнички елемент во регионот на Смирна. Еден извештај на Француската трговска комора од 1919 година, на пример, известува дека од 400.000 жители колку што имаше градот Смирна, само 50% биле Грци. (Jacques Ancel, *Peuples et Nations des Balkans*, Paris, 1930, p. 185.)

Како што се гледа националното прашање што постоело и за кое беше заинтересирана и грчката држава, се појави во три различни форми: 1) За Грција постоело едно нерешено грчко национално и територијално прашање каде живееше грчко компактно население во традиционална грчка етничко-историска територија (Додеканезите и Кипар); 2) Постоело едно грчко малцинско прашање со грчко малцинско население што живеело во рамките на туѓи етничко-историски територии (Јужна Албанија и Турција) и 3) во самата Грција постоело едно нерешено национално и територијално прашање каде што живеело компактно македонско население во традиционално етничко-историска македонска историска територија.

А) СТАВОТ НА СРПГ СПРЕМА НЕРЕШЕНИТЕ НАЦИОНАЛНИ И ТЕРИТОРИЈАЛНИ ПРАШАЊА

Постоењето на нерешените национални и територијални прашања на Балканот и пошироко не можеше да не го привлечат вниманието на младата грчка Социјалистичка партија. Уште на својот Основачки конгрес во 1918 година СРПГ им посвети посебно внимание на нерешените национални

и територијални прашања што се појавиле во Европа по “Големата војна”. Дискусиите што се воделе околу ставот што требало да го заземе СРПГ во однос на нерешените територијални и национални прашања што постоеле во Европа (особено на Балканот), биле толку жолчни што комисијата која требало да ги сумира предлозите за ставот на оваа партија за решавањето на меѓународните прашања не била способна, заради различните ставови, да донесе едно единствено решение пред Основачкиот конгрес. Гледиштата на приврзаниците на таканаречениот “реформистички социјализам” на чело со Н. Јаниу и А. Сидерис биле во спротивност со гледиштата на левицата на чело со Д. Лигдопулос, Н. Комјотис и Џулатис и тоа не само во однос на идеолошките прашања. Затоа пред Основачкиот конгрес на СРПГ биле поднесени за усвојување две резолуции. Од една страна била поднесена резолуцијата на таканареченото “малцинство” што во суштина ги опфаќала погледите на приврзаниците на “реформистичкиот социјализам”, а од друга страна – резолуцијата на “мнозинството” што ги изразувала гледиштата на левицата која се повеќе се засилувала во редовите на грчкото работничко движење.

Резолуцијата на “малцинство” за решавањето на националните и територијалните прашања што постоеле во Европа барале почитување на правото на самоопределување на населението во Алзасија, во Полска и Трст. (Резолуцијата на “малцинство” барала проблемот на Алзас и Лорен да се реши во корист на Франција зашто Франција од своја страна најактивно ги поддржувала територијалните претензии на грчката држава во однос на егејскиот дел на Македонија, западниот дел на Тракија и околината на Смирна.) За решавањето на националните и територијалните прашања што постоеле Балканот и за кои живо била заинтересирана и грчката држава, претставниците на “малцинството” го советуваале Конгресот да биде внимателен и во врска со овие проблеми по секоја цена да заземе “мудар став”. (Gheorghii D. Kaculi, Istoria tu KKE, tomos 1, 1918-1922, Athina, 1976, p. 119.) “Малцинството” предлагало од европска Турција (Станува збор за Источна Тракија.) да се создаде Мраморска Автономна Република со хинтерланд на двете страни на Мраморно Море, а Босфор – со Цариград - да се

интернационализира и заедно со Мраморската Автономна Република да бидат ставени под заштита на Друштвото на народите. Исто така “малцинската” резолуција предлагала “сегашна бугарска Тракија” да и се одземе на Бугарија и да се вклучи во составот на Автономната Република на Мармара (Станува збор за Западна Тракија, која по Париските мировни договори, влегла во составот на грчката држава. Приврзаниците на резолуцијата на “малцинството” и не се надевале, ниту пак предвидувале вакво среќно решение, и затоа во тој момент влегувањето на Западна Тракија во составот на Мармарската Република најдобро одговарало на грчките национални интереси.), Грција да не претендира веќе “на грчкиот регион на Битола” и Србите да го признаат грчкиот карактер на Солун, да се создаде една “независна муслиманска” албанска држава (Албанската држава веќе постоела по 1913 година, и со предлогот на “малцинството”, во суштина, се барало ослабување на албанската држава со излегувањето од нејзините рамки на немуслиманското население, кое во неговото огромно мнозинство било од албанско потекло.), италијанското кралство да го признае правото на Албанија врз Авлона, но со претходното отстапување на јужна Албанија во корист на Грција. Истовремено “малцинската” резолуција ги поддржувала територијалните претензии на Романија во однос на Јужна Добруца (Јужна Добруца, бугарска етнографска територија, што била окупирана од Романија по Втората балканска војна, ќе и биде вратена дефинитивно на Бугарија по Втората светска војна и на тој начин се уважил договорот од Крајова што бил склучен меѓу Бугарија и Романија на 7 септември 1940 година.), Ердеј (Трансилванија итн. (Трансилванија – спорна територија меѓу Унгарија и Романија.)

Во однос на Мала Азија (Турција), “малцинската” резолуција барала регионите околу Смирна, Ајдиниу и Додеканезите да влезат во состав на грчката држава; ја поддржувала идејата за создавањето на една ерменска република за сметка на вечниот грчки историски ривал, Турција, и создавањето на една еврејска држава со центар во Ерусалим за сметка на палестинскиот (арапски) народ итн. (Gheorghii D. Kasuli, op. cit. p. 117. “Малцинството” активно се залагало за формирањето на една еврејска држава околу Ерусалим, но тоа не го правело без

интерес. Еврејска држава околу Ерусалим ќе и дадела можност на грчката држава да го протера огромното еврејско малцинство што живееше во Солун за чин богатства грчката буржоазија појавувала голем интерес.)

Резолуцијата на “мнозинството” спротивно на “малцинската” резолуција барала признавање и почитување на правото на самоопределување на населението од Кипар, Имброс, Лемнос, Тенедос, Самотраке, Додеканезите, како и правото на самоопределување на населението од таканарачениот Северен Епир (јужна Албанија); полно право на враќање и отштета за бегалското население од балканските држави и од Мала Азија и обезбедување средства за нивното враќање, како и создавање на една Балканска федерација (Eriton eksoterikon zitimatos, To KKE, Erisima Kimena, tomos 1, p. 11-12.), “мнозинството” сметало дека со почитување на политичките, националните и јазичните слободи, е можно сите балкански народи да се развиваат без разлика на раса и црковна припадност. (Пак таму.)

Од предложените резолуции за решавањето на територијалните прашања што постоеле во Европа и Азија, Основачкиот конгрес на СРПГ ја прифатил резолуцијата на “мнозинството”. Но и покрај разликите што постоеле меѓу резолуцијата на “мнозинството” и “малцинството”, сепак, и двете резолуции имале нешто заедничко за начинот на кој треба да се решат територијалните и националните прашања на Додеканезите, на Кипар, во јужна Албанија и егејскиот дел на Македонија, за кои била заинтересирана и грчката држава.

Б) СТАВОТ НА СРПГ СПРЕМА ГРЧКИТЕ НЕРЕШЕНИ НАЦИОНАЛНО-ТЕРИТОРИЈАЛНИ ПРАШАЊА НА ДОДЕКАНЕЗИТЕ И КИПАР

По првата светска војна, како што видовме, дел од грчката историска и етнографска територија не влегувала во составот на грчката држава. Додеканезите и Кипар биле уште под странска контрола и мнозинството од населението што живеело во Додеканезите и Кипар било од грчко потекло и традиционално живеело на грчка етнографска територија. *Ius solis* (правото на

историска територија), како и *ius civitas* (правото на населението) плендираше овие територии да се обединат со грчката држава. Правото на турското малцинство кое живеело на Додеканезите и Кипар и претставувало 14,35% од целокупното население и живеело во рамките на туѓа етнографска и историска територија, барало од страна на мнозинството почитување на малцинските права (јазик, култура, традиции, обичаи) и можност слободно национално да се развива во рамките на грчкото мнозинство. (Ова право на турското малцинство во Кипар никогаш не било искрено почитувано од страна на грчката буржоазија и затоа турското население секогаш со голема недоверба го гледало барањето на грчкото мнозинство за обединување со Грција.)

В) СТАВОТ НА СРПГ ВО ОДНОС ГРЧКОТО МАЛЦИНСКО ПРАШАЊЕ ВО ЈУЖНА АЛБАНИЈА

Постоењето на едно грчко малцинство во јужна Албанија, т.н. Северен Епир, не можело да не го привлече вниманието на СРПГ. Грчкото население во јужна Албанија живеело на традиционално албанска етнографска територија и претставувало само 17% од целокупното население што живеело во овој јужен албански регион. (Треба да се забележи фактот дека дел од грчкото малцинство што живеело во јужна Албанија било од влашко потекло.) Оваа албанска етнографска реалност ја признавала и Елефтерос Венизелос, симбол на грчкиот национализам и експанзионизам. “Еден добар дел од грчкото население” што живеело во јужна Албанија, изјавувал Е. Венизелос во текот на Париската мировна конференција во 1919 година, “го има албанскиот јазик како мајчин јазик и по се изгледа дека е од албанско потекло”. (E. Venizelos, *La Grece devant le congres de la Paix, Paris, 1918.*)

Ius solis (правото на албанска историска територија), како и *ius civitas* (правото на албанското христијанско и муслиманско население што преставуваше 83% од целокупното население што живееше во јужна Албанија), пледирало јужна Албанија да биде неразделен дел од новоформираната албанска држава. Правото на грчкото население, како малцинско население, барало почитување на националните, јазичните и културните

традиции во рамките на мнозинството. Сепак, СРПГ, врз основа на правото на грчкото малцинство што претставувало само 17% од целокупното население и живеело традиционално во туѓа историско-етнографска територија, барало за ова малцинство право на самоопределување и обединување со Грција.

Г) СТАВОТ НА СРПГ ВО ОДНОС НА МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ

Основното нерешено национално прашање што се појавило во Грција по Балканските и Првата светска војна, секако било македонското национално прашање. Огромното мнозинство на населението што живело во егејскиот дел на Македонија било од негрчко потекло (77,50%) и традиционално живеело на македонска етнографско-историска територија. *Ius solis* (правото на македонската историска територија), како и *ius civitas* (правото на македонската нација), барало соодветно (македонско) третирање и решавање на македонското национално прашање. Правото на македонската историска територија, како и правото на македонската нација на сопствена земја, уште повеќе се засилувало зашто во корист на македонскиот народ пледирал и македонскиот историски легитимитет. Овој историски легитимитет на македонскиот народ врз сопствената земја имал непрекинат историски континуитет и произлегувал од самото доаѓање на Словените во Македонија. Со доселувањето на Словените во Македонија почнал истовремено и природниот процес на асимилација, процес на природна симбиоза меѓу словенското и домородното претсловенско население и формирањето, врз основа на словенски јазик, на новиот македонски народ. Формирањето на новиот историски народ врз основа на новите процеси на симбиоза меѓу Словените и домородното население придонесле новиот македонски народ да биде легитимен населеник на сите територијални, историски и културни традиции на претсловенските Македонци. (Сличен историски, територијален и културен легитимитет врз основа на историските процеси на симбиоза меѓу Дакијците, Римјаните и Словените имаат и денешните Романци во поголемиот дел на својата татковина.)

Грчкото население што живеело во егејскиот дел на Македонија било реално малцинство и претставувало 22% од целокупното население во егејскиот дел на Македонија и само 10% од населението на етнографска Македонија. И покрај фактот што во корист на македонскиот народ пледирало правото на македонска историска територија, како и македонската нација со нејзиниот историски легитимитет, сепак СРПГ не обрнала никакво внимание на македонското национално прашање. Ако врз основа на правото на грчкото малцинство што живееше во јужна Албанија и претставувало 17% од целокупното население на овој регион се барало правото на самоопределување, истовремено се негирало правото на самоопределување на мнозинството на населението што живеело во Егејска Македонија (77,50%), јужна Албанија (83%) и Западна Тракија. Егејска Македонија, врз основа на правото на грчкото малцинство што претставувало само 22% од целокупното население и живееше во традиционално македонска етнографско-историска територија, била сметана од страна на СРПГ за неразделен дел на грчката држава и македонското национално прашање било третирано како решено национално и територијално прашање. Ова прашање ќе остане надвор од сериозната политичка преокупација на оваа Партија се до 1924 година, кога КПГ ќе биде принудена да заземе став спротивно од нејзините желби и убедувања. Затоа по начинот како се стремеле да најдат решение за нерешените национални и територијални прашања резолуцијата на “мнозинството” и резолуцијата на “малцинството”, во суштина се стремеле да најдат решение за грчките нерешени национални и територијални прашања (Додеканезите и Кипар), тие правеле еден компромис со великогрчката идеја за создавање на “Голема Грција” со ставовите што ги заземале во однос на чисто негрчки историски и етнографски територии (егејскиот дел на Македонија, јужна Албанија, Западна Тракија) и не заземале став спрема нерешените национални прашања што постоеле во самата Грција, и на тој начин не заземале став спрема единственото нерешено национално прашање на Балканот, т.е. спрема македонското национално прашање.

3. КОМУНИСТИЧКАТА ПАРТИЈА НА ГРЦИЈА И ПОЛИТИКАТА “ДРЖАВНОСТ, БЕЗ НАЦИОНАЛНОСТ” (1924-1931)

Комунистичката партија на Грција не помалку била заинтересирана за начинот на кој се постапува, третира и решава македонското национално прашање. Првите контакти на КПГ со македонското национално прашање датирале уште од 1918 година, но посериозни контакти со ова прашање КПГ ќе воспостави по 1920 година, КПГ за првпат официјално се сретнала со македонското национално прашање. На барањата на претставникот на БКП, Васил Коларов, балканските комунистички партии да ја прифатат политиката за обединета и независна Македонија, претставникот на КПГ, Јанис Пецопулос, побарал прашање за обединета и независна Македонија да се одложи за да има можност, пред да се изјасни за едно толку важно прашање, да го постави на разгледување пред Централниот комитет на КПГ во неговото враќање во земјата. (Polikroni K. Enepediki, i Eliniki Andistasis, 1941-1944, Athina, 1964, p. 83.) На Софиската конференција на БКФ што се одржа во 1923 година, КПГ повторно се сретнала со македонското национално прашање. Претставникот на КПГ, А. Ставридис, се спротивставил на притисоците што доаѓале од страна на БКП за прифаќањето на политиката за обединета и независна Македонија. Политиката за обединета и независна Македонија, сметал Ставридис, не е опртна.

Политиката за обединета и независна Македонија, според него, од една страна била неприфатлива за грчкото колонистичко население кое е веќе во мнозинство во егејскиот дел на Македонија, а од друга страна – таа политика немало да ја привлече ни многубројната Македонска политичка емиграција во Бугарија, која повеќе била заинтересирана за обединување на Македонија со Бугарија. (Kosta A. Bramu, Slavokomunistikes organosis en Makedonias, Athina, 1969, p. 86.) На Московското советување на БКФ што се одржало по поразот на Септемвриското востание во Бугарија, КПГ уште еднаш го изразила своето незадоволство во однос на македонското национално прашање. Претставникот на КПГ на Московското советување, Саргологос, не ги прифатил аргументите на Г.

Димитров и В. Коларов што оделе во корист на политиката за обединета и независна Македонија. Политиката за обединета и независна Македонија, сметал Саргологос, како и Ставридис во 1923 година, била неприфатлива за КПГ особено по задолжителната размена на населението меѓу Грција и Турција и по масовното колонизирање на грчкото население во егејскиот дел на Македонија. (Nalca A. Hristoforu, *To Makedonike zitima ke i sovietiki politiki*, Thesaloniki, 1954, p. 112.) На Петтиот конгрес на Коминтерната, што се одржа во Москва во 1924 година, Васил Коларов го реактуализира проблемот на обединета и независна Македонија. Ставовите на Васил Коларов биле поддржани и од претставникот на Коминтерната, Мануилски, со констатацијата дека во грчка, српска, бугарска и албанска Македонија постои народ кој, и покрај етнографското шаренило, создал своја македонска историска традиција. Овие народи што живеат во Македонија, имајќи посебна историска традиција, “го имаат напишаното право на национална независност и автономија. (Gheorghii D. Kaculi, *op. cit. tomos 11, 1923-1927, Athina, 1976, p. 140-141.*) Претставникот на КПГ на Петтиот конгрес на Коминтерната, Серафим Максимос, не се согласил со аргументите на Коларов и Мануилски. Политиката за обединета и независна Македонија, сметал Серафим Максимос, била неприфатлива за КПГ зашто во Македонија “постојат веќе 700.000 Грци бегалци... и грчките работници не ќе бидат спремни да ја прифатат паролата за македонска автономија”. (Angelos G. Elefantis, *i aregelia tis adinatis epanastasis, Athina, 1976, p. 38.*) Под силен притисок, претставниците на КПГ на Петтиот конгрес на Коминтерната, С. Максимос, П. Пулјопулос и Н. Мегас, сепак, го прифатиле ставот на Коминтерната и на БКФ во однос на македонското национално прашање. “Како претставница на Партијата, пишува подоцна Серафим Максимос, имавме наредба од мнозинството на Централниот комитет да ја поддржиме политиката за обединета и независна Македонија спротивно на нашите лични убедувања” (S. Maksimos, *Mia eksigisi, “Rizospastis”, 6. II 1927, p. 3.*)

Прифаќањето од страна на Коминтерната, на БКФ и на КПГ на политиката за обединета и независна Македонија предизвикала “реална вознемиреност меѓу членовите на КПГ” (Kosta A.

Bramu, op. cit., p. 92.), зашто таа политика “никогаш не била желба и гледиште на грчките комунисти. (Angelos Elefantis, i aregelia tis adinatis epanastasis, Athina, 1976, p. 38.) Првиот отпор се појавил кај Јанис Кордатос, член на ЦК КПГ и директор на весникот “Ризоспастис” (Радикал), официјален орган на КПГ. “Политиката за обединета и независна Македонија и Тракија, пишувал Кордатос во “Ризоспастис”, е надвор од просторот и времето, бидејќи Македонија е поделена на три дела и жителите на грчка Македонија се сите Грци, како што знам јас лично”. (Kosta A. Bramu, op. cit., p. 92.)

Поради возбудувањето и отпорите што ги предизвика во редовите на Партијата прифаќањето на политиката на Коминтерната во однос на македонското национално прашање, пред поставувањето за конгресно прифаќање на политиката за обединета и независна Македонија, ЦК КПГ решила да го испита расположението на партиските организации во однос на ова прашање. Испратениот делегат носел негативен одговор. Речиси сите партиски организации на КПГ се изјасниле против прифаќањето на политиката на Коминтерната во однос на македонското национално прашање со исклучок на партиската организација од Пиреа и некои секции на Комунистичката младина на Грција. Но и покрај неговиот одговор во мнозинството партиски организации, сепак, македонското национално прашање било ставено на дневен ред на Третиот вонреден конгрес на КПГ што се одржал во Атина од 26 ноември до 3 декември 1924 година.

Намерата да се предложи за прифаќање политиката на Коминтерната во однос на македонското национално прашање на Третиот вонреден конгрес предизвикала во редовите на Партијата “долги и жестоки расправи”. (Aleku A. Kiru, Sinomasia enandion tis Makedonias, Athina, 1950, p. 14.) Во текот на дискусиите околу македонското национално прашање се појавиле две јасни тенденции. Се формирало т.н. “малцинство” на чело со Јанис Кордатос и Томас Апостолидис што било против политиката за обединета и независна Македонија, од една страна, а од друга таканареченото “мнозинство” на чело со Пантелис Пулјопулос што било за прифаќање на политиката на Коминтерната во однос на македонското национално прашање.

Образложувајќи ги мотивите за несогласувањето со политиката на Коминтерната во однос на македонското национално прашање, лидерот на т.н. “малцинство”, Јанис Кордатос, сметал дека политиката за обединета и независна Македонија не води сметка за новата грчка историска реалност што се создала во егејскиот дел на Македонија по миграционите движења меѓу Бугарија, Грција и Турција, дека со прифаќањето на политиката за обединета и независна Македонија КПГ ќе и даде во рацете на грчката буржоазија “едно опасно оружје” за напаѓање и клеветење на Партијата како ненационална и непатриотска партија, ќе и даде можност на грчката буржоазија да го разгори шовинизмот и нетрпеливоста на грчкиот елемент од “Нова Грција” против негрчките народи, ќе ја претвори во партија на малцинства и дека со прифаќањето на политиката за обединета и независна Македонија КПГ ќе ја вознемири грчката буржоазија и ќе создаде услови за воведување на диктаторски режим во Грција. (J. Kordatos, *To ethniko zitima ke e efthini tis epitropis Puliopulu, “Rizospastis”*, 18. II. 1927, p. 3.)

По долгите и остри дискусии за и против политиката за обединета и независна Македонија што се воделе меѓу т.н. “малцинство”, и т.н. “мнозинство” политиката за обединета и независна Македонија била ставена на гласање. Од вкупно 19 претставници што гласале, 17 биле за прифаќањето на политиката на Коминтерната во однос на македонското национално прашање и само двајца или т.н. “малцинство” биле против прифаќањето на политиката на обединета и независна Македонија. Претставниците на т.н. “малцинство”, Ј. Кордатос и Т. Апостолидис, и се покориле на волјата на т.н. “мнозинство” и Третиот редовен конгрес на КПГ од 1924 година за прв пат зазел став во однос на македонското национално прашање.

“Последните империјалистички војни и договорите за мир што уследија, се велеше во усвоената резолуција во однос на македонското национално прашање, не само што не го решија, туку напротив, уште повеќе го комплицираа националното прашање во Македонија и Тракија. Народите од двете држави... конечно се поделија меѓу Србија, Бугарија, Грција и Турција. Тоа од една страна ги изложи Македонците на национално

ропство од страна на буржоазиите на соседните држави, а од друга пак уште повеќе го заостри антагонизмот меѓу тие држави... Поделбата на Македонија меѓу Југославија, Грција и Бугарија уште повеќе ја зголеми желбата на Македонците да ги обединат трите нејзини делови на нивната распарчена татковина и да создадат една обединета и независна Македонија... Конгресот смета дека паролите што ги усвои VI и VII балканско комунистичко советување, “обединета и независна Македонија” и “обединета и независна Тракија”, се сосема исправни и вистински револуционерни”. (То ККЕ, *Episima kimena, tomos protos, 1918-1924, 1964, p. 114-115, s.1.*)

Со решенијата на III вонреден конгрес на КПГ во однос на македонското национално прашање т.н. “мнозинство” ги наметнало своите погледи во однос на македонското национално прашање, а гледиштата на т.н. “малцинство” биле отфрлени и окарактеризирани како троцкистички и опортунистички. (J. Kordatos, op. cit. “Rizospastis”, 17. II 1927, p. 3.) Коминтерната, пак, преку својот претставник Д. Мануилски, ставовите на J. Когдатос и Т. Апостолидис ги сметала за “социјал-демократски”. (Пак таму.)

А) МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ И ПОЛИТИЧКО-ИДЕОЛОШКАТА КРИЗА ВО КПГ

Прифаќањето од страна на КПГ на политиката за обединета и независна Македонија предизвикала длабока внатрешна криза во редовите на КПГ. Внатрешната криза што ја опфатила Партијата уште повеќе се засилила по знаците на значителната стагнација што почнала да се забележува во редовите на грчкото работничко и револуционерно движење. Оваа стагнација во развитокот на грчкото работничко движење била природен резултат и природна рефлексija на веќе почнатиот процес за релативна економска стабилизација на грчкото стопанство. Грчките влади, со помош и совет на Друштвото на народите, успеале да го колонизираат огромното бегалско христијанско население и на тој начин да ја избегнат политичката дестабилизација што сериозно и се заканувале на грчката држава по поразот кај реката Сакарија. (Станува збор за историската битка кај реката Сакарија што завршила со

победата на Кемалова Турција (1922.) Периодот на акутната револуционерна криза што се создала во Грција по “Големата војна” и особено по малоазиската катастрофа, во условите на релативната економска стабилизација на грчкото стопанство, придонеле револуционерната криза постепено, но сигурно да исчезнува. (За тоа придонесла, секако, и грчката буржоазија со нејзината политика на репресалии против грчкото работничко движење што особено се изрази во периодот на Пангаловата диктатура.) Повлекувањето, како и знаците на значителна стагнација што веќе почнале да се забележуваат во редовите на грчкото работничко движење, уште повеќе ја заостриле контрадикцијата внатре во Партијата меѓу приврзаниците на “малцинството” и т.н. “мнозинство” и му дале можност на “малцинството” да ги активира и продолжи нападите против политиката за обединета и независна Македонија усвоена од страна на КПГ на III вонреден конгрес во 1924 година. (Со желба да се избегнат натамошните конфликти и полемики во редовите на КПГ, ЦК на оваа Партија во ноември 1926 година донела решение пред одржувањето на III редовен конгрес на Партијата во март 1927 година да се води јавна дискусија во врска со целокупната политика на КПГ, вклучувајќи го и македонското национално прашање.)

Контрадикцијата што се јавила околу македонското национално прашање меѓу т.н. “мнозинство” и т.н. “малцинство” во суштина била само надворешна рефлексивна реакција на длабоката политичко-идеолошка контрадикција за начинот на проучувањето и спроведувањето на марксистичката теорија во условите на грчката историска реалност. “Малцинството”, од една страна, барало приспособување на општите марксистички принципи согласно со конкретните услови во земјата, а “мнозинството” – од друга – ја трансплантирало марксистичката наука “како догма” (J. Kordatos, *Iperano olon to Koma ke ohi ta prosopa, alla miliktos agonas kata tis iperaristeras, “Rizospastis”* 21. II 1927, p.3.) која што била во реален расчекор со грчката историска реалност. (X. Vatis, *Liga gia tin sizitisi, tus aftoklitus prostates mu, “Rizospastis”* 24. II 1927.)

Политичко-идеолошките концепции на “малцинството” ги изразил уште во 1925 година лидерот на “малцинството” Јанис

Кордатос. Партијата, пишувајќи Кордатос во “Ризоспастис”, не може да го прескокне своето историско минато и со еден скок да ја “надмине својата историска епоха (J. Kordatos, Iperano olon to Koma..., “Rizospastis” 20. II 1927.), зашто болшевизацијата на Партијата не е ништо друго освен да знае секој комунист да ги приспособува “општите, основните принципи на ленинизмот согласно со конкретните услови во земјата... Во тоа се состои, според Кордатос, зрелоста на секој комунист и особено на раководството, да ги разбира во целата длабочина и ширина конкретните политичко-општествени проблеми на својата земја, имајќи предвид секогаш дека во сите земји не постои една еднообразна ситуација, туку спротивно, разновидни ситуации поради различните политички и економски услови. (Пак таму, 21. II 1927, стр. 3.) Затоа, заклучуваше Кордатос, кризата во Партијата и стагнацијата на грчкото работничко движење не можат да се решат со “лични напади и догматски афоризми” (J. Kordatos, Zitima Puliopulu i zitima iperaristeras, “Rizospastis” 15. II 1927, p. 3.), туку едноставно со обединувањето на основните марксистички принципи со грчката историска реалност која априорно треба објективно да се прегледа и анализира. (J. Kordatos, Iperano olon to Koma..., “Rizospastis” 20. II 1927.)

Политичките гледишта на Јанис Кордатос, биле активно поддржувани и од Х. Ватис. Во статијата “Малку за дискусијата, за самонаречените покровители итн.”, објавена во “Ризоспастис” во 1927 година, Х. Ватис сметал дека “марксизмот и ленинизмот се теории што се нераскинливи од практиката на револуционерната борба и ја губат својата вредност ако се претворат во догми или свето писмо”. (X. Vatis, Liga gia tin sizitisi..., “Rizospastis” 24. II 1927.)

Политичките гледишта на “малцинството” по 1926 година ги прифатил и Пантелис Пулјопулос, генерален секретар на КПГ и лидер на “мнозинството” од 1924 година. (П. Пулјопулос по 1926 година привремено ќе ги прифати и ќе ги поддржи гледиштата на “малцинството”.) Стагнацијата на грчкото работничко и комунистичко движење во Грција, сметал П. Пулјопулос, се должела главно на непостоењето на сили во Партијата, кои систематски ќе ја “освојуваат и обработуваат

марксистичко-ленинистичката теорија и неспособноста на тие сили да ја приспособуваат оваа општа теорија на конкретните услови на економскиот и општествениот живот во земјата”. (Pantelis Puliopulos, *Me pia enia mborume na milisume gia istorikes. “diomorfies” tu kinimatos mas, “Rizospastis”* 6. II 1927.) За да се избегне и спречи стагнацијата што се забележува во редовите на грчкото работничко движење, сметаше Пулјопулос, првин треба “да ги запознаеме подобро конкретните прашања со кои секојдневно се судира Партијата”, а потоа да ја прегледаме грчката историска реалност “во марксистичка светлина”. (Pantelis Puliopulos, *Gia to melon tu Komatos, “Rizospastis”* 7. XII 1927.) Само на тој начин Партијата “ќе ја објасни марксистички грчката реалност”. (Pantelis Puliopulos, *Me pia enia...*, “Rizospastis” 6. II 1927.) Без обединување на марксистичката теорија со грчката конкретна реалност, заклучуваше П. Пулјопулос во својата интервенција на внатрешната партиска дискусија во 1927 година, не е можно грчкото работничко движење да се извлече од тешката криза, во којашто се најде по 1923 година.

Само врз основа на оваа политичко-идеолошка концепција во суштина “малцинството” ја напаѓало и барало отфрлување на политиката за обединета и независна Македонија што била усвоена на III вонреден конгрес на КПГ од 1924 година. По миграционите движења меѓу Грција и Бугарија, Грција и Турција, сметало “малцинството”, во егејскиот дел на Македонија дека се создала една нова етнографско-историска реалност. По поголемите миграциони движења грчкото население било веќе во мнозинство и политиката за обединета и независна Македонија не само што не била рефлексивна, туку била и во длабока контрадикција со новата грчка етнографско-историска реалност. “Сите жители на грчка Македонија се Грци” (Kosta A. Bramu, *op. cit.*, p. 32.), сметал Кордатос, зашто грчката буржоазија одамна ги протера словенските населенија и ја насели “грчка Македонија со грчки бегалци”. (Од писмото на Алкидамос (J. Кордатос) објавено на 20. VIII 1926 во “*Revolution proletarienne*”.) Неговата идеја ја поддржуваше и X. Ватис во статијата “Националното прашање и нашата Партија” објавена во весникот “Ризоспастис” во 1927 година. Во делот од Македонија што и припадна на Грција, пишувал Ватис во

“Ризоспастис”, пред 1912 година живееле 513.000 Грци, 415.000 Турци, 190.000 Македонци (бугарофони-егзархисти) и 98.000 различни. Денес живеат 1.341.000 Грци, 78.000 Македонци и 91.000 различни (главно Евреи). (X. Vatis, *To ethniko ke to Komatas*, “Rizospastis” 24. III 1927, p. 3.) Националната структура на населението што ја давал Ватис не одговара на историската вистинитост ни за периодот од пред 1912 година, ниту пак за периодот по Првата светска војна. За Ватис името Македонци има географски карактер.) Пантелис Пулјопулос по 1926 година исто така сметал дека доселувањето на грчките бегалци во Егејска Македонија и Западна Тракија претставувала една толку очигледна реалност “што е смртоносна грешка за една политичка партија да ја избегне” (Pantelis Puliopulos, *i krissi istera op ton noemvri* 1924, “Rizospastis” 5. II 1927, p. 3.) и заклучувал како и Јанис Кордатос, Т. Апостолидис и Х. Ватис, дека неговата грчка етнографска реалност бара и нова политика во однос на македонското национално прашање. Контрадикцијата што постоела меѓу новата, етнографска (грчка) историска реалност, која веќе изразувала нови немакедонски национални интереси и политиката за обединета и независна Македонија, сметало “малцинството”, придонесле македонското национално прашање да влијае во правецот на стагнацијата на грчкото работничко движење. “Оваа политика (македонското прашање - м.б.), пишува Кордатос, и го зададе на Партијата последниот удар. Таа се растури и се ликвидира...” (Од писмото на Алкидамос објавено во “*Revolution proletarienne*”.) Томас Апостолидис, вториот претставник на “малцинството”, сметал исто така дека политиката за обединета и независна Македонија поради штетите што му ги донела на грчкото работничко движење, во суштина прави “антикомунистичка политика” (Tomas Apostolidis, *likvidarizmos, tihodiotizmos ke “ortodoksios” marksismos*, “Rizospastis”, 12. III 1927.) и нејзиното прифаќање на III вонреден конгрес на КПГ од 1924 година, претставувал чист софизам и политичка неспособност, недостојна за една сериозна политичка партија. Од промената или непромената на политиката за обединета и независна Македонија – сметале приврзаниците на “малцинството” – зависело кому ќе му ја даде поддршката огромното бегалско колониистичко население во Грција, егејскиот дел на Македонија и западниот дел на Тракија.

Предупредувајќи го “мнозинството” дека од наклоноста на бегалците ќе зависи “судбината на капитализмот во Грција” (X. Vatis, *To ethniko zitima...*, “Rizospastis” 24. III 1927.), “малцинството” сметало дека доколку се отфрли политиката за обединета и независна Македонија и се прифати една политика што ќе биде рефлексija на новата грчка етнографска реалност и ќе ги штити новите грчки национални интереси, Партијата ќе постигне две суштински работи. Од една страна, КПГ би го привлекла огромното бегалско колонистичко население, зашто ова население ќе се увери дека неговото колонизирање во егејскиот дел на Македонија Партијата го смета за дефинитивно, а од друга страна ќе се избегне можноста колонизаторскиот елемент да се претвори во сигурна “политичка резерва на грчката буржоазија”. (Пак таму.) Ако – од една страна – политиката за обединета и независна Македонија за “малцинството” била во контрадикција со грчката внатрешна историска реалност, од друга, пак, таа политика била и во контрадикција со балканската политичка реалност. “Малцинството”, сметало дека по поразот на Септемвриското востание во Бугарија, на Балканот се создала една нова политичка ситуација. Бугарија, по поразот на востанието од септември 1923 година, престанала да биде центар на револуционерното движење на Балканот и тој центар се преместил во Грција. Грчкото кралство, а подоцна и грчката република, сметало “малцинството”, по 1923 година влегло во една длабока национална криза слична на бугарската национална криза од 1919 година. Ако со политиката за обединета и независна Македонија требаше да му се помогне на бугарското револуционерно движење, на бугарската Комунистичка партија за привлекувањето на македонските бегалски маси, на ВМРО, по поразот на септемвриското востание и особено по десното скршнување на ВМРО на Тодор Александров и Александар Протогеров – политичката за обединета независна Македонија, резонирало “малцинството”, треба итно да се смени во корист на Грција и да и се помогне сега на КПГ да го привлече грчкото население, т.е. грчките бегалски маси и на тој начин максимално да се искористи националната криза на грчкото општество за потребите на пролетерската револуција. Но, Коминтерната, пишуваше

Кордатос во весникот “Ризоспастис” во 1927 година, наместо да води сметка за објективната историска реалност, наместо да го спроведува марксизмот во согласност со конкретните специфичности на земјата, се задоволуваше само со поставувањето задачи на КПГ “без да се заинтересира да ја научи нејзината историја, конкретната ситуација, вистинското влијание, нејзината сила” (“Rizospastis” 21. II 1927, p. 3.) и секогаш грчката и балканската ситуација ја опишуваше не како што постои објективно, туку како што би сакала да биде”. (J. Kordatos, *Mia paranthesi*, “Rizospastis”, 8. II 1927.)

Приврзаните на “мнозинството” се стремеле да го отстранат основниот аргумент на “малцинството”, дека бегалското колониистичко население во Егејска Македонија, со политиката за обединета и независна Македонија, било загрошено и истовремено му биле загрозени и неговите највитални животни интереси. П. Пулјопулос, лидерот на “мнозинството” од 1924 година, се обидел да даде одговор на ова суштинско прашање веднаш по III вонреден конгрес на КПГ. (Во периодот од 1923-1925 година, Пулјопулос активно ги напаѓал ставовите на “малцинството”.) “Работничко-земјоделско население, пишувал Пулјопулос во својата статија “Македонскиот вулкан” во 1924 година, бегалците од Македонија и Тракија немаат од што да се плашат... на грчкото население ќе му се даде можност веднаш по прогласувањето на автономијата на Македонија и Тракија да се организира во совети и да се вклучи во развојот и просперитетот на Македонија и Тракија”. (Pantelis Puliooulos, *To Makedoniko ifestio*, “Rizospastis”, 14. XII 1924.) Во врска со судбината на земјата што била нелегално одземена од македонското население, проблем за кој живо било заинтересирано и грчкото и негрчкото колониистичко население, “мнозинството” го убедувало бегалското население дека нема причини да се вознемирува зашто, веднаш по прокламирањето на обединета и независна Македонија, грчките бегалци (колониистите) и месните селани “ќе се свикаат во Национален совет за да ја разделат земјата во согласност со интересите на сиромашното земјоделско население”. (Пак таму.) Истата идеја се изразувала и во Манифестот на ЦК КПГ веднаш по усвојувањето на политиката за обединета и независна Македонија на III вонреден конгрес во 1924 година. Во

прогласот до работниот народ, ЦК КПГ го уверувала бегалското население дека во рамките на обединета и независна Македонија, преку “Националните совети” на бегалците и домашните селани, земјата ќе биде праведно распределена и во корист на месните селани и на колонистите. (Manifesto tu telefteu sinedriu tu Komunistiku Komatos pros ton ergazomenon lao, “Rizospastis”, 14. XII 1924.) Претставници на “мнозинството” истовремено сметале дека и во условите кога Партијата ја има прифатено политиката за обединета и независна Македонија, било, можно сепак, да се привлече бегалското население. Ова население и покрај фактот што од страна на грчката држава добило неподвижен имот, сепак, тоа се наоѓало во тешка економска ситуација и Партијата можела да го искористи ова економско (со класни белези) незадоволство за потребите на класната борба. (“Rizospastis”, 28. II 1928.)

Полемиката околу македонското национално прашање кое било и централно прашање во политичките дискусии што се воделе меѓу “мнозинството” и “малцинството” во 1927 година, зела такви размери што се поставило како логичен резултат прашањето: Дали националното прашање е или не е принципиелно прашање за една комунистичка партија? Прв обид за теоретско објаснување на ова централно прашање се обидел да даде Ѓорѓиос Сјантос, иден генерален секретар на КПГ во периодот од 1941 до 1944 година. Според Сјантос националното прашање по своја природа никогаш не може да биде принципиелно прашање за една комунистичка партија. Принципиелно прашање за една комунистичка партија, сметал Сјантос, е единствено класната борба што го има како цел “сменувањето на капитализмот” (G. Siantos, Giro apo tin Krisi tu Komatos, “Rizospastis”, 12. III 1927.) и поради тоа националното прашање секогаш е секундарно (тактично) прашање за една комунистичка партија и секогаш нерешено национално прашање треба исклучиво да се користи за потребите на “класната пролетерска борба”. (Пак таму.) Врз основа на ваквата “филозофска” концепција, Сјантос ја сметаше политиката за обединета и независна Македонија како “крајно погрешна... и покрај фактот што тогаш (во 1924 година – м.б.) имав спротивно мислење од сегашното”. (Пак таму.)

Спротивно на гледиштата на Сјантос, X. Ватис сметал дека националното прашање колку што е тактично, толку е и принципиелно прашање за една комунистичка партија. За Ватис борбата за национално ослободување на поробените нации е принципиелно прашање за една комунистичка партија и без еден таков став во однос на едно нерешено национално прашање “не е можно да постои една комунистичка партија”. (X. Vatis, To ethniko zitima... “Rizospastis”, 24. III 1927.) Ватис, истовремено сметал дека националното прашање е и тактично прашање и за една комунистичка партија кога треба да се искористат сите револуционерни резерви меѓу кои и националноослободителното движење за ликвидација на капитализмот. (Пак таму.)

Дискусиите што се воделе во Партијата околу суштинските прашања (марксизмот и неговото поврзување со конкретната историска реалност на секоја земја, македонското национално прашање итн.) придонеле да се поларизираат силите внатре во Партијата. Ако од една страна политичките гледишта на т.н. “малцинството” биле осудени од мнозинството членови на КПГ и мнозинството членови на Партијата стоеле цврсто зад политичките гледишта на “мнозинството”, од друга страна, гледиштата на “малцинството” во однос на македонското национално прашање биле поддржани на различни начини од мнозинството членови на КПГ. (Во врска со теоретскиот судир што постоел меѓу “малцинството” и “мнозинството” околу македонското национално прашање, марксизмот и неговото поврзување со грчката историска реалност, “мнозинството” по својата аргументација не се дигнало на нивото на “малцинството”. Претставниците на “мнозинството” се ограничувале со цитирање на извадоци, главно, од делата на Сталин. Во тој однос особено се истакна Н. Кутвис (Никос Захаријадис). За еден друг приврзаник на “мнозинството” (Д. Сакарелос), кризата што постоела во Партијата, како и реалната стагнација што постоела и се манифестирала во редовите на грчкото работничко движење, за него и не постоела, “Кризата, пишува Сакарелос во “Ризоспастис”, постои само во главата на Пулјопулос”, а не и на историскиот терен.)

Б) МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ И СТАГНАЦИЈА НА ГРЧКОТО РАБОТНИЧКО ДВИЖЕЊЕ ВО ПЕРИОДОТ ОД 1923-1931

Македонското национално прашање по природа на своето поставување на III вонреден конгрес на КПГ во 1924 година, секако, придонесла во правецот на стагнацијата на грчкото работничко и комунистичко движење. Но дали политиката за обединета и независна Македонија била основната причина за стагнацијата на грчкото работничко движење?

Во периодот кога Грција се наоѓала во длабока политичка, економска и психолошка криза по поразот во Сакарија, во рамките на КПГ се засилува левата политичка ориентација и веднаш по 1923 година се појавил еден активен левичарски политички радикализам. Овој политички радикализам “што не е чисто грчки феномен” (J. Kordatos, Iperano olon to Koma..., “Rizospastis”, 20. II 1927.), преку својата политичка програма не ќе води сметка и не ќе спроведува политика во согласност со грчката историска реалност. (Пак таму.) Тој расчекор меѓу политичката програма на КПГ во дадениот историски период и грчката историска реалност придонеле проблемите во земјата, за кои се организирала Партијата со цел да ја преземе власта, да бидат “terra incognita”. (Pantelis Puliopulos, Merika apo ta “paradoksa tu kinimatos mas”. “Rizospastis”, 1. II 1927, r. 3.) Тоа особено се гледало во ставовите што ги зазеде КПГ во однос на суштинските политички прашања, какви што биле проблемот на власта и државното уредување, аграрното прашање, македонското национално прашање итн.

Проблемот на власта

Проблемот на власта, како основен политички проблем за кој биле заинтересирани сите слоеви на грчкото општество, бил поставен и разгледан уште на Основачкиот конгрес на КПГ во ноември 1918 година. Партијата, се велело во партиската програма, усвоена на Основачкиот конгрес на СРПГ, ќе се бори за отстранување на монархистичката институција, за демократизација на законодавството, на извршната и судската власт за основање народна демократија како преоден историски

период во создавањето социјалистичко општество. (Programa simeron apetision, apetisis politika, to KKE, episima..., tomos protos..., p. 7.) Но овој умен став за априорно создавање на народна демократија како преоден период кон социјалистичкото општество, којшто можел да биде прифатлив за ситно имотното грчко општество, брзо бил напуштен. На II конгрес на КПГ во 1920 година, Партијата суштински ја сменила својата политика во однос на едно толку суштинско прашање како што беше проблемот на власта. Идејата за формирањето на таканаречената Народна демократија била отфрлена на II конгрес на КПГ преку усвоената резолуција партијата сметала дека за преминувањето од буржоаско во социјалистичко општество не е потребно претходно преминување преку т.н. народна демократија, туку непосредно со воведување на диктатура на пролетаријатот и постепено ликвидирање на класите. (Aprofasi gia to programa tu SEKE, To KKE Episima... tomos protos..., p. 64.) Овој нов став појасно бил изнесен во завршните документи на II конгрес на Партијата од 1920 година. Партија, се велело во заклучниот документ на II конгрес, со сите свои сили ќе се бори за освојување на власта, за национализација на средствата за производство и создавање на социјалистичко општество со претходно воспоставување на диктатура на пролетаријатот. (Katastatikon tu SEKE, To KKE, episima... tomos protos..., p. 68.) На III вонреден конгрес на КПГ во 1924 година, Партијата прави еден чекор напред во однос на политичкиот нереализам. Во “Манифестот до работниот народ”, што бил усвоен на III вонреден конгрес на КПГ, се истакнало дека борбата против фашизмот го ставиле пред Партијата проблемот на власта и покрај фактот што во Грција во тој период не постоело фашистичко движење. “Не ќе постигнеме ништо трајно за нашиот работен народ, се велеше во “Манифестот до работниот народ”, ако не ја преземеме власта во свои раце и ако не создадеме наша работничко-земјоделска власт”. (Manifesto pros ton ergazomeno lao, op. cit., p. 530.) Но дали условите во Грција биле созреани за непосредна советска власт?

Капитализмот во Грција секако забележувал чекори напред во почетокот на XX век, но сепак тој се уште бил во неговата примарна фаза. Тоа неминовно влијаело врз бројноста,

структурата и филозофската (политичка) концепција на работничката класа. Грчкиот пролетаријат и покрај неговиот пораст, се уште не претставувал една сериозна материјална сила која би била во можност да придонесе за радикални социјални и политички промени. Грчкиот пролетаријат не бил во вистинска смисла индустриски пролетаријат и не бил концентриран во големиот индустриски центар како во Русија пред 1918 година. Според еден економски извештај на грчката држава од 1917 година, во Грција постоеле 2.213 различни претпријатија со 36.117 вработени. (Apostolos Vacalopoulos, op. cit., p. 226.) Од вкупно 36.117 работници што работеле во индустрискиот сектор во 1917 година, 10.680 работеле во текстилната индустрија, 10.136 во прехранбената, а само 252 лица (Пак таму.) работеле во металуршката индустрија каде се создавала вистинската класна свест кај работниците. Работничката свест на мнозинството на грчкиот пролетаријат се уште не се претвори и не се кристализира во чиста класна свест. Фактот што грчкиот пролетаријат во почетокот на XX век имал само работничка (професионална) свест се должел и на фактот дека мнозинството од грчките пролетери “малку или повеќе” биле сопственици и во “нивното мнозинство не биле пролетери во вистинска марксистичка смисла”. (J. Kordatos, Iperano olon to Komata..., “Rizospastis” 19. II 1927.) Грчките работници, констатирал J. Кордатос, речиси сите “имаат една куќичка или еден мал терен, една нива во селото, едно лозје или една градина”. (Од писмото на Алкидамос (J. Кордатос) овјавено во “Revolution proletarienne”.) Дуализмот во имотот (работник во град со малку земја во селото) не можел да не се одрази и на нивото на свеста, особено на политичката свест. Така се појавува кај грчкиот пролетаријат на нивото на свеста политичкиот дуализам и огромното мнозинство од грчките работници се уште изразувале и негувале чувствителни “малограѓански гледишта”. (Пак таму.) Тоа се должело на фактот што мнозинството од грчките работници потекнувало непосредно од селото или ситно-имотни семејства и затоа “нашата работничка класа изразува големи малограѓански гледишта, особено буржоаско-демократски...” (X. Vatis, I krisi tu Komatos, ta etia ke ta simperazmata, “Rizospastis” 12. III 1927.), констатира Ватис. Од вкупно 150.000 работници што постоеле во Грција по територијалните проширувања на грчката држава

по Првата светска војна, само 10.000 биле реално пролетери (по имот и свест) и имале и ја негувале во себе “традицијата на класната борба”. (“Rizospastis” 25. II 1927.) Тие претставувале само 1,6% од целокупното грчко население и не биле во можност да бидат носители на никаква пролетерска револуција во Грција во мирни економски и политички услови. Од друга страна, политичката програма на Партијата, која предвидувала национализација и непосредно воспоставување на диктатурата на пролетаријатот, ја уплашила ситната буржоазија, која гледала со голема недоверба на оваа радикална политичка и социјална програма.

Аграрното прашање

Друго суштинско прашање во една класична земјоделска земја (Во 1907 година, на пример, 76% од работоспособното население во Грција се занимавало со земјоделство, а само 24% со други разни професии. По 1924 година, по големата грчка колонизација. Грција си го задржува својот земјоделски карактер и поради фактот што мнозинството од бегалското население беше населено по селата и се занимавало главно со земјоделство. Само во егејскиот дел на Македонија беа доселени 112.111 земјоделски семејства со 427.297 членови.), каква што била Грција, секако било и аграрното прашање. Од начинот на кој ќе се постапувало и решавало ова прашање зависело и кому ќе му ја дадат поддршката речиси 65% од целокупното население што живеело во Грција по “Големата војна”. Една реалистичка политика во однос на аграрното прашање и давала можност на КППГ да ја добие поддршката на оваа класа и покрај фактот што “немало класна свест”. Желбата на грчкиот селанец за сопствено парче земја се изразувала во текот на вековите. Грчкиот селанец својата лична слобода, како и својата економска сигурност и економскиот просперитет, ја гледал единствено во земјата и каква и да било политичко решение, што ја ставало под прашалник сопственоста на земјата, за него било неприфатливо и туѓо. Затоа на ова основно прашање не можело да му обрне внимание и КППГ. Во усвоената резолуција на Основачкиот конгрес на КППГ во 1918 година, Партијата барала национализација на чифлиските и манастирските имоти и предавање на национализираното

земјиште на општините што ја обработувале земјата. (Aporofasi dia ton agrotikon, To KKE, Episima Kimena... tomos protos..., p. 59.) Овој реалистичен став одел и во корист на грчкото селанство. Со една ваква политика КПГ го привлекувала безимотното грчко селанство, од една страна, а од друга не го оддалечувала и не го плашела тој дел од грчкото селанство што си имал свое парче земја. Но оваа реалистичка политика во однос на аграрното прашање, наскоро била сменета од страна на КПГ. Во резолуцијата на II конгрес на КПГ од 1920 година во врска со аграрното прашање се велело дека единственото можно и прифатливо решение за аграрното прашање е национализацијата на земјата, штом со политичката програма на Партијата “се предвидува преземање на власта од страна на работниците од градовите и селаните и национализација на средствата за производство, во коишто спаѓа и земјата”. (Пак таму.) Ваквото постапување и третирање на аграрното прашање од страна на КПГ било во контрадикција со личните убедувања на грчкото селанство, кое не можело да си ја замисли својата егзистенција без сопственото парче земја. Затоа со ваквата политика КПГ од една страна ја оддалечувала од себе оваа класа и ја доближувала до буржоаските партии, кои на грчкиот селанец му дале парче земја и му го признале правото на сопственост, а од друга страна и отварала простор за дејствување на Земјоделската партија која се борела против економската експлоатација на грчкото селанство, но не го ставала под прашалник правото на сопственост врз земјата.

Македонското национално прашање

Догматизмот на КПГ не се манифестираше само на политичкото поле со паролите за непосредна советска власт, национализација на земјата, општ оружен штрајк, туку политичкиот догматизам земал несфатливи форми и во однос на македонското национално прашање.

Внатрешните борби што почнале околу македонското национално прашање во периодот од 1924 до 1927 година потврдиле дека за КПГ македонското национално прашање било terra incognita.

Догматското поставување на македонското национално прашање во рамките на општата догматска политика на КПГ во периодот од 1924 до 1931 година, придонеле македонското национално прашање да влијае сериозно во правецот на стагнацијата на грчкото работничко и револуционерно движење. Оваа стагнација се должела и на фактот дека македонското национално прашање не беше принципиелно поставено за да може да одговара на интересите на македонската нација. Со политиката за обединета и независна Македонија македонското национално прашање е било поставено и третирано како Македонско прашање, а не како македонско национално прашање. Поставувајќи го како политичко прашање, кое ќе одговара на интересите на Коминтерната, политиката за обединета и независна Македонија не била природна рефлексивна на историската реалност, т.е. на постоењето на македонската нација, туку во суштина била во длабока контрадикција со таа реалност.

Постоењето на македонската нација

Со политичката поделба на Македонија во 1913 година, македонскиот народ не престанал да постои и да го изразува во најразлични форми својот национален идентитет во четирите дела на Македонија. “Не очекувајте од мене, одгорваше еден обичен Македонец на прашањето што е, да кажам дека сум се чувствува Србин. Мене Бугарите цел век ми досипувале во главата дека сум Бугарин. Но се што можам да речам е, дека сум Македонец”. (Архив Југославије, Министерството унутрашних послова Краљевине СХС, док. 4.485 (17. XII 1923). (фонд во средување)) Македонците, се велело во еден друг доверлив извештај на Министерството за внатрешни работи на Кралството на СХС, сметаат “дека се посебен народ македонски и дека треба да имаат автономија. Ова народот го прифатил зашто тоа одговара на неговите чувства дека по вековното робување треба да биде автономен”. (На истото место, док. 5.546 (18. XII 1923).)

Македонците од егејскиот дел на Македонија исто така сметале дека ние “сме посебен народ зашто зад нас имаме историја,

богато борбено минато за ослободување на Македонија”. (Од писмото на Македонците од селото Екши-Су испратено до весникот “Ризоспастис” и објавено на 1. X 1934.) Исти национални чувства изразуваале и негувале Македонците од селата Герман, Медово, Стрково, Винени и Оровник, кои протестираале пред претставникот на КПГ, Н. Киријакопулос дека, како Македонци, се чувствуваале навредени кога ги нарекуваат со различни имиња. “Ние, велеа селаните, не сме ништо друго, освен Македонци”. (“Rizospastis”, 25. I 1927.) Истото го потврдувале и воденчани, кои се чувствуваале навредени кога грчките власти ги нарекувале Бугари, “комити и многу други клевети”. (Пак таму, 10. VI 1934.) Македонската национална свест беше толку присутна во Егејска Македонија што Македонците го бранеле својот национален идентитет и пред судовите. (Пак таму, 14. VI 1934.) Истото го потврдувале и Македонците кои биле на отслужување на воениот рок и кои одбивале да признаат пред своите претпоставени дека се Бугари и дека македонскиот јазик е бугарски јазик. “Ние сме Македонци, пишуваале тие во писмото што го испратиле до весникот “Neos Rizospastis” (Нов радикал), и само Македонци. Јазикот кој го зборуваме е македонски, а не бугарски...” (Од писмото на македонските војници од 28. полк. стационарани во Лерин, испратено до весникот “Неос Ризоспастис” и објавено на 31. XII 1933.) Од својот национален идентитет Македонците не се откажувале ни пред грчките одреди за стрелање. Пред самото стрелање, Параскевов, обичен македонски селанец, обвинет дека соработувал со комитите, го одбил обвинението и особено фактот што бил претставен како Грк, “Не, изјави тој неколку минути пред смртта, јас се родив во Софија и не сум Бугарин, ниту пак Грк. Сум Македонец”. (“Neos Rizospastis”, 5 VIII 1932.) Оваа македонска национална свест, констатирал пратеникот на КПГ во Егејска Македонија, е присутна кај македонските народни маси, кои сакаат своја македонска држава, а не држава “потчинета на Бугаринот или Гркот” (“Rizospastis”, 3, II 1934.) Оваа историска реалност ја забележал и францускиот конзул во Солун М. Грае. Во доверливото писмо испратено до францускиот министер за надворешни работи С. Пижон, Грае го известувал дека Македонецот пред силата може, како и секој друг, да се покори, но секогаш во душата си останува тоа што е: Македонец. (Ministere des Affaires

Etrangeres, Archive diplomatique, Grèce 1918-1929, Paris, dosie 52, p. 110.)

Но како се одразува оваа историска реалност во политичката програма на КПГ во однос на македонското национално прашање? Во резолуцијата на III вонреден конгрес на КПГ од 1924 година се зборувало за македонскиот народ создаден од различни народи и затоа КПГ се обврзувала дека ќе го поддржува “сите национални и политички барања на поробените народи (национална школа, локална национална автономија, црковна слобода, почитување на народните национални чувства) на сите народи што живеат во Македонија. (То ККЕ Episima... tomos protos..., p. 517.) Сличен дух, којшто не одговарал на историската и етнографската реалност во Македонија, се забележувал и во статијата на П. Пулјопулос, публикувана во “Ризоспастис” во декември 1924 година под наслов “Македонскиот вулкан”. “Сите Македонци, пишувал Пулјопулос во својата статија, од турско, бугарско, албанско романско и грчко потекло од српска Македонија требаше да бидат Срби. Исто така сите Македонци од српско, бугарско, романско итн потекло требаше да бидат Грци или Бугари” во грчка и бугарска Македонија. (Pantelis Puliopulos, op. cit., “Rizospastis”, 11-14. XII 1924.) Духот на политичкиот и етнографскиот компромис на VI конференција на БКФ, КПГ ќе го поддржува се до 1931-1932 година. (“Rizospastis”, 21 III 1931.) Ова непринципиелно поставување на македонското национално прашање во услови кога во Македонија постоела една нација – македонската – и национални малцинства – Власи, Евреи, Роми итн. – имало тешки политички последици. Ако во Македонија постојат различни народи (Грци, Бугари, Срби итн.), заклучувале претставниците на “малцинството”, нормално е, тогаш, дека ќе постојат и различни национални чувства и различни национални интереси, грчки, бугарски, српски, што се манифестираат преку грчката, српската и бугарската национална свест. Овие различни национални интереси сметало “малцинството”, се во длабока контрадикција со политиката на Коминтерната за обединета и независна Македонија. Затоа “малцинство” барало сменување на политиката за обединета и независна Македонија и нејзино итно заменување со паролата за слободно самоопределување на

македонскиот народ (Грци, Срби, Бугари, Власи) и обединување на Грците со Грција, на Бугарите со Бугарија, на Србите со Србија. (X. Vatis, *To ethniko zitima ke to Koma mas, "Rizospastis"*, 26. III 1927.) Истото го потврдувал и Пулјопулос по 1926 година, кој исто така барал право на самоопределување на "поробените нации" во Македонија и, секако, обединување на Грците, Бугарите и Србите со своите матични земји. (Pantelis Puliopulos, *op. cit.*, "Rizospastis", 5. II 1927.)

Непринципиелното поставување на македонското национално прашање му дало можност на "малцинството" уште поупорно и рафинирано да ја напаѓа политиката за обединета и независна Македонија. Реализмот изразен од "малцинството" во однос на политичките прашања барал и приспособување меѓу марксизмот и грчката историска реалност, не се однесувал и на македонското национално прашање. Ј. Кордатос, на пример, сметал дека не постои македонско национално прашање, зашто грчката буржоазија со политиката за "доброволната" и задолжителна замена на населението меѓу Бугарија, Грција и Турција, го решила веќе проблемот и покрај фактот дека во егејскиот дел на Македонија останале да живеат уште 240.000 Македонци по потекло, јазик и национална свест. За X. Ватис постоела уште една "маса селани... што зборуваат еден јазик близу до бугарскиот јазик... но без да успеат да создадат своја македонска национална традиција". (Треба да се забележи фактот дека Ватис не знаел ниеден словенски балкански јазик и своите ставови во однос на македонскиот јазик, како и во однос на македонското национално прашање, си ги создавал врз основа на грчката буржоаска литература.)

Поставувањето од страна на КПГ на македонското национално прашање како формално, а не како суштинско македонско прашање, го насивизирало македонското население и придонесло да не се појави македонско движење во корист на една Македонија, каде што, според КПГ, живееле Грци, Бугари, Срби, Власи, Роми, но не и Македонци. (Обединета и независна Македонија, но со македонски национален карактер, била длабока желба и историски стремеж на македонската нација.) Неактивноста на македонското население од егејскиот дел на Македонија го привлече вниманието П. Пулјопулос. Тој ќе се

доближи до македонскиот народ и ќе констатира дека македонскиот селанец не негува и не манифестира некаква грчка, српска или бугарска национална свест, туку единствено македонска. Затоа основна грешка на КПГ во однос на македонското национално прашање во периодот од 1924 година до 1931 година, пишувал Пулјопулос во логорот во Акронавлија, беше во тоа што македонското национално прашање го поставивме “како географско, а не национално како што е” (Pantelis Puliopolis, *Gia to Makedoniko, Arthra, thesis ke polemikes*, Athina, 1976, p. 76.) и наместо да го изразува “нашиот принципиелен став во однос на македонското национално прашање” (Пак таму.) КПГ во својата политика ја бараше Македонија независна во корист на народи што всушност и не постоеле во неа. Политичко-идеолошката догматска политичка концепција за решавањето на суштинските прашања, како и проблемот на власта, аграрното прашање, македонското национално прашање (поставено и третирано како македонско прашање) ја парализирала активноста на Партијата. Партијата изразувала скромна активност во историскиот терен (Тоа особено се изразило во однос на македонското национално прашање и во однос на селското прашање, каде што Партијата, и покрај големите напори, не забележувала успех.) и нејзиниот политички догматизам во суштина бил основна пречка во развојот на грчкото работничко и комунистичко движење во периодот 1923 до 1931 година. Во рамките и во склопот на оваа општа догматска политика македонското национално прашање придонесло (со пасивизацијата на македонското население) во правец на стагнацијата на грчкото работничко движење. (Но, без да биде основната и единствена пречка, како што се стремеле да го претстават приврзаниците на “малцинството”.)

Третиот редовен конгрес на КПГ што се одржа во Атина (Третиот редовен конгрес на КПГ се одржа во 1927 година.) и покрај силните внатрешни и политички збивања што се одвивале во Партијата во однос на суштинските политички прашања, како и во однос на македонското национално прашање, не внел ништо ново во однос на националното прашање. Партијата, се велело во усвоената резолуција, ги отфрлува гледиштата на “другарите кои предгале напуштање на паролата за обединета и независна Македонија базирана врз

секундарни факти дали постои или не македонски и тракиски народ” (То ККЕ, Erisima Kimena, tomos defteros, 1925-1928, p. 209.) и се истакнувало дека политиката на Партијата во однос на македонското национално прашање усвоена на III вонреден конгрес на КПГ од 1924 година, останува непроменета. Непроменета останала и општата политичка платформа на Партијата во однос на суштинските политички прашања па и стагнацијата на грчкото работничко движење продолжувала да постои. Сите овие недостатоци и особено конкретната неактивност на КПГ во однос на македонското национално прашање биле констатирани и од страна на Коминтерната. Со отвореното писмо до членовите на КПГ од 1931 година, Коминтерната им забележувала на членовите на КПГ дека останале далеку од “револуционерната борба на народите што се поробени од Грците” и дека Партијата не сторила соодветни напори да ја искористи “огромната симпатија што ја имаат во однос на комунистичкото движење угнетените народи”. (Eklksitis ektelestikis epitropis komunistikis diethnus, То ККЕ apto 1931 os to 1952, p. 19-20, s.l.)

4. КОМУНИСТИЧКАТА ПАРТИЈА НА ГРЦИЈА И ПОЛИТИКАТА “НАЦИОНАЛНОСТ, БЕЗ ДРЖАВНОСТ” (1935-1940)

Со формирањето на новиот ЦК КПГ во 1931 година (Во новото раководство на КПГ што се формирало по интервенција на Коминтерната во 1931 година, покрај Никос Захаријадис, влегле и Јанис Јоанидис, Стилјанос Склавенас, Јанис Михалидис, Василис Нефелудис, Леонидас Стрингос и Г. Константиноидис.), во историјата на КПГ завршил “праисторискиот” и почнал “историскиот” период, КПГ ќе манифестира се поголем политички реализам (Се поактивниот политички реализам што доаѓал и од страна на Коминтерната придонесол КПГ да постигне успеси во грчкиот политички живот (избори итн.). Во 1934 година за првпат во Грција за градоначалник во Кавала бил избран еден комунист. Сепак новата политика на КПГ му била наметната од страна на Коминтерната и КПГ и овој пат шаблонски ја прифатила. Политичкиот реализам во суштина произлегувал од фактот дека новата политика била повеќе рефлексивна и случајно одговарала на објективната грчка

историска реалност.), ќе почне да ја создава својата политика и во склоп со грчката историска реалност, но без да се ослободи сосема од политичкиот догматизам што ќе биде присутен како основна политичка карактеристика во еден цел нејзин историски период. (Тоа природно ќе придонесе за ресцепот во 1968 година, кога ќе се формираат повеќе комунистички партии во Грција: КПГ (со просоветска ориентација), КПГ-марксистиленинисти (сталинистичка ориентација) и КПГ (внатрешна) со еврокомунистичка ориентација.) Политичкиот реализам особено се забележува и конкретизира во решенијата на VI седница на ЦК КПГ од јануари 1934 година. Сметајќи дека Грција спаѓа во категоријата на тие земји што во програмата на Коминтерната се карактеризирани како држави со среден степен на развитокот на капитализмот (То ККЕ аро 1931 os..., р. 30.) ЦК КПГ заклучила дека поради средното ниво на капиталистичкиот развој во земјата, Грција и припаѓа на категоријата на оние земји каде што е можно преминувањето од буржоаско-демократска во социјалистичка револуција и каде што “диктатурата на пролетаријатот нема да се наметне веднаш”, туку ќе постои преминување од демократската диктатура на работниците и селаните “во социјалистичка диктатура на пролетаријатот”. (Пак таму.) На тој начин КПГ ги отфрлила левичарските ставови за непосредна советска власт, непосредна диктатура на пролетаријатот итн.

Политичкиот реализам кој доаѓал и од страна на Коминтерната, како и притисокот што се изразувал внатре во Партијата за приближување колку е можно повеќе до сопствената историска реалност, не можел а да не се изрази и во однос на македонското национално прашање. Постоењето на македонската нација како непобитна историска реалност, не можело да не влијае врз ставовите на КПГ во однос на македонското национално прашање. Во секојдневниот живот, во судирите со органите на власта, Македонците манифестирале и изразувале македонска национална свест. Овие чувства Македонците ги изразувале и преку органот на КПГ “Ризоспастис”, што речиси секојдневно публикувале статии и написи за тешката национална и социјална положба на Македонците од егејскиот дел на Македонија. Под рубриката “Ризоспастис меѓу Македонците”, органот на КПГ објавил

голем број написи во корист на македонската нација. Во периодот од 1932 година до 1934 година биле публикувани во весникот “Ризоспастис” написите “Со Македонците во Македонија”, “Долу националното угнетување-Македонците под јаремот на грчката буржоазија”, “Не сме Бугари, ни Грци, ние сме Македонци”, и други, во кои - македонската национална свест несопирливо се изразувала. Македонските национални чувства извирале особено од писмата на самите Македонци што биле објавени во “Ризоспастис” на македонски јазик со грчки букви.

Под влијание на силен притисок на македонската национална свест, КПГ ја отфрлила теоријата дека македонскиот народ е создаден од Грци, Срби, Бугари, Власи итн., и ја признала македонската нација. КПГ констатирала дека “македонската националност не е ниту бугарска, ниту грчка, ниту српска, туку МАКЕДОНСКА” (“О Neos Rizospastis”, 24. XI 1932.), зашто во “Македонија под Бугарија, Грција и Србија не постојат ниту Грци, ниту Бугари, ниту Срби, постојат само Македонци. (Во “Ризоспастис” привремено се појавувале и статии во духот на III вонреден конгрес на КПГ од 1924 година, но под притисок на македонската национална свест, Партијата-како впрочем и Коминтерната и другите партии на земјите што ја владееле Македонија- дефинитивно ги отфрла. КПГ, на пример, во рамките на нејзината политика “државност и националност” за секој југословенски народ во рамките на Југославија, ќе ја признае македонската нација по 1939 година и ќе ја отфрли теоријата за шаренило на народи во Македонија. Еден од последните застапници на теоријата на шаренилото на народи во Македонија (Срби, Грци, Бугари итн.) беше Милован Џилас.) За да се увериме во тоа, пишував “Ризоспастис”, “доволна е една обична посета во местата и планините на Македонија (Костур, Лерин) за да го сфатиш тоа. Тој одговор го добиваш уште од нивните обичаи и нивната природа која воопшто не е грчка, ниту бугарска, ниту српска... Нивната облека има нешто посебно и јазикот исто така. Нивниот словенски јазик личи со бугарскиот, но не е ист. Знаејќи го македонскиот јазик, секако, можеш да се разбереш и со Србите и со Бугарите. Тој јазик го зборуваат денес уште 100.000 луѓе КАКО НИВНИ МАЛЧИН ЈАЗИК. Друг не знаат. Има толку векови поминато од кога се

населил словенскиот елемент во Македонија и денес од нив не знае ништо друго, освен дека на тоа место се родил и на тоа ќе умре и дека не е ниту Грк, ниту Србин, ниту Бугарин”. (Пак таму. Периодот од 1932 до 1935 година, кога КПГ ја признала македонската нација и изразувала една реална активност во однос на македонското национално прашање, всушност е најсветлиот период во историјата на КПГ во однос на македонското национално прашање. По 1935 година македонското национално прашање ќе биде потиснато и ќе се појавува само тогаш, кога тоа ќе го бараат тактичките потреби на КПГ.)

Признавањето на македонската нација, како и силниот притисок на македонскиот народ што се посилено се изразувал по 1931 година, ја принудила КПГ да дозволи формирање на ВМРО (об) и во егејскиот дел на Македонија. Почетоците на ВМРО (об) во Егејска Македонија почнуваат во јуни 1932 година, кога на иницијатива на КПГ се организира во Солун т.н. Конференција на малцинствата. (На Солунската конференција на ВМРО (об) учествувале 4 делегати од Леринско, 2 од Костурско, и по еден делегат од Солунско, Лагадинско, Кукушко, Драмско и Воденско.) На оваа Конференција, на која учествувале единаесет претставници на малцинствата и делегатот на КПГ, Склавенас, било донесено решение при сите реонски и околински комитети да се формираат одделенија на малцинствата. Во септември истата година се одржала Берската конференција и во 1934 година во Воден била свикана Основачката конференција ВМРО (об) за Егејска Македонија. На оваа конференција учествувале девет делегати кои го претставувале македонскиот народ од Леринскиот, Костурскиот, Воденскиот и Енице-вардарскиот регион.

По прегледувањето на економската и политичката ситуација во Грција, Конференцијата донела решение за формирањето на ВМРО (об) во егејскиот дел на Македонија и истовремено било избрано и политичко раководство на чело со Андреја Чипов, секретар, Христо Галабов, заменик секретар, Михаил Клеанев, одговорен за Леринскиот регион, и Алеко Тенекчиев, одговорен за Воденскиот регион. (Андреја Чипов, КПГ на македонското национално прашање, в. “Гласа на Егејците”, III,

бр. 29, 30, 31, Скопје, 1953.) Седиштето на ВМРО (об) било во Солун, каде што почнале да се публикуваат и првите летци на македонски јазик (Пак таму.) и од каде што се ширеле и весниците “Македонско дело” и “Балканска федерација”.

По формирањето на политичкото раководство на ВМРО (об) почнале да се организираат и првите групи на ВМРО (об) на територијата на Егејска Македонија. Со селото Арсен (Воденско) биле формирани две групи од по десет члена и една комисија од три члена, која имала како основна задача да формира слични групи на ВМРО (об) во цел Воденски регион. Членовите на ВМРО (об) од селото Арсен се обврзале дека како Македонци, ќе се борат за полна независност на Македонија од “бугарскиот, грчкиот и српскиот стап” и барале издавање на еден македонски весник “на наш мајчин јазик”. (Од писмото на македонските дружини на ВМРО (об) од селото Арсен до весникот “Ризоспастис”, објавено на 12. IX 1934.) Слични организации на ВМРО (об) се формирале и во други делови на Егејска Македонија. Во Екши-Су (Костурско) се формирале две групи на ВМРО (об) со вкупно 15 членови. Главната задача на членовите на ВМРО (об) од селото Екши-Су била да му се докаже “на грчкиот господар дека ние не сме ни Грци, ни Бугари, ни Срби, туку чисти Македонци” и се обврзале дека ќе водат непрекинатата борба “додека не се ослободиме” (Од писмото на членовите на ВМРО (об) од селото Екши-Су испратено до “Ризоспастис”, објавено на 1. XI 1934.) Истовремено членовите на ВМРО (об) од селото Екши-Су ги повикувале Македонците од селата Ајтос, Зеленич и Љубенца да се зачленат во редовите на ВМРО (об) и заедно да се борат за издавањето на еден весник “на наш мајчин јазик”. (Пак таму.) Во селото Патели исто така се формирала група на ВМРО (об) која го имала за основна цел “ослободувањето на многу мачениот македонски народ”, од неподносливото грчко ропство. (Од писмото на еден Македонец од селото Патели до “Ризоспастис” објавено на 1. XI 1934)

Појавата на ВМРО (об) во егејскиот дел на Македонија како лева македонска политичка организација, била примена со големо воодушевување од страна на македонското население и затоа “успеавме да организираме бази во Костурско, Леринско,

Воденско, Солунско, Лагадинско, Кукушко, Серско, Драмско, каде што ВМРО (об) имала формирано 17 организации со 893 членови”. (Од писмото на А. Чипов испратено до Димитар Влахов, Архив на Македонија, Фонд Димитар Влахов, к. бр. 21 (18).) Активноста на ВМРО (об) во Егејска Македонија кулминираше кога членовите на ВМРО (об) од Леринската околина успеале да го издадат на македонски јазик весникот “Земјоделско знаме”. Забележителен успех за ВМРО (об) беше, секако, и кандидирањето на Андреја Чипов на парламентарните избори во 1935 година, кога секретарот на ВМРО (об) на изборните списоци, наместо професијата, пишуваше Македонец. (Пак таму.)

Со признавањето на македонската нација и со формирањето на ВМРО (об), КПГ истовремено ја сменила во суштина својата политика во однос на македонското национално прашање. Наместо политиката за обединета и независна Македонија што била и основна политичка парола на ВМРО (об), КПГ по 1931 година реално ќе почне да ја спроведува политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава. (Формално политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава, КПГ ќе ја смени на VI конгрес на оваа партија во 1935 година.) Прифаќањето на политиката за полна рамноправност на малцинствата по 1931 година од страна на КПГ, Партијата го сторила молкум и поттикната од сопствена желба и волја. (Од говорот на Никос Захаријадис на Седмата проширена седница на ЦК КПГ од 11-14. II 1957 година.) Тоа сменување на политиката на КПГ во однос на македонското национално прашање по 1931 година, било неопходно зашто политиката за обединета и независна Македонија “беше една политичко-секташка грешка што ја прифативме од причини на политичка целесообразност... и со намера да му помогнеме на Бугарите во борбата што ја водеа против ВМРО”. (Од говорот на Никос Захаријадис на опширниот пленум на ЦК КПГ од 18-24. II 1957.)

Новата политика за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава, која КПГ реално почнала да ја спроведува по 1931 година, сериозно ќе ја стагнира активноста на ВМРО (об) во егејскиот дел на Македонија. Политиката за

обединета и независна Македонија, која од една страна ја спроведувала ВМРО (об) беше веќе во длабока контрадикција со новата политика за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава, што од друга страна ја спроведуваше КПГ по 1931 година. (Формално, по 1931 година, КПГ ќе публикува по некоја статија во корист на политиката на обединета и независна Македонија, но реално нема да ја спроведува на конкретниот историски терен.) Оваа суштинска политичка контрадикција меѓу ВМРО (об), со политиката за обединета и независна Македонија, од една страна иа КПГ, со политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава, од друга, имала тешки последици за активноста и особено за развитокот на ВМРО (об) во егејскиот дел на Македонија. (Партијата, пишува А. Чипов во своите сеќавања во “Глас на Егејците”, не само што не ја помагала ВМРО (об), туку и не им дозволувала на македонските комунисти да се зачленат во оваа лева, но национална македонска организација.)

На VI конгрес на КПГ во декември 1935 година оваа Партија и формално (официјално) ќе ја прифати политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава. За да најде разбирање и подршка во редовите на Коминтерната за новата политичка ориентација во однос на македонското национално прашање, претставниците на КПГ биле во Москва каде што се стремеле да ги убедат раководителите на Коминтерната за потребата од итно отфрлување на политиката за обединета и независна Македонија. Со различни статистики за “реалната етнографска” структура на населението во егејскиот дел на Македонија по големите миграциони двежења, тие го убедувале стариот полски комунист, Оскар Валецки, раководиел на Балканската секција, за спроведливоста на решенијата на VI конгрес на КПГ од 1935 година во однос на македонското национално прашање и за новата политика на КПГ, во однос на единствената Земјоделска партија во Грција. (D. Nefeludi, N. Athina, Anamnesis 1930-1940, Athina, 1974, p. 79.) На состанокот на Извршната комисија на Коминтерната, на кој присуствувале Д. Мануилски, П. Толјати, То. Готвалд, Г. Димитров, В. Пик и други, против решенијата на VI конгрес на КПГ зборувал полскиот комунист Оскар Валецки.

Претставникот на КПГ, Василис Нефелудис (Член на Политбирото на КПГ.), поддржуван од Јанис Михаилидис, Електра Сидеридис и Василис Барџотас (Претставници на грчката комунистичка младина во Комунистичката младинска интернационала.), ги заштитувал решенијата на КПГ од VI конгрес, сметајќи ги исправни и во склоп со глобалната политика на Коминтерната. Сите учесници на овој состанок, според Нефелудис, на крајот ги прифатиле како исправни решенија на VI конгрес на КПГ од 1935 година со тоа и решението за заменувањето на политиката за обединета и независна Македонија со политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава. Со тоа т.н. “мнозинство” од 1924 година ги прифатило аргументите и ставотиет на т.н. “малцинството” во однос на македонското национално прашање и во суштина со решенијата од 1935 година “мнозинството” било и формално поразено од “малцинството”. Реалниот пораз во однос на Македонското национално прашање “мнозинството” го претрпеа веднаш по 1924 година. Дискусиите што се воделе околу македонското национално прашање во периодот 1923-1927 година во редовите на КПГ, ставовите што биле земени за или против политиката за обединета и независна Македонија, потврдиле дека победата на т.н. “мнозинство” била формална и краткотрајна. Од вкупно 17 гласа што ги добил П. Пулјопулос за прифаќањето на политиката за обединета и независна Македонија, 8 веднаш по III вонреден конгрес од 1924 година ја повлекле поддршката, а 2 биле против во текот на самото гласање. Во суштина “мнозинството” било реално малцинство, а “малцинството” реално “мнозинство” (10/9) во корист на т.н. “малцинство” и затоа победата на “мнозинството” на Третиот вонреден конгрес од 1924 година во однос на македонското национално прашање била “пирова победа”. (J. Kordatos, op. cit. “Rizospastis”, 18. II 1927.) Истото го потврдил и претставникот на т.н. “мнозинство” од 1924 година, П. Пулјопулос, “Нашата, победа, пишува Пулјопулос во весникот “Ризоспастис”, се покажа пирова. Во практиката сме победени и жалосно е за Партијата да ги затвора очите пред таквата реалност...” (Pantelis Puliopulos, op. cit., “Rizospastis”, 5. II 1927.) и предвидувал дека Партијата, на крајот, ќе ги прифати аргументите на “малцинството” кога станува збор за македонското национално

прашање. (На VI конгрес на КПГ од 1935 година, како образложение за сменувањето на политиката за обединета и независна Македонија, “мнозинството” всушност го прифатило аргументот на “малцинството” дека по големите миграциони движења меѓу Грција и Бугарија, Грција и Турција, грчкиот елемент во егејскиот дел на Македонија е во мнозинство и затоа отфрлувањето на политиката за обединета и независна Македонија било неопходно.)

На VI редовен пленум на ЦК КПГ, во присуство на 51 делегат, претставници на партиските организации на земјата, се разгледало и становиштето за заменување на досегашната парола за обединета и независна Македонија со паролата за полна рамноправност на малцинствата во рамките на Грција. На VI конгрес на КПГ, кој се одржал во декември 1935 година, Партијата вака ја оправдала новата политика во однос на македонското национално прашање:

“По мартовскиот преврат (Обид за државен удар во Грција со антимонархистички карактер.), се велело во усвоениот документ, нашата Партија наместо паролата за обединета и независна Македонија и Тракија ја фрли паролата за полна рамноправност на малцинствата. Менувањето на оваа парола во врска со националните малцинства во нашата земја не значи негирање на македонското прашање. Менувањето на старата парола се наложува од самата измена на националниот состав во грчкиот дел на Македонија. Тоа е во тесна врска со промената на деловите во кои се развива денеска револуционерното движење воопшто на Балканот и особено во нашата земја со основна задача –антифашистичката борба. Маркистичката теорија и наложува на Комунистичката партија да ја засновува својата политика врз вистинските интереси на земјата.

Делот на Македонија што го држи Грција е населен со грчко-маџирско население. Населението од грчкиот дел на Македонија во своето мнозинство денеска е грчко и ленинистичко-сталинистичкиот принцип за сапоопределување на народите во денешните услови бара менување на старата парола... Промената на паролата не значи ослабување на нашата

дејност во Македонија меѓу националните малцинства. Обратно, се заложуваме за засилување на нашите усилби за да им се обезбедат на малцинствата полни права. Комунистичката партија не престанува да изјавува дека македонското прашање ќе го реши братски конечно по победата на советската власт на Балканот, кога ќе ги укине срамните конвенции за размена на населението и ќе ги преземе сите практични мерки за да се ликвидираат империјалистичките неправди. Само тогаш македонскиот народ ќе го најде во целост своето национално воспоставување. (То ККЕ apto 1931 os..., p.74.)

Како основен аргумент што го изнела КПГ за да го оправда овој став бил фактот дека во Егејска Македонија грчкиот елемент преовладувал по големите миграциони движења (1913-1928) и ваквото решение на македонското национално прашање се наметнувало само по себе ако КПГ сакала да ја остварува нејзината политика врз база на новата реалност. “Зашто, сметаше генералниот секретар на КПГ, Никос Захаријадис, ова е единствената можност да избегнеме грешки, полемики и разговори за грчката Македонија којашто во 90% е населена од Грци и затоа претставува неразделен дел на грчката држава”. (Nikos Zahariadis, Silogi Ergon, 1953, p. 173, s. 1.)

По големите миграциони движења, грчкото население не го претставувало апсолутното мнозинство (90%), туку било малцинство (45%) во однос на сите други на грчки националисти што живееле во егејскиот дел на Македонија по големата грчка колонизација. (Види националната структура на населението во егејскиот дел на Македонија по големите миграциони движења.) Тогаш кој се реалните мотиви за сменувањето на политиката на КПГ во однос на македонското национално прашање на VI конгрес?

5. РЕАЛНИТЕ МОТИВИ ЗА СМЕНУВАЊЕТО НА ПОЛИТИКАТА ЗА ОБЕДИНЕТА И НЕЗАВИСНА МАКЕДОНИЈА

Мотивите што ја натерале КПГ да го смени својот став во однос на Македонското национално прашање биле од надворешен и внатрешен карактер. Овие два фактори, кои заемно се

условуваат и влијаеја еден врз друг, придонеле КПГ да ја отфрли политиката за обединета и независна Македонија и да ја прифати политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава.

А) НАДВОРЕШНИОТ ФАКТОР

Надворешниот фактор одиграл не мала улога во правецот на сменувањето на политиката на КПГ во однос на македонското национално прашање. Версајска Европа со нејзините нерешени национални и територијални прашање, како и со големиот револуционерен бран што ја опфатил во периодот 1917 до 1923 година, ја вознемирил европската буржоазија. Оваа класа спасот го гледала во отстранувањето на либералниот принцип што стоел во темелот на европските држави и неговото заменување со тоталитарен систем. Воведувањето на режимот на цврстата рака во Унгарија (Станува збор за диктатурата на адмиралот Хорти.), појавата на фашизмот во Италија (Во 1922 година во Италија, Мусолини вовел тоталитарен режим.), во Шпанија (Со државниот удар во 1923 година, Примо де Ривера вовел диктатура во Шпанија.), Естонија, Австрија, Полска и Португалија (Станува збор за “цврстата” влада на Пилсудски (Полска) и на Гомез да Коста (Португалија).), ќе кулминира со воведувањето на фашистичката диктатура во Германија. Германија веднаш ќе почне да спроведува една активна ревизионистичка политика во однос на Данска, Белгија, Франција, Чехословачка, Полска и ќе изразува отворени желби за обединувањето на “германска Австрија” со Германија. Затоа фашистичка Германија ќе ги поттикнува “националните движења” на Германците во Чехословачка (Судетите), во Полска (Гдањск), во Романија (Ердеј), активно ќе го поддржува, и организира фашистичкото движење во Австрија и со тоа сериозно го ставала под прашалник Версајскиот мировен договор. Надворешната ревизионистичка политика, како и антикомунистичка идеологија што стоела во темелот на фашистичкиот режим, не можела а да не влијае и врз политиката на Коминтерната. Појавата, зацврстувањето и успехите што ги нижел фашизмот сериозно влијаеле врз глобалната стратегија и тактика на Коминтерната. Непрекината политика на идеолошката и територијалната експанзија на

фашизмот требало да се сопре со адекватна политичка платформа од страна на Коминтерната. Во тој однос живо биле заинтересирани и Советскиот Сојуз, чии национални и идеолошки интереси веќе биле сериозно загрозуени од фашистичкиот експанзионизам. Затоа политиката на Народниот фронт било единствено политичко решение според политичката проценка на Коминтерната. Во периодот кога фашизмот бил се поприсутен во Европа “особено важна задача е – велеше Г. Димитров на VII конгрес на Коминтерната во 1935 година – создавањето на широк народен антифашистички фронт врз основа на пролетерски единствен фронт. Успехот на целокупната борба на пролетаријатот е тесно поврзан со формирањето на борбени сојузи на пролетаријатот со селаните и со основната маса на ситната буржоазија, која го претставува мнозинството од населението во индустриски развиените земји”. (Георги Димитров, Борба за Единен фронт против фашизмот и војната. Софија, 1975, стр. 62.)

Решенијата на V конгрес на Коминтерната во 1924 година за решавањето на нерешените национални прашања на Балканот со разбивање на територијалниот интегритет на Југославија, Романија, Полска, Грција итн. би ги ослабиле уште повеќе “наследничките држави” (Југославија, Чехословачка, Полска, Романија, Грција) и така, незацврстени економски и политички, тие природно би слабееле наспрема се поголемиот фашистички притисок од страна на Германија, Италија и нивните сојузници: Унгарија и Бугарија. Требало, по секоја цена, и комунистичките партии на Балканот да спроведуваат соодветна политика во однос на нерешените балкански национални прашања и со тоа да придонесат за зацврстувањето на овие држави спрема ревизионистичките држави Германија, Италија, Унгарија и Бугарија.

Македонското национално прашање со политиката за обединета и независна Македонија, го ставала под прашалник интегритетот на балканските држави и, покрај тоа, беше во спротивност со новата стратегија и тактика на Коминтерната. Затоа Коминтерната во склоп со оваа глобална политичка стратегија ќе ја смени и својата политика по националното прашање, усвоена на V конгрес на Коминтерната во 1924

година. Наместо разбивањето на територијалниот интегритет на Југославија, Грција, Романија итн. Коминтерната ќе се стреми тие држави да се зацврстат *vis – à – vis* ревизионистичките држави, а решението за нерешените национални прашања ќе се бара само преку почитувањето на правата на малцинствата во рамките на веќе постојните балкански држави. Новата политика и тактика на Коминтерната целосно ги задоволувала најинтимните желби на КПГ за разлика од политиката за обединета и независна Македонија која КПГ ја имала прифатено со голема вознемиреност и без убедување за нејзината справедливост.

Б) ВНАТРЕШНИ ФАКТОРИ

Бнатрешните мотиви што ја натерале КПГ за сменувањето на нејзината политика во однос на македонското национално прашање имале првостепено значење и одиграле исклучително голема улога во сменувањето и отфрлувањето на политиката за обединета и независна Македонија. Кои се тие внатрешни фактори што ја натерале КПГ да ја смени својата политика во однос на едно толку суштинско и чувствително прашање, какво што било македонското национално прашање?

Привлекување на грчките народни маси

Политиката за обединета и независна Македонија што ја спроведувала КПГ по 1924 година не го привлечла ниту грчкото население од Стара Грција (Пелопонез, Еубеа, Тесалија, Епир, островите), ниту населението што живеело во егејскиот дел на Македонија. Ова целокупно грчко и негрчко колониистичко население не малку било заинтересирано како се поставува и особено како се решава македонското национално прашање. Факторите кои го определувале ставот на ова население во однос на македонското национално прашање, главно, биле два: од една страна националното потекло (со соодветната национална свест), а од друга страна економскиот статус (економскиот интерес) на ова население.

По големите перипетии на грчката држава, во егејскиот дел на Македонија се случиле етнографски промени. Веднаш по 1913

година грчката држава почнала да спроведува активна политика на колонизација со население дојдено од Стара Грција и странство со намера да го смени традиционалниот македонски етнографско-историски лик и, на тој начин, на егејскиот дел на Македонија да му се наметне друг, кој немал ништо заедничко со македонските навики и македонските историски традиции. Преку т.н. грчка државна внатрешна колонизација (*Statistika apotelezmata tis apografis...*, Athina, 1935, p. 12, Внатрешната грчка колонизација траеше од 1913 до 1923 година.), грчката држава успеала да всели во Егејска Македонија грчко население по потекло и јазик. Ова население што потекнуваше од Тесалија (11.346), Стереа Елада и Еубеја (9.752), Пелопонез (7.727), Епир (6.757) и од егејските острови (1.766) било вселено главно во источна и централна Егејска Македонија. Во Солунско биле доселени 26.324 колонисти, во Кавалско – 7.610, во Драмско – 4.830, во Серско 4.178, во Кожанско – 3.877, во Леринско-1.777, во Пелско – 1.554, во Света Гора – 1.255 и на Халкидичкиот Полуостров – 1.611 Грци. Ова колонистичко население од Стара Грција негувало и изразуvalo силни грчки национални чувства. Преселено во егејскиот дел на Македонија, тоа добило од страна на грчката држава земја, куќи, добиток итн. Затоа политиката за обединета и независна Македонија се косела со грчките национални чувства и економските интереси на оваа население, на кое оваа политика му била неприфатлива и туѓа. Политиката за обединета и независна Македонија, исто така, била неприфатлива и за домородното грчко население (236.755) што живеело во Егејска Македонија како малцинство и пред 1913 година. Ова грчко население, како и грчкото колонистичко население дојдено од Грција, негувало и изразуvalo силни антимакедонски чувства во текот на вековите и особено во периодот на андарското движење во Македонија, па затоа политиката на КПГ ни во најмала мера не му била разбирлива.

По Лозанскиот мировен договор, како резултат на задолжителната размена на населението меѓу Грција и Бугарија, во егејскиот дел на Македонија биле доселени вкупно 565.143 грчко и негрчко христијанско население. (Пак таму.) Грчкото население по потекло ги јазик (200.00) пред неговото доселување во егејскиот дел на Македонија живеело во Европа,

Америка, Африка, но особено во западните делови на турската држава. Ова грчко население што живееше во Турција, поради неговото потекло, култура, јазик, силно било поврзано со идејата за создавање на голема Грција што би ја опфатила Мала Азија, до реката Мендере, на север до градот Едреник и длабоко кон запад со градовите Измир, Атдин и Маниса, Источна еракија со Едрене, Галиполскиот Полуостров, Западна Тракија, Егејска Македонија, Јужна Албанија со регионот Аргирокастро, островите и големиот медитерански остров Кипар, и поради тоа ова население развило активно движење за создавање на голема Грција. По неговото протерување од Турција било доселено главно во егејскиот дел на Македонија, каде што добило (као и христијанското негрчко население) од страна на грчката држава 500.000 хектари земја, 93.549 куќи, разни градежни материјали и друга материјална помош, чија вредност изнесувала милиони драхми. (Societe des Nations, L'establissement..., p. 85.) Ако, од една страна, политиката на КПГ за обединета и независна Македонија се судирала со националните чувства и економските интереси на грчкото колониистичко население дојдено од Мала Азија, од друга страна политиката за обединета и независна Македонија била, исто така, во длабока контрадикција со економските интереси (економската заинтересираност) на негрчкото христијанско население доселено во егејскиот дел на Македонија (Туркофони, Кавкасци, Ерменци итн.). Негрчкото христијанско колониистичко население, неписмено во неговото апсолутно мнозинство, политиката за обединета и независна Македонија ја разбираше и гледало единствено врз основа на добиениот имот од страна на грчките партии. Во неговата длабока свест политиката за обединета и независна Македонија значела враќање на големата македонска емиграција и губење на имотите што им беа одземени на многу Македонци со сила. Затоа целокупното бегалско грчко и негрчко население, како и домородното грчко население од Егејска Македонија, ќе се доближи до буржоаските партии, главно либералната, кои со својата политика го гарантирале грчкиот интегритет, и ќе негуваат силна антипатија во однос на политиката на КПГ по македонското национално прашање. Поради тоа “малцинството” го обвинуваше “мнозинството” дека со политиката за обединета и независна Македонија интересите на грчкото и негрчкото колониистичко население не биле земени

предвид, и “поминувале над главата на раководството” (G. D. Kaculi, I istoria tu KKE, tomos II..., p. 38.) на КПГ и, поради тоа, ова население се оддалечи од КПГ и се претвори во сигурна потпора и резерва на грчката буржоазија.

Политиката за обединета и независна Македонија беше во контрадикција и се косеше и со националните, и со економските интереси на грчкото население од Стара Грција. Традиционално воспитано во духот на големата идеја дека Македонија е грчка етнографска земја, за ова население политиката на КПГ за обединета и независна Македонија била не само неразбирлива, туку и неприфатлива.

Присуството на грчките национални чувства, како и на економските интереси кај населението од Стара Грција, од егејскиот дел на Македонија и од западниот дел на Тракија, непрекинато вршела притисок врз КПГ за сменување на политиката за обединета и независна Македонија. Овој притисок и овие (грчки) чувства ќе се инфилтрираат и појават и во самата Партија со зачленувањето на бегалците во редовите на КПГ. Претставниците на бегалското население добиле главни функции во партискиот апарат и секогаш кога ќе се поставува на разгледување македонското национално прашање, грчките национални чувства и грчките национални интереси тие биле присутни на највисоко ниво. Со формирањето на новиот ЦК КПГ во 1931 година на чело со Никос Захаријадис (доселеник од Мала Азија), Партијата веќе водела сметка за овие чувства. Новиот ЦК КПГ веќе веднаш по 1931 година ја отфрлила политиката за обединета и независна Македонија и реално почнала да ја спроведува политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава, давајќи му на тој начин гаранција на целокупното грчко и негрчко население (Туркофони, Ерменци, Кавкасци) дека Партијата ја смета Егејска Македонија како неразделен дел на грчката држава. Формално националните чувства на грчкото население домородно и колонистичко, биле задоволени со решенијата на VI конгрес на КПГ од 1935 година, кога Партијата официјално ја отфрлила политиката за обединета и независна Македонија и ова целокупно население добило гаранција дека новата политика во однос на македонското

национално прашање е трајна историска определба на КПГ. Таа гаранција уште повеќе ќе се засилила кога во новото Политбиро на КПГ, избрано на VI конгрес на оваа Партија, меѓи 7 членови на Политбирото, биле избрани 4 маџири: Н. Захаријадис, генерален секретар, Д. Парцалидис, Г. Порфировенис и С. Склавенас. Сите овие претставници на бегалското население ќе ја засилат грчката национална линија во однос на македонското национално прашање (како се поставува, третира и решава) и за КПГ македонското национално прашање престанало да биде принципиелно прашање и секогаш на македонското национално прашање ќе се гледа единствено врз призмата на грчките национални интереси. (Грчката национална ориентација во однос на македонското национално прашање ќе се засили уште повеќе со приклучувањето подоцна во ЦК КПГ на Миџос Парцалидис и Маркос Вевијадис, исто така, доселеници од Мала Азија.) Со една ваква политика во однос на македонското национално прашање КПГ сметала дека ќе го привлече грчкото и негрчкото колонистичко население и ќе може на тој начин да се извлече од тешко платената “политичка изолација” (Од говорот на Никос Захаријадис одржан на седмата проширена седница на ЦК на КПГ на 18-24 февруари 1957 година, стр. 204.), во којашто се нашла Партијата во периодот кога ја спроведувала политиката за обединета и независна Македонија.

“Обезоружување” на грчката буржоазија

Прифаќањето од страна на КПГ на политиката за обединета и независна Македонија на III конгрес на оваа Партија во 1924 година предизвикала силна реакција кај грчката буржоазија, позната по својот ексклузивен државен национализам. Со политиката за обединета и независна Македонија КПГ влегла во “непотребен судир” со грчката буржоазија за едно толку “природно прашање” (S. Maksimos, op. cit., “Rizospastis”, 6. II 1927.) како што беше македонското национално прашање и со тоа КПГ и дала во рацете на грчката буржоазија едно “опасно оружје” за напаѓање на КПГ.

Свесна дека грчките народни маси, традиционално воспитани во духот на “големата идеја”, биле против секакво отцепување на територии од грчката држава, грчката буржоазија не губела

прилика во нејзината репресивна политика да го потенцира токму националниот момент, т.е. проблемот на егејскиот дел на Македонија и да добива на сметка на КПГ сериозни политички поени, значително да ја изолира Партијата и секогаш да наоѓа оправдување во очите на грчките маси за идеолошката пресметка со КПГ. Затоа, со самото прифаќање на политиката за обединета и независна Македонија од страна на КПГ, грчката буржоазија почнала еден систематски поход на напади, дискредитирање и презентирање на КПГ како национално безбојна Партија, како партија, на која грчките национални интереси и се неразбирливи и туѓи. (Во суштина КПГ секогаш ги бранела грчките национални интереси.) Демонстрациите на околу 500 солунчани (Ministere des Affaires, Etrangeres, Archive diplomatique, Grèce 1918-1929, p. 5.) во корист на автономна Македонија биле претставени од страна на грчката буржоазија како ненационални, криминални дела а тоа беше уште една прилика да се осуди “предавничката политика на КПГ”.

Кога во 1925 година амбициозниот, но малку способниот генерал Теодорос Пангалос установил диктатура во Грција, веднаш почнале и репресалиите против Партијата, на која грчките национални интереси и биле “неразбирливи и туѓи”. Со желба дефинитивно да ја дискредитира КПГ во очите на грчките народни маси, Т. Пангалос ги организирал познатите автономистички процеси против комунистите. Во Солун, врз основа на членот 123 од Законот за државна безбедност, за велепредавство и streмаж за отцепување на територии од грчката држава, биле осудени 12 комунисти. (I. Stavridis, Ta paraskinia tu KKE, Athina, 1953, p. 301. Во Солун за велепредавство и желба за отцепување територии од грчката држава биле осудени следните комунисти: Тасос Кајноглу, Георгиос Куртидис, Томос Дикалис, Г. Папаниколау, Г. Марангос, А. Пападопулос, Сопорна (Евреин од Солун), Никос Захаријадис и Маркопулос, уредник на весникот “Глас на работниците”.) Истовремено во Атина било судено раководството на КПГ на чело со П. Пулјопулос, генерален секретар на КПГ, С. Максимос, член на ЦК КПГ и други, кои исто така биле обвинети за велепредавство и streмеж за отцепување на “грчките територии” од грчката држава. За да се избегне смртната пресуда, Коминтерната преку својот

претставник, Романецот Батулеску, ги советувала обвинетите комунисти да ја повлечат пред судот паролата за обединета и независна Македонија. Батулеску лично го советувал П. Пулјопулос да си го мери тонот во неговата пледорија и да не инсистира за правото на автономија на Македонија. П. Пулјопулос ги отфрлил советите на Батулеску и повеќе од 4 часа го заштитувал пред судот правото на националните малцинства самите да решат за својата судбина. Христос Лагос, бранител на обвинетите комунисти, го отфрлил обвинението за велепредавство со мотивација дека политиката за обединета и независна Македонија била само теоретски поставена и ќе се остварела само во услови на болшевизација на целиот Балкан. Судието на обичните комунисти кои не ја знаеле не само суштината на македонското национално прашање, туку општо и важноста на националниот момент во идеологијата, и носеле голема штета на КПГ и и давале можност на грчката буржоазија максимално да го користи националниот капитал за свои цели. Многу од осудените комунисти пред судот зборувале “класични глупости”. (J. Kordatos, op. cit., “Rizospastis”, 18 II 1927.) “Ние, одговори еден од осудените комунисти, ја бараме автономијата на Македонија затоа што сме комунисти и “штом сме комунисти ќе го автономизираме и Пелопонез зашто ние немаме татковина”. (Пак таму.) Со тоа КПГ губела прилично поени во очите на масите и значително се изолирала.

Репресивната политика против комунистите продолжила и во периодот на големата економска криза. Со желба да и стави крај на политичката активност на КПГ, Елефтерос Венизелос во 1928 година, како и Т. Пангалос во 1925 година, го користел и македонското национално прашање за оправдување на својата репресивна политика против грчкото работничко движење. Лидерот на либералите, Е. Венизелос, барал забрана на секаква комунистичка активност во земјата, зашто немало место во Грција каде не постоел комунистички кружок и барал забрана на КПГ, зашто оваа Партија со својата политика го става под прашалник и грчкиот територијален интегритет. (Ministere des Affaires..., Grèce...dos 61, p. 166.) М. Завијатинос, министер за внатрешни работи на Е. Венизелос, барал од пратениците на грчкиот Парламент, по секоја цена, да го изгласаат законот за забрана на комунистичка активност во Грција, зашто “една

голема опасност ги поткопува нашите општествени темели” (Пак таму, стр. 129.) и грчкиот територијален интегритет. За да “можеме да спиеме спокојно” (Пак таму.), ги советува Е. Венизелос пратениците на грчкиот Парламент, треба по секоја цена да се забрани дејноста на партија која води една политика што е спротивна на грчките национални интереси. (Пак таму, стр. 166.)

И покрај опозицијата што постоела, сепак, грчкиот Парламент со Законот бр. 4.229 од 1929 година го прифатил законот што забранувал секаква комунистичка активност во земјата. (На антикомунистичкиот закон му се спротивставиле во текот на гласањето и граѓански политичари, познати по своите политички либерални сфаќања.) Доволно било само читањето на весникот “Ризоспастис” или на списанието “Неолеа” (Младина), за да биде некој обвинет за комунистичка пропаганда и осуден на затвор. (В. “Ризоспастис” и списанието “Неолеа” илегално кружеле меѓу левоориентирано население.) По силата на овој Закон биле донесени 2.500 судски решенија против партиски и синдикални функционери, 1.000 членови или симпатизери на КПГ биле затворени, 50 работници биле убиени и други 500 биле ранети во судирите со полицијата. (Со новите политички мерки не се смири грчкиот политички живот, туку политичката нестабилност продолжила и ќе кулминира со воведувањето на диктатура во Грција (1936).)

Затоа, отфрлајќи ја политиката за обединета и независна Македонија, усвоена на III вонреден конгрес на КПГ во 1924 година и прифаќајќи ја политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава, КПГ имала можност да го одземе од рацете на буржоазијата “опасното оружје” за напаѓање на КПГ како ненационална, безбојна, непатриотска партија и на тој начин да најде поголемо разбирање кај грчките народни маси, во коишто “големата идеја” одамна царувала и непрекинато влијаела врз свеста на грчкиот народ.

Избегнување на внатрешни политички кризи и полемики околу македонското национално прашање

Веднаш по создавањето во 1918 година, КПГ се соочила и со првите фракционерски борби и првите внатрешни судири. Внатрешните политички конфронтации, како и различните ставови во однос на македонското национално прашање, непрекинато ќе го следат историскиот пат на КПГ, така што “кризата во Партијата” се претворила во “сопствена сенка” (J. Kordatos, op. cit. “Rizospastis”, 19. II 1927 godina.), а македонското национално прашање во “јаболко на раздорот” што непрекинато го нарушувало внатрешниот мир на Партијата.

Со самото појавување на македонското национално прашање во редовите на КПГ се појавиле и првите внатрешни судири околу ова прашање. Ставот на различните “малцинства” или “мнозинства” во однос на македонското национално прашање било условен главно од политичката концепција што ја имало прифатено соодветната струја. Односот на класното и националното што различно било присутно во политичката концепција на различните струи, сериозно влијаело и врз ставот на соодветната струја во однос на македонското национално прашање. Предноста на националното, т.е. на грчкиот национален интерес во однос на класното на т.н. “малцинство” од 1924 година придонело ставот на ова малцинство целосно да се доближи до политичката концепција на грчката држава и да ја прифати и официјалната државна грчка терминологија кога станува збор за Егејска Македонија (J. Кордатос, на пример, наместо поимот Македонија секогаш го користел поимот Северна Грција или грчка Македонија. Оваа терминологија ќе биде прифатена и се почесто ќе се користи и од страна на “мнозинството” по 1935 година и особено во периодот 1941-1945 година.) и, спротивно на историската реалност, да ја негира и македонската нација. (J. Кордатос, на пример, приврзаник на идејата за спроведување на марксистичката наука во склоп со грчката историска реалност, никогаш не ги посетил и не контактирал со Македонците како што постапи П. Пулопулос кој лично, преку непосредни контакти со Македонците, а не преку решенијата на Коминтерната, се

убедил дека Македонците секогаш се чувствувале, мислеле, живееле, тагувале и умирале единствено како Македонци.)

Незначителното предимство на националното над класното влијаело и врз ставот што го зазедоа “археомарксистите” (стари марксисти) во однос на македонското национално прашање. Спротивно на приврзаниците на “малцинството” и спротивно на политиката за обединета и независна Македонија што била прифатена од страна на “мнозинството”, археомарксистите барале исклучиво почитување на правата на малцинствата во рамките на грчката држава.

Ставовите на новото “малцинство” на чело со П. Пулјопулос во однос на македонското национално прашање еволутивно сериозно ќе се разликуваат и од ставовите на “малцинството” на Ј. Кордатос, на археомарксистите и од ставовите на “мнозинството”. Појавувањето на новото “малцинство” била една природна рефлексивна на внатрешните судири што се појавиле во редовите на Комунистичката партија на СССР меѓу Л. Троцки од една страна и Ј. Сталин од друга. Борбата меѓу левата опозиција на чело со Троцки и другите групации на чело со Ј. Сталин беше следена со големо внимание од страна на КПГ. Одроз на тие настани што се појавиле во меѓународното комунистичко движење во рамките на КПГ била интервенцијата на П. Пулјопулос на внатрешната претконгресна партиска дискусија на КПГ во 1927 година. Во својата интервенција Пулјопулос истакнувал: 1. да се отфрли карактеристиката на ликвидаторска група за Л. Троцки и неговите приврзаници; 2. Партијата, сметал Пулјопулос има неопходна потреба од критички опит и треба по секоја цена да го подигне културното ниво на своите членови; 3. со масовното зачленување на необразовани и неискусни членови, Партијата се изгубила; 4. неопходно е да се отстранат од редовите на Партијата сите клеветнички елементи; 5. потребно е, сметал Пулјопулос, да се развие теоретска работа на Партијата и да се напушти бирократскиот начин на работење. Барањата на П. Пулјопулос за формирање и создавање на “сериозна партија” со поголема внатрешна слобода и со “воспитани” членови, била окарактеризирана од страна на “мнозинството” како ликвидаторска тенденција. (Таканареченото ликвидаторско

движење на чело со П. Пулјопулос се појави на партискиот состанок што се одржа во Атина на 6-8 ноември 1926 година.)

Идеолошката борба меѓу новото “малцинство” на чело со П. Пулјопулос и “мнозинството” на чело со Х. Теу, Г. Сјантос, Н. Кутвис (Н. Захаријадис), А. Хаитас и Х. Евтихијадис (“Мнозинството” во суштина ги изразуваало сталинистичките гледишта што, преку Коминтерната, биле пренесени во рамките на КПГ.), уште повеќе се заострила со појавата на т.н. “центристи” на чело со С. Максимос, К. Склавос, Т. Хајноглу. Третиот редовен конгрес на КПГ во 1927 година ги осудил гледиштата на новото “малцинство” на чело со П. Пулјопулос, како троцкистички и ја окарактеризирал активноста на ова “малцинство” како ликвидаторска тенденција, а П. Пулјопулос бил отстранет од редовите на КПГ. (Таканаречените ликвидатористи ќе ја продолжат борбата против “мнозинството” преку новоформираното списание “Neo ksekinima” (Ново движење).) Привременото политбиро, што било избрано на III редовен конгрес од претставниците на “мнозинството” и “центарот”, не го решило внатрешниот немир во Партијата. Политичките недоразбирања меѓу “мнозинството” и “центарот” на чело со С. Максимос ќе ги присили последниве да гледаат со се поголема симпатија спрема “малцинството” на чело со П. Пулјопулос. На 1 ноември 1927 година претставници на “центарот” (Максимос, Склавос, Хајноглу) и претставници на “малцинството” (Пулјопулос, Ѓатопулос, Николино, Хасистравру и Папаниколау) ја создаваат т.н. “Обединета опозиција” и преку списанието “Спартакус”, е ја продолжат борбата против т.н. “мнозинство” што го добило, со помош на Коминтерната, раководството на Партијата. Формираната Организација на грчките комунисти – интернационалисти (ОКДЕ) (ОКДЕ се формира во 1934 година од приврзаниците на “Спартакус” и од постојаната ЛАККЕ (Ленинистичка опозиција на Комунистичката партија на Грција.) која подоцна се преименува во ЕОКДЕ, со прифаќањето на членовите отстранети од Партијата ќе се претвори во Комунистичка партија на Грција – интернационалисти, секција на IV интернационала. Нејзиното создавање уште повеќе ќе го комплицира политичкиот спектар на левицата во Грција во периодот меѓу двете светски војни.

Новата нијансирана политичка ориентација на новото “малцинство” го проеми односот кон класно-националното во рамките на левата идеологија и тоа сериозно ќе влијае врз ставот на П. Пулјопулос во однос на македонското национално прашање.

Новото “малцинство” на чело со П. Пулјопулос, како и другите политички групации што ќе се формираат врз идеолошката платформа на списанието “Спартакус”, ќе останат, сепак, во рамките на левата идеологија и не ќе еволуираат вдносно како “малцинството” на чело со Јанис Кордатос и Томас Апостолидис. Левата идеолошка политичка ориентација на овие групи се повеќе ќе го акцентира интернационализмот и ќе го потиснува грчкиот национализам што се вовлекол во рамките на левата идеологија и ќе заземе се попринципиелен став во однос на македонското национално прашање. П. Пулјопулос ќе се доближи до македонскиот народ, ќе ги сфати неговите национални чувства и неговите национални и историски стремежи. Во логорот на Акронавплија, Пулјопулос бил силно импресиониран од високата национална и класна свест на Македонците кои не се откажувале од македонскиот јазик и покрај невидениот терор на властите. Пулјопулос констатира дека македонскиот јазик е посебен словенски јазик, а не дијалект на бугарскиот или српскиот јазик, како што се стремеле да го претстават приврзаниците на “малцинството” од 1924 година на чело со Ј. Кордатос. Покрај доброто познавање на францускиот, англискиот, германскиот, шпанскиот, рускиот, италијанскиот, бугарскиот, латинскиот, старогрчкиот и есперанто (Благодарение на одличното познавање на поважните европски јазици, П. Пулјопулос бил во можност изворно да се запознае со делата на Маркс, Енгелс, Кант, Шопенхауер, Шмит, Рикардо, Платон создавајќи си на тој начин една солидна филозофска и политичка култура што го истакнувала како една од најинтересните личности на грчкото работничко и револуционерно движење.), Пулјопулос го учи во логорот на Акронавплија и македонскиот јазик, и пишува дури и граматика на македонски јазик. (Граматиката била пишувана на македонски јазик.) Паралелно со пишувањето на македонската граматика, Пулјопулос му посветил посебно внимание и на македонското прашање и во мај 1940 година во Акронавплија

тој ја пишува статијата “За македонското прашање”, во која на македонскиот народ му се признава правото на самоопределување и обединување на својата распарчена татковина. “1. Кој не го признава, пишуваше Пулјопулос во својата статија, постоењето на македонското национално прашање во грчка, бугарска и српска Македонија во минатото и денес, тој е бездруго лакеј на буржоазијата, 2. Кој не го признава историското ослободително движење на Македонците, тој е или неписмен и тогаш треба да ја научи историјата на тоа движење и неговите национални херои или пак е лакеј на една од трите угнетувачки буржоазии, 3. Ова движење досега беше задушувано во крв и предавство или имаше уништувачки последици за интересите на македонските работници и селани и беше искористувано од балканските буржоазии (посебно од бугарската), 4. Ова движење може да најде нов развиток во новите поповолни историски услови: општествени економски (дива експлоатација на македонските трудбенички маси од страна на угнетувачките буржоазии, проблемот за земјоделската сопственост), политички (внатрешни кризи на балканските држави, војна) и во различните политички услови, 5. Кој не ја признава оваа можност, тој е слеп или намерно слеп ако не е лакеј на националистичките прогонувачи на многу измачениот македонски народ, 6. Комунистите не се зафаќаат да “создадат” национални движења таму каде што такви не постојат. Тоа би било попушта работа. Тие поддржуваат такви движења онаму каде што тие се појавуваат. 7. Комунистите не ги затвораат очите пред едно поразено националноослободително движење или пред денационализаторските стремежи на нивната националистичка буржоазија и не стануваат приврзаници на “свршениот чин”. Ние нема да се откажеме од реалноста на националното угнетување на една нација и нејзината желба (што постои во срцето и мислата и секој македонски трудбеник) един ден да го отфрли националното ропство. Комунистите ги усвојуваат овие слободарски желби на македонскиот народ и отсега изјавуваат гласно дека има право на самоопределување до државно отцепување, ако тоа е негова желба. Тие го поткрепуваат секојдневно секое национално барање, економско или политичко и така го подготвуваат идниот револуционерен сојуз на општествено-револуционерното движење на

Македонците против заедничкиот непријател – балканските буржоазии”. (Три години по напишувањето на статијата за македонското национално прашање и на македонската граматика, П. Пулјопулос, тешко болен од туберкулоза, бил стрелан од италијанските фашисти заедно со 106 комунисти.)

Но, без оглед на различните ставови што ги заземале разни “малцинства” и “мнозинства” во однос на македонското национално прашање, факт е дека со тоа значително слабела КПГ. Полемиките на Партијата околу македонското национално прашање придонесле “Партијата да претрпи големи удари и да изгуби свои другари, некои преминале во социјал-демократија поради националното прашање, или тоа им бил мотив за напуштање на борбата. (Од писмото на Трохидромикос што беше објавено во “Ризоспатис” на 9. II 1927.)

Опозицијата во однос на македонското национално прашање, т.е. “археомарксистите” (“Археомарксистеите” (старите марксисти) секогаш била против политиката за обединета и независна Македонија.), “малцинството” на Ј. Кордатос, а во периодот од 1926 до 1931 година и П. Пулјопулос, барале од КПГ да прифати во однос на ова прашање една таква политика која не би се косела со грчките национални интереси и која не би го ставила под прашалник грчкиот национален интегритет.

Под силниот притисок на археомарксистите, на “малцинството”, како и под притисок на сопственото членство, “мнозинството”, (КПГ), ја сменило радикално својата политика во однос на македонското национално прашање. Со тоа се сменил и односот на националното и класното во политиката на “мнозинството”. Ако до 1931 година со предимство на класното над националното КПГ ја прифаќала политиката на Коминтерната во однос на македонското национално прашање, по 1931 година КПГ националното ќе го издигне на нивото на класното и ќе ја отфрли политиката за обединета и независна Македонија. (Различното присуство на односот класно-национално во свеста на “мнозинството” придонела внатре во Партијата да се појават две тенденции во однос на македонското национално прашање. Едни сметале дека

македонското национално прашање е во толку длабока контрадикција со грчките национални интереси што тоа прашање не треба ниту да се поставува или третира како тактичко прашање: други, пак, на чело со Н. Захаријадис, стоеле на становиштето дека доколку политичките потреби го бараат тоа, македонското национално прашање може да се користи како тактичко за потребите на “класната борба”.)

Со прифаќањето на политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава (Новата политичка ориентација на “мнозинството” ќе влијае и истовремено ќе биде заштитена и од целокупната политичка културна надградба на КПП. Новата ориентација во однос на македонското национално прашање ќе влијае и врз толкувањето и интерпретацијата на историската објективност, врз историската логика и врз историската терминологија. Така, на пример, Балканските војни од империјалистички и завојувачки војни на грчката буржоазија ќе се претворат во ослободителни војни, македонското национално прашање во перспектива ќе се претвори во таканаречено македонско прашање. Елефтерос Венизелос-симболот на грчкиот национализам и шовинизам – ќе си најде соодветно место во грчката прогресивна историска наука. Новата ориентација на КПП во однос на македонското национално прашање ќе влијае и врз самата политичка логика на Партијата. Ако врз основа на фактот што по големите миграциони движења грчкиот елемент бил во мнозинство и егејскиот дел на Македонија бил сметан за неразделен дел на грчката држава, КПП истовремено не само што не му признавала, туку и му го негирала правото на македонското мнозинство во Костурско, Леринско и Воденско само да решава за својата судбина.

Новата политичка ориентација на КПП по 1935 година, во однос на македонското национално прашање, особено влијаела и врз етнографската терминологија кога станува збор за Македонците. КПП наместо името Македонци (како што самите се нарекуваа и што беше прифатено и од страна на КПП во периодот кога била призната македонската нација), ќе го прифати поимот славјаномакедонци. Користењето на поимот славјаномакедонци, КПП не го прави за да ги разликува

Македонците од маџирите (аутите или куркутадите што биле колонизирани во егејскиот дел на Македонија), туку има длабока политичка заднина. Во Македонија, според КПГ, покрај славјаномакедонци, живеат и грко-македонци, власо-македонци итн. и со тоа Македонија добила повеќе географски и губи многу од својот македонски национален карактер. КПГ била толку внимателна во одбегнувањето да се користи името Македонци, што во текот на НОБ македонските партизански единици од вардарскиот дел на Македонија што привремено престојувале во егејскиот дел на Македонија, биле именувани како српски партизански единици, а не македонски.

И денес, кога постои СР Македонија, за КПГ постои двојна терминологија за именување на Македонците: Македонци за тие што живеат во СРМ и славјано-македонци за тие што живеат во Грција, како да не станува збор за припадници на еден ист народ. За комунистичката партија на Велика Британија, за Комунистичката партија на Шпанија и за Комунистичката партија на Франција, територијалната поделба на Ирска и Еусканија (Баскија), не влијаела врз етнографската терминологија на Ирците и Баскијците. Тие од споменатите партии едноставно се именуваат и нарекуваат така како што и самите се нарекуваат и тоа Ирци, Еускадијци (Баскијци.) КПГ имаше можност да го смири своето членство, да го отстрани од дневниот ред прашањето што секогаш предизвикувало бури и негодувања внатре во Партијата. Тоа била “единствена можност да ги избегне грешките, полемиките и разговорите за грчка Македонија што во 90% сега е населена со Грци и затоа претставува неразделен дел на грчката држава”. (N. Zahariadis, op. cit., p. 173.) Со прифаќањето на новата ориентација во однос на македонското национално прашање, во суштина се задоволувале претензиите на различните внатрешни опозиции, Партијата ќе се засилела со отстранувањето на “јаболкото на раздорот” и КПГ ќе имала можност, со сериозна политичка работа, да добие историски легитимитет во свеста на грчкиот народ и на тој начин да се засили.

Реалниот став на КПГ во однос на македонското национално прашање

Политиката за обединета и независна Македонија никогаш не била реална рефлексија на интимните желби на КПГ.

Присуството на националниот грчки интерес во рамките на левата компонента во редовите на КПГ придонесувала да се појави еден расчекор меѓу официјалната политика на Партијата и реалните желби на членството кога станувало збор за македонското национално прашање.

Партијата, од една страна, била принудена од страна на Коминтерната да прифати ставови во однос на македонското национално прашање, а од друга пак присуството на националниот грчки интерес што се изразуvalo преку присуството на грчките национални чувства, придонесувало да се појави, и трајно да се изрази и да постои внатре во Партијата, еден реален немакедонски став во однос на македонското национално прашање. (Овој реален став што постоел внатре во Партијата надворешно се изразил преку ставовите што ги зазедоа Пецопулос, Ставридис, Максимос итн. по повод различните советувања на БКФ или Коминтерната.)

Овој став непрекинато вршел силен притисок и врз Коминтерната и врз сопственото раководство за формално прифаќање и усогласување на официјалната политика на Партијата со реалните желби на членството кога станувало збор за македонското национално прашање.

Со реалното прифаќање на политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава во 1931 година, реалниот став на Партијата добил и формално признавање, легитимизирање и усогласување со официјалната политика на Партијата и затоа сменувањето по сопствената иницијатива во политиката за обединета и независна Македонија во суштина бил првиот самостоен и независен став на КПГ во однос на Коминтерната и во однос на македонското национално прашање.

Но контрадикцијата што постоела меѓу формалниот и реалниот став на КПГ во однос на македонското национално прашање во периодот од 1923 до 1931 година, многу придонела за пасивизацијата на Партијата во однос на македонското

национално прашање, а истовремено и за стагнацијата на македонското национално прогресивно движење. Интимно неубедените (“мнозинството”) за справедливоста на политиката за обединета и независна Македонија не се залагале за конкретното спроведување на таа политика на историски терен. Затоа оправдани биле забелешките на “малцинството” дека “мнозинството” не реализирало ниту една практична активност, дека не се направило ништо за заштитата на јазичните и просветните права на малцинствата. (“Rizospastis”, 5. II 1927.) Заслужува внимание, исто така, и констатацијата на Т. Апостолидис за активноста на “мнозинството” во однос на македонското национално прашање. “Треба да се забележи, пишува тој во “Ризоспастис” во 1927 година, дека повеќето од прокламациите што се печатени за националното прашање биле во пакети и по три месеци од нивното публикување останале негибнати. Во ќелиите во Македонија не циркулираа воопшто”. (Пак таму. 13. II 1927.) Затоа приврзаниците на “мнозинството”, сметало “малцинството”, се само фразеолози во однос на македонското национално прашање. (X. Vatis, op. cit., “Rizospastis”, 26. III 1927.) Оваа објективна реалност ја потврдува и “мнозинството” во Билтенот бр. 2 на ЦК КПГ од 1926 година. “Ние не преземаме акции да создадеме движење на малцинствата во Македонија и Тракија, се велеше во билтенот, ниту преземаме акции ние да ги решиме проблемите на малцинствата”. (“Rizospastis”, 18 II 1927.)

Отсуството на една реална активност во корист на македонското национално прашање во периодот од 1923 до 1931 година се должела, главно, на фактот дека тоа прашање “никогаш не било централно прашање за КПГ, што всушност и го прифатиле со големо незадоволство”. (G. D. Kasulis, op. cit., tomos II, p. 141.) Затоа членството барало итно сменување на политиката за обединета и независна Македонија и задолжително усогласување на официјалната политика на Партијата (наметната главно од надворешни фактори) со интимните, реалните желби на членството кога станувало збор за македонското национално прашање.

Присуството на “големата идеја”

“Големата идеја” присутна во свеста на грчкиот народ одиграла не мала улога во сменувањето на политиката за обединета и независна Македонија со политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава.

Грчката буржоазија пред и по создавањето на грчката држава во 1830 година почнала систематски да спроведува една политика за територијално проширување во правецот на чисто негрчки национални територии. Процесот на воспитувањето на генерациите бил насочен во правецот на убедување дека Мала Азија, Тракија (источна и западна), Македонија и Јужна Албанија се историски и етнографски грчки територии. Националното воспитување зело толку големи размери, што идејата за создавање на “Мегали Елада” (голема Грција) била присутна не само во свеста на грчката буржоазија и на интелектуалниот свет, туку за потребата од остварувањето на “Големата идеја” биле убедени и селаните од Крит, Тесалија, Епир, Стереа Елада, Пелопонез, морнарите од островите, ситните трговци од Волос, Јанина, Атина, т.е. речиси целото грчко општество.

Членовите на грчката Партија живееле во една ваква атмосфера каде “големата идеја” била сегде присутна и ги опфатила сите пори на грчкото општество. Новото, левото комунистичко определување не значело раскинување со присуството на “големата идеја” во свеста на поединците. Затоа “грчкиот патриотизам”, како рефлексција на влијанието на “големата идеја”, се појавил и во редовите на КПГ уште од нејзиното формирање. Гледиштата на резолуцијата на т.н. “малцинство” од 1918 година за решавањето на територијалните и националните прашања на Основачкиот конгрес на КПГ од 1918 година претставувале една конкретна рефлексција на присуството и влијанието на “големата идеја” во редовите на грчкото работничко движење. (Гледиштата на претставниците на “малцинството” од 1918 година за начинот како треба да се решат националните и територијалните прашања со ништо не се разликувале од гледиштата на грчката буржоазија.) Присуството на “големата идеја” во редовите на КПГ, се конкретизирала со појавата на т.н. “малцинство” од 1924 година на чело со Ј. Кордатос и Т. Апостолидис. Национализмот толку

длабоко се вкоренил во идеологијата на ова “малцинство” што почнал да го истиснува левото ориентирање на Ј. Кордатос и Т. Апостолидис. Овој грчки, “патриотизам” се појавил и постоел и во свеста на т.н. “мнозинство”, кое македонското национално прашање го поставувало и третирало не врз принципиелна, туку врз тактична основа. Кај т.н. “мнозинство” од 1924 година, сепак класното определување во неговата идеологија имало предност во однос на национализмот. Но постепено “патриотизмот” почнал да се зголемува и кај т.н. “мнозинство”. Национализмот заземал се поголем простор и играл се поголема улога во рамките на левата идеологија. Притисокот на “големата идеја” (преку грчкиот “патриотизам”) бил толку голем во рамките на т.н. “мнозинство” така што Партијата се стремела да најде еден *modus vivendi* меѓу националното и социјалното определување на КПГ. Тој компромис ќе се реализира со решенијата на VI конгрес на КПГ од 1935 година, кога оваа Партија ќе ја прифати политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава. Присуството на “големата идеја” се забележувало и во првите ставови во однос на македонското национално прашање на т.н. ново “малцинство” од 1926 година на чело со П. Пулјопулос, што било окарактеризирано од страна на КПГ како ликвидаторско движење. Создавањето, врз основа на новото “малцинство”, на лева опозиција во Грција придонело идеологијата на левото политичко определување да игра се поголема улога и да го потиснува национализмот што постоел во рамките на левата идеологија. Ако кај КПГ “патриотизмот” се развивал и ќе добивал право на граѓанството во рамките на нејзината идеологија, кај левата опозиција национализмот се губел за сметка на идеологијата, која играла примарна улога во определувањето на ставот во однос на решавањето на македонското национално прашање. Затоа, почнувајќи до 1935 година, КПГ го избегнувала македонското национално прашање или го користела единствено како тактично прашање (Таканареченото користење на македонското национално прашање особено се изразило во периодот на НОБ и во периодот на Граѓанската војна во Грција.), додека “интернационалистичкото движење” заземало позитивен став и кулминирало со статијата на П. Пулјопулос “За македонското

прашање”, напишана во логорот на Акронавплија во 1940 година.

Следствено, присуството на “големата идеја” во редовите на КПГ била еден од мотивите што влијаеле во сменувањето на политиката за обединета и независна Македонија и нејзиното застапување со политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава. “Големата идеја”, пишува генералниот секретар на КПГ Никос Захаријадис, царувало насекаде и го принудувала секое друго идејно, политичко и економско движење да се засолни под нејзините крила. (N. Zaharijadis, op. cit., p. 18.)

Постоењето на македонската нација

Постоењето на македонската нација како објективна историска реалност не можело да не влијае врз ставот на КПГ во однос на македонското национално прашање. Пасивизацијата на македонското население, како и честите напади на “малцинството” дека немало движење на малцинствата во корист на политиката за обединета и независна Македонија, придонесле КПГ да се доближи до историската реалност и да види какво население е тоа, какви национални чувства негува, кои се неговите историски желби и стремежи.

Силната афирмација на македонската национална свест ја условувала поддршката на КПГ само со создавањето на една политика што ќе води сметка за македонските национални интереси. За да го привлече македонското население КПГ требало да создаде една таква политика која што по секоја цена требало да го застапува и македонскиот национален интерес. Но, во каква мера - било основното прашање за КПГ.

За создавањето на својата политика во однос на македонското национално прашање КПГ требало да води сметка за присуството на два национални интереси (грчкиот и македонскиот), интереси што биле во суштинска меѓусебна контрадикција. Присуството на “национализмот” во редовите на КПГ, придонесло компромисот во однос на македонското национално прашање, постигнат со решението од 1935 година,

да ги штити во целост грчките национални интереси со интегритетот на грчката држава и само парцијално македонските национални интереси (јазик, обичаи итн.).

Со заштитувањето на грчките национални интереси, КПГ ги задоволувала, од една страна, националните чувства на грчкиот народ, националните чувства на своето членство, а од друга – делумно го задоволувала и македонското население, кое барало заштита на своите национални интереси. Врз таа основа македонското население се активирало и преку ВМРО (об) за Егејска Македонија и дало поддршка на КПГ. Големата улога во ориентирањето на симпатиите на македонското население кон КПГ одиграле членовите на ВМРО (об). Кадрите на ВМРО (об), Македонци по потекло, искрено и длабоко биле убедени дека работат за доброто на својот народ, затоа народот во нив гледал со полна доверба. Од голема важност бил фактот што кадрите на ВМРО (об) ја ширеле политиката на КПГ меѓу македонското население на неговиот македонски јазик. Тоа, секако, оставало силен впечаток кај македонското население.

Сепак, ВМРО (об) не постигнала такви резултати какви би можела да постигне во дадените историски околности. Тоа се должело, во голема мера, на компромисното решение што го зела КПГ во однос на македонското национално прашање во 1935 година. КПГ дозволила во нејзините редови “патриотизмот” да влезе во рамките на левата идеологија и да се развива, но истовремено таа го спречувала и развојот на македонскиот патриотизам во рамките на левата идеологија. Присуството на македонскиот патриотизам во рамките на левата идеологија во редовите на македонското прогресивно движење КПГ го сметала како опасно за грчките национални интереси. Затоа присуството на македонскиот патриотизам во рамките на левата идеологија, нивото и интензитетот на тоа присуство, било следено со големо внимание од страна на КПГ. Ако КПГ дозволувала, во рамките на левата идеологија, да се развива безгранично грчкиот патриотизам, да постои во најмала мера една рамнотежа меѓу левата идеологија и грчкиот патриотизам во рамките на македонското прогресивно движење, таа не дозволувала да постои, макар, и рамнотежа меѓу левата идеологија и македонскиот патриотизам. КПГ

повеќе се стремела да ја засилува и да и дава предност на социјалната (класна) свест кај македонското население, а македонскиот патриотизам го потиснувала по секоја цена.

Присуството на грчкиот “патриотизам” во рамките на левата идеологија, како и тесната национална рамка што веќе му се наметнувала на македонското прогресивно движење, имала тешки историски последици. Во предвоениот период тесната македонската национална рамка што КПГ му ја наметнала на македонското прогресивно движење по 1931 година, ја парализирала активноста на ВМРО (об) во егејскиот дел на Македонија. Идеолошката активност на ВМРО (об), без соодветното присуство на македонските национални интереси во рамките на левата идеологија, не можела да го привлече македонското население кое националното угнетување најтешко го доживувало. ВМРО (об) “во нејзината секојдневна борба за економските, политичките и другите прашања не ја координирала својата работа во борбата за посебните македонски прашања... Немало ниту една организирана акција против теророт и забраната на македонскиот јазик, за слободно употребување на мајчиниот јазик итн”. (Материјали за идеолошката и политичката работа на партиските организации на тема “Политиката на КПГ во однос на македонското национално прашање”, Архив на Македонија, 2 - /29.) И покрај фактот што во ретките моменти членовите на ВМРО (об) “на својот мајчин јазик ги претресуваа посебните македонски прашања”, факт кој “предизвикуваше кај Македонците трогателност и ентузијазам” (Пак таму.) и давал конкретни и позитивни резултати, сепак, Партијата не дозволувала пошироки македонски рамки во активноста на ВМРО (об). Тесната национална рамка што му се наметнувала на македонското прогресивно движење ја констатирал и министерот за внатрешни работи на диктаторот Метаксас, Манијадакис. Македонските комунисти Н. Качела, М. Керамициев, Р. Галабов, Т. Поплазаров и Г. Божиков по судењето во Костур биле поведени пред министерот Манијадакис, кој бил живо заинтересиран да констатира во која мера КПГ, покрај идеолошката работа во редовите на македонското население, ја популаризираа и политиката на Партијата во однос на македонското национално прашање.

Сите признавале дека се комунисти, но “Манијадакис просто се зачуди дека не знаеме ништо во врска со политиката на КПГ во однос на македонското национално прашање и воопшто како марксизмот го поставува и третира едно нерешено национално прашање”. (Изјава на Михајло Керамициев дадена на авторот на 10. XI 1980 година.)

Под притисок на сите овие фактори, надворешни и внатрешни, КПГ на VI конгрес во 1935 година ја отфрлила политиката за обединета и независна Македонија и ја прифатила политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава. Со тоа Партијата сметала дека ќе се засили во земјата и дека Грција ќе може поефикасно да му се спротивстави на италијанскиот, бугарскиот и на германскиот ревизионизам. КПГ сметала дека со тоа спроведува политика во склоп со решенијата на VII конгрес на Коминтерната.

6. ПОЛИТИЧКАТА СИТУАЦИЈА ВО ГРЦИЈА И МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ ВО ПРЕДВЕЧЕРИЕТО НА ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА

По неуспешниот државен удар во март 1935 година во грчкиот политички живот привремено се засилува центро-десничарската ориентација. (Тоа се должело и на поразот што Либералната партија го претрпела при обидот за државен удар во 1935 година.) Владата на Цалдарис се засилувала благодарение на се поотворената подршка што ја добивала од страна на грчката десница на чело со Д. Кондилис и Јанис Метаксас. Новата политичка ситуација му дала можност на Георгис II да се врати во земјата и со плебисцитот од трети ноември 1935 година тој ја воспостави монархијата во Грција. (Грција била прокламирана како република во 1924 година.) Но, поразот што го претрпеле либералите во март 1935 година не ги ослабеле до таа мера до која се надевала Народната партија и грчката десница. Парламентарните избори од јануари 1936 година тоа го потврдиле. Политичките пресметки меѓу Либералната и Народна партија, како и шумната пропаганда во текот на изборите, не влијаеле многу во корист на една или друга од главните владеачки партии. Либералната партија, и покрај поразот во 1935 година, на изборите добила 574.655

гласови и пратила во новиот грчки парламент 142 пратеници. Од друга страна пак, конзервативните формации, што биле собрани околу Народната партија, не го добила саканото мнозинство. Конзервативните сили на изборите од 1936 година добиле 602.840 гласови и испратиле во новиот грчки парламент 143 пратеници. Народниот фронт, кој ги обединуваше левите сили на чело со КПП, постигнал забележителни резултати. За претставниците на Народниот фронт гласале 73.411 лица и левите сили во новиот грчки парламент ги репрезентирале 15 пратеници. По парламентарните избори ниту Либералната, ниту Народната партија не претставиле апсолутно мнозинство и не биле во можност да формираат еднобојна и стална влада.

Во таквите услови 15 пратеници на Народниот фронт добивале вистинска историска димензија. Ако до 1936 година грчките буржуаски партии одбивале секаков компромис со КПП поради нејзината политика за обединета и независна Македонија, по изборите во 1936 година, како Либералната така и Народната партија ги правеле првите чекори кон спогодување со КПП. Сите овие политички контакти биле можни единствено со сменувањето и отфрлувањето од страна на КПП на политиката за обединета и независна Македонија. Претставниците на Народниот фронт на чело со М. Порфиогенис, “облечени во фракони”, го известиле грчкиот крал Георгис II, “дека КПП не бара автономија на Македонија”. (Polihroni K. Enearediki, 1 eliniki andistasis, 1941-1944, Athina, 1964, p. 83.) Во контекстот на историската промена во политиката на КПП во однос на македонското национално прашање, грчките буржуаски партии воспоставиле контакт со КПП без да страхуваат дека ќе бидат обвинети од политичкиот противник за соработка со партијата што ги продава грчките национални интереси. К. Ангелопулос, претставник на Народната партија, воспоставил контакти со претставниците на левицата на чело со Д. Глинос, Г. Сјантос, и М. Порфиогенис. Истовремено и претставниците на либералите воспоставиле контакти со претставникот на Народниот фронт, С. Склавенас. Како резултат на овие политички контакти бил потпишан познатиот договор меѓу Т. Софулис, претставник на Либералната партија и претставникот на Народниот фронт, С. Склавенас. Согласно со спогодбата, претставниците на Народниот фронт барале полна народна

слобода, општа политичка амнестија, распуштање на фашистичките формации, воведување на пропорционален изборен систем, намалување на цената на лебот итн. Спогодбата Софулис – Склавенас, и покрај фактот што со ништо не го заштитувала македонското население (Само по повод парламентарната дебата што се водела во грчкиот парламент во врска со програмската декларација на владата на Метаксас, претставникот на КПП, С. Склавенас, изјавил дека “владата, за да има претензија македонскиот народ да ја истури својата крв на северните граници”, треба априори на македонското малцинство да му го гарантира употребувањето на неговиот мајчин јазик, неговите обичаи итн.), била остро нападната од страна на десницата, која сметала дека со тоа на КПП и се признавала политичка легитимност, дека на тој начин КПП влегувала во политичката свест на масите и дека се создавала еден незадоволен историски преседан што оди единствено во корист на КПП.

Спогодбата Софулис-Склавенас била потпишана во периодот кога грчкото општество изразуvalo силни елементи на економската и политичката нестабилност. Економското и политичкото незадоволство на масите се изразило со големите солунски демонстрации. Демонстрациите што се одржале во Кукуш, Серес, Драма и западниот дел на Тракија, кулминирале на 8 мај 1936 година со масовните солунски демонстрации на околу 15.000 тутунски работници. Во знак на протест против крвавото задушвање на демонстрациите од 8 мај 1936 година на протестниот митинг на плоштадот “Слобода” во Солун учествувале 150.000 демонстранти. По крвавите судири во полицијата, работниот народ од Солун и околината владееле со градот речиси 36 часа. Поради бруталното и неодговорното однесување на полицијата, како и убиството на 10 работници во текот на големите солунски демонстрации, во цела Грција се одржувале митинзи и демонстрации со што се изразувала активната солидарност со работниците од Солун. Истовремено претставниците на Народниот фронт во грчкиот парламент побалрале итна оставка на генералот Метаксас, главниот виновник за крвавите солунски настани. На 24 јули 1936 година двете најголеми грчки синдикални организации, Конфедерацијата на работниците на Грција и Обединетата

генерална конференција на работниците, решиле да организираат општ сегрчки штрајк во знак на протест против репресалната политика на владата и се подесното скршнување на грчкиот политички живот.

Политичката нестабилност што ја зафатила земјата сериозно ја загрижила грчката буржоазија, која спасот го гледала во воведувањето на диктаторски режим. Со благонаклонетоста на кралскиот двор, генералот Јанис Метаксас, чии диктаторски афинитети биле одамна познати, максимално го искористил историскиот момент. Патот кон воведување на лична диктатура бил олеснет и со исчезнувањето од политичка сцена на познатите личности: Е. Венизелос и првиот министер, Д. К. Демерџис. За остварувањето на диктаторските намери на Ј. Метаксас загубата на овие две политички личности, особено смртта на Д. Демерџис, биле “божји дар”. Политичкиот вакуум, со одобрение на кралот, го пополнил стариот и амбициозен генерал Метаксас.

На 4 август 1936 година, политичките репресалии против левите сили и особено против КПГ и ЕОКДЕ (Обединета организација на комунистите-интернационалисти на Грција), почнале уште истата вечер. Околу 2.000 комунисти или нивните симпатизери биле пратени по затворите во Акронавлија, Егина и Керкира.

Метаксасовата диктатура покажала посебна суровост спрема македонскиот народ и затоа за македонскиот народ Метаксасовата диктатура имала фашистички карактер. Се забранувало и остро се казнувало секое јавно манифестирање на македонското национално чувство и неговото надворешно изразување преку јазикот, традициите и обичаите. (Во тој однос диктаторот Метаксас ја надминал и суровоста на италијанските фашисти, кога за еден изуствен словенечки збор се плукало в уста. Поради ова длабоко национално угнетување, Македонците и Словенците во текот на НОБ масовно се вклучија во заедничката борба на народите за национална слобода и човечко достоинство.) Паралелно со прогонувањето на македонската национална свест и на македонскиот јазик, диктаторот Метаксас се подготвувал да ја онеспособи и секоја

политичка или национална активност на македонските комунисти, особено да ја оневозможи активноста на ВМРО (об). Раководителите на ВМРО (об) од егејскиот дел на Македонија на чело со А. Чипов, Х. Галбов, Л. Трповски и Т. Хаџијанов биле пратени по затворите и логорите на диктаторскиот режим.

Но отпорот против диктатурата продолжи и во затворите и логорите. Македонските и грчките комунисти ги претвориле затворите и логорите во вистински универзитети каде се учела и продлабочувала марксистичката теорија. Македонците, покрај политичкиот отпор, не престанале да го изразуваат своето национално битие, употребувајќи го македонскиот јазик и во логорите на диктаторскиот режим, давајќи на тој начин еден редок историски пример дека му припаѓаат на еден мал и секогаш оспоруван словенски народ.

ГЛАВА ПЕТТА - МАКЕДОНЦИТЕ ВО НАРОДНО-ОСЛОБОДИТЕЛНАТА БОРБА (1940-1949)

Политичките и воените успеси на Германија (1938-1940) ја охрабриле Италија да води една поактивна и воинствена политика на Балканот. (Станува збор за анексијата на Австрија, на Судетите, ликвидацијата на Чехословачка итн.) По окупацијата на Албанија, Италија изразувала се поагресивна политика во однос на Грција. (Албанија беше окупирана во 1939 година.) На 28 октомври 1940 година италијанскиот амбасадор во Грција, Грацијани, и врачил ултимативна нота на грчката влада. На барањето на италијанската влада Грција да и отстапи на Италија бази до крајот на војната, грчката влада одговорила со охи (не).

Со првите воени операции, владата на Јоанис Метаксас ја добила безусловната подршка на сите грчки политички партии, од левицата до десницата. КПГ, преку нејзиниот генерален секретар, Никос Захаријадис, го повикувала грчкиот народ “секој терен, секоја колиба, секој град и куќа да ја претвори во бедем” зошто војната што ја води владата на Метаксас за Грција значи борба “за слобода, чест и национална независност”. (То ККЕ, *Episama kimena, tomos V, 1940-1945, 1973, p. 16.*)

Македонскиот народ, кој исто така имал своја национална чест и свои национални интереси, историски објективно се ориентирал и изразил соодветен политички реализам во дадената историска ситуација. Во услови на воено-историска пресметка меѓу два фашизма (грчкиот и италијанскиот), македонскиот народ не заиграл ниту улога на петта колона на грчката држава, но ниту “со елан и одушевување” учествувал во новата војна. Едноставно, мобилизирани, Македонците учествувале во тешките битки кај Иван Планина, Морава, Подгарец и други места. (Од вкупно 300.000 војници што биле мобилизирани 80.000 биле од егејскиот дел на Македонија.)

1. МАКЕДОНЦИТЕ ВО НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛНАТА ВОЈНА (1941- 1945)

Грчко-италијанската војна, како и државниот удар на Душан Симовиќ во Југославија, ја вознемириле сериозно фашистичка Германија, која решила балканскиот проблем да го реши со воени средства. На 6 април 1941 година германскиот амбасадор во Атина, принцот Ehrbarch и врачил на грчката влада нота за објавување на војна.

Напредокот на германските воени сили, го принудија кралот и грчката влада да заминат во странство, а генералите Г. Цолакоглу, Е. Бакос и П. Деместикас, на 23 април 1941 година, ја потпишале капитулацијата. Веднаш по капитулацијата на Грција, во егејскиот дел на Македонија, која повторно била окупирана и поделена (Бугарија ја доби Западна Тракија, делови од егејскиот дел на Македонија до реката Струма и островите Тасос и Самотраки, Италија доби делови од Кожанско, Леринско и Костурско, централна Егејска Македонија (Солунско, Кукушко, Воденско, Гуменциско итн.). Останале под геманска управа, но и под јуридикција на грчката Квислинска влада на Г. Нчалакоглу.), дејствувале и биле присутни три антагонистички историски политички детерминизми (бугарскиот, грчкиот и македонскиот), кој што живо биле заинтересирани како, и во чија корист, ќе се реши македонското национално прашање, т.е. кому ќе му припадне егејскиот дел на Македонија по ослободувањето.

Бугарскиот фактор, државно организиран и воено присутен во егејскиот дел на Македонија, со свјата политика (ослободување на македонските затвореници, делење на бесплатна храна, заштита на македонското население од грчките националистички сили), сакал да го привлече македонското население и на тој начин да добие легитимитет за своите територијални барања во егејскиот дел на Македонија.

Грчкиот фактор почнал да дејствува веднаш по 1941 година за да го зачува грчкиот територијален интегритет создаден со Букурешкиот и Нејскиот мировен договор. Во 1941 година на

иницијатива на левицата (КПГ), се формирал ЕАМ (Грчки ослободителни фронт) и ЕЛАС (Грчка народноослободителна војска). Подоцна, на политичката иницијатива на Н. Пластирас, грчки офицери на чело со Наполеон Зервас го формирале ЕДЕС (Грчка демократска и национална лига), а на иницијатива на Г. Карталис, се формирал ЕККА (Грчки комитет за национално и социјално ослободување) на чело со полковникот Псарос. Идеолошки разединети (едни-за еволуција без револуција и, други-за еволуција со револуција) и национално обединети врз основа на грчките национални интереси (суверенитет и национален интегритет за грчката држава), грчките сили на отпорот имале услови за соработка (врз основа на националното што било заедничко и за судири врз основа на класното што било различно). (Ова била основната политичка карактеристика за грчките сили на отпорот во периодот од 1941 до 1944 година.)

Колку повеќе се доближувало ослободувањето на Грција и се реализирала грчката национална програма (ослободување на Грција), толку повеќе класното добивало примат, и граѓанската војна станувала неизбежна. По капитулацијата на Италија и формирањето на владата на Бодоглио (1943), судирите меѓу ЕЛАС – ЕДЕС и ЕЛАС-ЕККА станувале се почести и земале белег на вистинска граѓанска војна. (Во 1944 година ЕЛАС ги нападнал единиците на ЕККА кој заедно со полковникот Псарос, биле ликвидирани.)

Двете грчки политички опции (грчки национален и територијален интегритет плус граѓанско друштво и грчки национален и територијален интегритет плус ново друштво) имале и свои надворешни сојузници (Англија и СССР). Со спогодбата во Јалта меѓу Черчил и Сталин, се решил грчкиот политички спор. (Со договорот во Јалта, Грција падна под англиско влијание.) Со еден збор, политичката опција “национален суверенитет и ново друштво”, требало да се потчини на политичкиот принцип “национален суверенитет и граѓанско друштво”, и грчкото лево ориентирано движење еволутивно капитулирало во Либан, Казерта и Варкиза. (Со Либанската спогодба што била потпишана меѓу ПЕЕа и владата на бегство на чело со Г. Папандреу во 1944 година се

предвидувала меѓу другото, формирање на влада на националното единство, му се признавало на Штабот за Средниот Исток правото да ја координира борбата на силите на отпорот во Грција, се осудил бунтот на грчките сили на средниот Исток итн.

Со договор во Казерта од 26. X 1944 година, грчките вооружени сили се ставени под англиска команда на генерал Скоби, и и се признало на Англија правото на истоварување војска во Грција, главните градови (Атина, Пиреја, Солун) поминале под директна контрола на генерал Скоби итн.

Во договорот потпишан во Варкиза на 12. II 1945 година меѓу КПГ и ЕЛАС, од една страна, и грчката влада, од друга страна, се предвидувало обезоружување на единиците на отпорот, чистење на државниот апарат, слободни и демократски избори за уставотворно собрание, но не се предвидувала и политичка амнестија, што и даде можност на грчката реакција да почне да се спроведува една сурова политика на бел терор и тоа особено врз македонскиот народ. Секако во создавањето на политиката на КПГ во периодот 1941-1945 година и подоцна не мала улога одигра и СССР.)

Македонскиот фактор, во услови на повторна окупација на Македонија, се вклопил во антифашистичката борба со една широка политичка лепенка: од приврзаниците за реализација на “македонската национална максимална програма” (Обединета Македонија, една комунистичка партија за Македонија, една македонска војска) (Иницијатор на “Македонската национална максимална програма” во егејскиот дел на Македонија бил Илија Димовски-Гоце, на кој му се придружиле уште 10 леринчани.) и приврзаниците на “македонската национална минимална програма” (малцински права во рамките на Грција), што била и политика на Коминтерната и на Балканските комунистички партии уште од 1935 година.

“Македонската национална максимална програма” била неприфатлива за сите политички сили на Балканот (од левицата до десницата) и оваа тенденција во егејскиот дел на Македонија итно била осуетена од страна на КПГ. (Важна улога во

ликвидацијата на политичката тенденција на Илија Димовски-Гоце заиграл и Лазо Трповски.) Ако тенденцијата за реализација на “македонската национална максимална програма” била неприфатлива за политичките сили од Балканот и надвор од него, во однос на “македонската национална минимална програма” постоеле разлики во рамките на силите на отпорот во Балканот. (КПЈ, со својата политика “државност и националност” во рамките на Југославија, создала широка политичка рамка за афирмација и на македонските национални интереси. Ова политика на КПЈ во однос на македонското национално прашање сериозно ги вознемирувала КПГ и КПБ.) Комунистичките партии на Балканот ја подржувале “македонската национална минимална програма”, но само со услов македонското народноослободително движење да дејствува исклучиво под раководството на соодветната комунистичка партија и во рамките на соодветното грчко, југословенско или бугарско револуционерно движење.

Природната контрадикција што постоела меѓу македонскиот и грчкиот национален интерес, ја принудиле КПГ во текот на НОБ да води *une politique intelligente et adequate* во однос на македонското национално прашање. Ако во редовите на грчкото лево-ориентирано движење, КПГ му даваше предност на (грчкото) националното во однос на класното, во рамките на македонското национално движење таа му давала предност на класното во однос на (македонското) националното. (Оваа политика КПГ била основна причина за сериозни политички недоразбирања меѓу грчкото и македонското движење на отпорот. Сите Македонци, на пример, кои сметала дека македонскиот е “народ со историја, а не малцинство, туку нација и како нација има право на самоопределување”, биле клеветени, отстранети или ликвидирани. Од писмото на Наум Пејов и Димовски Ошенски до преставниците на КПГ, во зборникот Егејска Македонија во НОБ, 1944-1945, том. I, Скопје, стр. 16 и 131.) Само преку класната свест, КПГ била сигурна дека ќе го контролира немирното македонско национално чувство и македонското национално ослободително движење, кое на тој начин било ставено под соодветна грчка политичка контрола.

Формирањето на Македонската антифашистичка организација (МАО) во Воденско во 1942 година (Голема улога во активноста на МАО заигра Вангел Ајановски-Оче, секретар, Ангел Гацев, Ристо Кордалов, Ристо Шорев итн.), на Славјаномакедонскиот народноослободителен фронт (СНОФ), како и формирањето на македонските воени формации (СНОФ за Костурско се формирал во октомври 1943 година во Д'мбени, а се конституира во селото Крчишта, а СНОФ во Леринско се формира во селото Белкамен. Раководниот кадар на СНОФ го сочинувале: Паскал Митрески, секретар, Лазо Поплазаров, Наум Пејов, Лазо Ошенски, Васил Алексовски, Спирос Василев, Киро Пилаев, Георги Турунџев и др. СНОФ, само по шест месечна активност, бил ликвидиран од страна на КПГ.

Во пролетта 1942 година се формирал Костурскиот партизански одред, во есента 1943 се формирал одредот "Лазо Трповски". На 2 август 1944 година во селото Поздивишта се формира Костурскиот-леринскиот баталјон- "Гоце", а во јуни 1944 година се формирал во селото Горно Родево (Кајмакчалан) Воденскиот македонски баталјон.), требало, покрај другото, да ја осуетат бугарската пропаганда која преку храната, се обидувала да дејствува меѓу Македонците (Охраната се формира на 16 јуни 1944 во Воден на чело со Георги Димчев, од село Бозец-Енице-вардарско.), користејќи ги максимално последиците на грчкиот терор врз македонското население. (Положбата на Македонците под грчка власт била најтешка, неиздржлива. Разни грчки националистички банди како ИВЕ (Заштита на Северна Грција), ЕКА (Национална општествена одбрана), со својот средновековен терор, ги принудувала Македонците да бараат сојузници за да си го обезбедат голиот опстанок. Репресивни мерки против Македонците земале, понекогаш, и единиците на ЕЛАС.)

Присуството, како и контрадикцијата (наметната од страна на КПГ) меѓу грчкиот национализам и македонскиот патриотизам во текот на НОБ се изразиле во најразлични форми и нијанси на историскиот терен. Тие кулминирале во мај 1944 година кога дошло до повлекување на македонски комунисти и на македонските баталјони во вардарскиот дел на Македонија. (Судирот меѓу грчкиот национализам и македонскиот

патриотизам кулминирал со вооружениот судир меѓу 28 бригада на ЕЛАС и баталјонот “Гоце” во септември 1944 година. Македонските национално-политички интереси, со својата активност, ги изразил Наум Пејов. На 16 мај 1944 година македонски борци и комунисти на чело со Наум Пејов, Атанас Коровешов, Васил Макриевиќ, Пандо Шиперков, Евдокија Балева – Вера и други преминале во вардарскиот дел на Македонија. Истовремено од Леринско во вардарскиот дел на Македонија преминале Никола Шалваринов, Михали Апостолов-Гранити, браќата Туронџиеви и други.) Во 1944 година во Битола се формирала Првата егејска ударна бригада која што зеде активно учество во борбата против албанските националистички сили во западниот дел на Вардарска Македонија. (Командант на Првата егејска ударна бригада бил Илија Димовски-Гоце, комесар, Михајло Керамиџиев.)

И покрај тесните рамки во кои активирало неавтономното македонско народноослободително движење, сепак, благодарение на активноста на македонските политички и воени организации, Македонците успеале во текот на НОБ да ги афирмираат и македонските национално-културни вредности. Во текот на НОБ биле издадени македонски весници пишувани на локалните македонски дијалекти (Во текот на НОБ во егејскиот дел на Македонија биле публикувани следните весници: “Славјаномакедонски глас”, “Искра”, “Победа”, “Стражар”, “Преспански глас”, “Слобода”, “Црвена ѕвезда”, “Билтен” и др. Дел од овие весници биле пишувани на македонски, но со грчки букви.), се отвориле курсеви за народни учители (Еден ваков курс се отворил во Рупишта и курсот бил посетен од 30 курсисти.), се создала македонска азбука (Во 1944 година Павле Раковски, од село Долно Клештина, Леринско, создал македонска азбука од 24 букви што се “разликувала од грчката и од бугарската”), се издал буквар и македонска читанка (Букварот бил печатен на 1000 примероци и веднаш бил испратен по Костурските и Леринските села. Комисијата која го издала македонскиот буквар ја сочинувале: Андон Секавица, Алеко Ивановски, Ристо Поттијанов, Васко Караџа и еден поп од село Загоричени.) и се отвориле првите македонски училишта во егејскиот дел на Македонија по 1913 година.

Покрај просветата, македонскиот јазик успешно го ширеле и македонските културно-уметнички друштва кои низ македонските села ги презентирале македонските песни, македонските ора, македонските гатанки итн. Кај Македонците особено силен впечаток оставала изведбата од страна на македонските културно уметнички друштва на драмата на Јордан Чернодрински “Крвава македонска свадба”. (“Македонската крвава свадба” била изведена во Арменско, Екши-Су, Вишени и други македонски села.) Со исто нескриено задоволство Македонците од село Патели на 2 август 1944 година учествувале на црковната служба што се одржала на македонски јазик. Развитокот и афирмацијата на македонските национално-културни вредности во текот на НОБ во егејскиот дел на Македонија се должела и на влијанието на македонските партизански единици од вардарскиот дел на Македонија кој што привремено се наоѓале во јужниот дел на Македонија. (Македонските партизански единици од вардарскиот дел на Македонија биле пречекани со големо одушевување од страна на македонското население од егејскиот дел на Македонија.)

По 1945 година, сите национално-културни придобивки на македонскиот народ биле укинати и грчките власти почнале да спроведуваат една политика на бел терор против Македонците што водела кон дефинитивно решавање на македонското национално прашање. (Убиствата, колективните силувања, газењето на македонското национално и човеково достоинство биле секојдневна појава.)

2. МАКЕДОНЦИТЕ ВО ПЕРИОДОТ НА ГРАЃАНСКАТА ВОЈНА ВО ГРЦИЈА (1946-1949)

По спогодбата од Варкиза (1945), во Грција се забележувала една нова политичка поларизација. Ако во периодот од 1941 до 1945 година политичката поларизација се вршела врз основа на националните интереси (интегритет и суверенитет на грчката држава), по 1945 година политичката поларизација се реализирала врз основа на класните интереси (каков политички систем, какво државно уредување).

Новите основи на политичката поларизација придонесле рамнотежата на политичките сили во Грција чувствително да се промени. Од една страна слабееле левите сили (КПП), а од друга пак се засилувале центрo-десничарските сили. Тезата една држава, една нација, еден јазик, политички слободи, приватна сопственост, била попривлечна за ситно-имотната грчка нација од колку политичките тези за дикатура на пролетаријатот, национализација, колективизација, што биле создадени врз политичката концепција на “класната борба”. (Со една ваква политичка платформа КПП реално можела да дејствува и да биде присутна само лево од умерената левица. Широкиот политички простор од умерената левица до крајната десница го доминирал всушност грчкиот политички центар.

Судирот меѓу двата политички принципа соодветно се манифестираше на историскиот терен, и центрo-десничарскиот грчки политички блок постепено се консолидирал. По “првата грчка граѓанска војна” од 1944 година (Станува збор за атинските крвави настани.), по победата на Народната партија на К. Цалдарис и воспоставувањето на монархијата во Грција (На референдумот, 68% од Грците гласале за монархија.), КПП се повеќе се ориентирала кон вооружена борба и барала природни сојузници. За македонскиот народ тезата една држава, една нација, еден јазик, била неприфатлива зашто оваа теза Македонците повторно ги враќала во омразеното и тешко минато. Но, македонскиот народ имал, исто така, и непријатно историско искуство и со КПП во текот на НОБ. Затоа, веднаш по договорот од Варкиза, Македонците почнале самоиницијативно да се организираат против грчката политика на национално угнетување. Во 1944 година се формирала привремена Политичка комисија на Македонците под Грција, а подоцна се формирал Народноослободителен фронт на Македонците од егејскиот дел на Македонија (НОФ). (На 23 април 1945 година се формирал НОФ на чело со Паскал Митревски, секретар, Михајло Керамициев, Георги Урдов, Атанас Коровешов, Минчо Фотев и Павле Раковски, членови.

Истовремено со формирањето на НОФ, се формира и АФЖ, секретар Евдокија Баљова-Вера и младинската организација (НОМС), секретар Минчо Фотев.) Истовремено се формирале и

првите македонски вооружени групи за самозаштита од грчкиот национализам и шовинизам. (НОФ и македонските вооружени групи во еден краток историски период, дејствувале независно од КПГ.

Во 1946 година била осудена на смрт и стрелана Мирка Гинова.) КПГ само врз национална основа, можела да го привлече македонското население и тоа доколку ги проширивала македонските национални рамки во рамките на левата комунистичка идеологија отколку тоа што го правела во текот на НОБ.

Соработка меѓу двете политички движења била можна врз основа на национален и класен интерес (за Македонците) и врз основа на класен интерес (за КПГ). По совет и влијание на надворешни историски детерминизми во ноември 1946 година почнале да се спроведуваат априорно прифатените договори (КПЈ – КПГ) за соработка меѓу КПЈ и НОФ. (Во октомври 1946 година се воделе разговори меѓу КПЈ (Иван Караиванов) и КПГ (Јанис Јоанидис) и го постигнале следниот договор: 1. Македонската партиска организација од егејскиот дел на Македонија во целост се вклучувала во КПГ, 2. Да се формира централно раководство на НОФ за Егејска Македонија, 3. Да не се формираат посебни македонски единици итн. Врз основа на оваа спогодба, на 21 ноември 1946 година, постигнала дефинитивната спогодба меѓу КПГ и НОФ. Прелеминарните разговори за обединување се воделе меѓу Маркос Вафјадис и Паскал Митревски.)

Претходно на договорот КПГ земала, се пореалистичен став во однос на македонското ослободително движење, НОФ веќе не била “автономистичка организација” туку демократска, ЕАМ на Македонците, и се почесто дигал глас против белиот терор на грчката држава. (Во периодот од 1945 до 1948 година биле убиени 533 Македонци, а 17.647 биле сверски мачени.)

Во периодот на Граѓанската војна во Грција (1946-1949) македонскиот народ масовно учествувал и бил главен носител на таа борба. (Од вкупно 35.000 војници на ДАГ, 15.000 биле Македонци и заднината на фронтот која, исто така, главно, била

македонска, придонесе реален носител на Граѓанската војна на Грција да биде македонскиот народ.)

Масовното учество, како и легендарното херојство на македонскиот народ во периодот на Граѓанската војна во Грција (Македонците изразиле античен хероизам во битките на Грамос, Вичо итн.), вршеле сериозен и непрекинат притисок врз КПГ за да ги озакони националните права на Македонците, права за кои македонскиот народ секојдневно крварел. Главниот штаб на ДАГ во 1947 година на националните малцинства што живееле во Грција им го признал правото дека во идната “слободна, независна и демократска Грција” ќе ги уживаат истите политички, граѓански слободи и права и ќе имаат полна слобода да го развиват својот национално-културен живот, јазик, просвета, вера итн. (Prokriksi, Praksis ke arofasis tu Geniku Arhighiu tu Dimokratiku stratu tis Elados, 1947, p. 6, s.l.) На 10 август 1947 година со статутарниот акт бр. 5 на Главниот Штаб (ГШ) на ДАГ им признал на Македонците национални права, а со тоа и правото наставата да се одвива на македонски јазик. “За децата што им припаѓаат на националните малцинства, се велеше во статутарниот акт бр. 5 на ГШ на ДАГ, ќе се формираат посебни училишта... наставата ќе се одвива на јазикот на малцинствата”. (Пак таму.)

Македонците веднаш развиле жива национална и културна-просветна активност. Во периодот од 1947 до 1949 година во егејскиот дел на Македонија почнале да работат два курса за македонски народни учители (Првиот курс за македонски народни учители “Гоце Делчев” се отворил во ноември 1947 година во селото Герман, а вториот курс се отворил во јануари 1948 година во селото Желево. Овие курсеви биле посетени од 257 Македонки и Македонци.), биле отворени 87 македонски училишта со 10.000 ученици, се публикувале весници на македонски јазик (Во периодот на Граѓанската војна во Грција, од страна на македонските политички организации НОФ, АФЖ итн. биле публикувани следните весници: “Билетин”, покасно “Билтен” (1945-1946), “Непокорен” (1947-1949), “Зора” (во Леринско), “Победа” (Воденско), “Единство” (Костурско), “Борец”, орган на 18 бригада на ДАГ, “Нова Македонија”, орган на АФЖ и други.), се формирале и македонски културно-

уметнички друштва (Македонската културно-просветната група се формирала во март 1947 година и била составена од 20 Македонки кои биле секогаш облечени во македонски народни носии.) што го ширеле македонскиот збор преку драмата (Драмски претстави беа масовно посетени.), песните (Најпознати песни биле: “Во борба, борба македонски народе...”, “А бре Македонче каде се спремаш?”, “Збогум мајко, збогум татко, збогум мила сестричке...”, “Елено моме” и други.) итн. Со афирмацијата на македонскиот јазик во егејскиот дел на Македонија de facto македонскиот јазик се официјализирал на целокупната етничка територија на Македонија што претставувало најголем успех којшто македонскиот јазик го постигнал по 1913 година. (Македонското име и македонскиот јазик Македонците го штителе пред грчките судови.) Сите овие успеси Македонците ги постигнале благодарение на активноста на македонските организации (НОФ, АФЖ, НОМС) и на пожртвуваноста на нејзините членови. (Евдокија Николова-Вера, од село Д’мбени, разви голема политичка активност во рамките на АФЖ.)

Во 1948 година, во текот на Граѓанската војна во Грција, КПГ се замешала во судирот меѓу КПЈ и КПСС, земајќи јасен антијугословенски став. За да ја наметне својата политичка ориентација и да го контролира македонското движење, КПГ ги потчини сосема македонските политички организации. По Првиот и Вториот конгрес на НОФ (Првиот конгрес на НОФ се одржал на 13 јануари 1948 година во селото В’мбел (Костурско), а Вториот конгрес се одржал на 25-26 март 1949 година.), КПГ постепено поставува “верно раководство” кое требало да ја спроведува политиката на партијата. Свесна дека кај Македонците антијугословенскиот став на КПГ ќе предизвика не само вознемирување, КПГ од тактички и војни причини, ја сменила својата политика во однос на македонското национално прашање. На Петтиот пленум на КПГ од јануари 1949 година, КПГ наместо политиката “националност без државност” ја прифатила политиката “националност и државност” за македонскиот народ. (Веднаш по Граѓанската војна во Грција, во октомври 1949 година, КПГ повторно ќе ја прифати политиката “националност, без државност” за македонската нација.)

Прифаќањето на новата политчка ориентација на КПГ во однос на македонското национално прашање во рамките на единствената политчка концепција на партијата (македонското национално прашање е во длабока контрадикција со грчките национални интереси но, да се икористи за класните интереси), сепак се појавиле две различни политчки концепции на таканареченото “мнозинство” на чело со Никос Захаријадис и таканареченото “малцинство” на чело со Маркос Вавијадис и Димитриос Парцалидис. На аргументацијата на приврзаниците на “мнозинството” дека македонското национално прашање може да се искористи како тактичко прашање, претставниците на “малцинството” сметале дека македонското национално прашање е во таква длабока контрадикција со грчките национални интереси што не треба да се користи ниту како тактичко прашање. (Маркос Вавијадис и Димитриос Парцалидис секогаш земале антимакедонски став во однос на македонското национално прашање.)

Новата политчка ориентација ја прифатила и НОФ и новоформираната “Комунистичка организација на Македонците од Егејска Македонија (КОЕМ), којашто дотогаш политчки дејствувала во рамките на политиката за полна рамноправност на малцинствата во рамките на грчката држава. (КОЕМ се формира на 27 март 1949 година на чело со Михали Маљо. По поразот на ДАГ, раководниот кадар на НОФ ќе биде обвинет за странска агентура и 11 кадри на НОФ биле пратени на долги години робија по Руските затвори и логори.) Со новата политчка ориентација КПГ сакала да го привлече уште повеќе македонското население и да го реши тешкиот проблем на резервниот кадар за единиците на ДАГ. Ова прашање било толку акутно што парјата дури мобилизира и малолетни деца (од 14 до 16 години) за потребите на ДАГ. (Овој акт претставува една од црните дамки во политчката историја на КПГ. Мобилизацијата на малолетни деца предизвикала голем револт кај македонското население во Костурско, Леринско и Воденско.)

По решенија на Петтиот пленум на КПГ во однос на македонското прашање, грчката држава ја засилила нејзината

политика на репресија против цивилното македонско население, а особено против заробените војници на ДАГ. (Особено страдало македонското цивилно население. Масовни убиства се случиле во селата Б'мбоки и Загоричани, Костурско.) Сите војници на ДАГ (Македонци или Грци) што биле осудени и ја подржувале пред судот политиката на КПГ во однос на македонското национално прашање биле осудени на смрт без право на приговор. (Се претпоставува дека за “велепредавство” и обид за “отцепување територии од Грција биле осудени на смрт 2.000 комунисти главно Македонци.)

Поразот на ДАГ (1949 година) имал тешки етнички, политички и економски последици за македонскиот народ. Скоро 50.000 Македонци, меѓу кои илјадници деца (28.000) Македончиња и Грчиња), биле принудени да бараат спас во источно-европските земји, а 20.000 Македонци ги положиле своите животи за националното ослободување на македонскиот народ. (Во историската свест на македонскиот народ ќе останат Лазо Ангеловски, Георги Урдов, Атанас Коровешов, Мирка Гинова, Петар Тануров, Пецо Ромев, Пандо Шиперков, Михали Апостолов-Гранити, Тина Дункова, Авродита Дувалевска, Гена Кирјакова, Цана Кировска, Тинка Андреева-Цвета, Тодор Дојчинов-Морава, Ване Доров, Германија Пајкова и илјадници други Македонци кој го положиле својот живот за слободата на македонскиот народ.) Многу македонски села биле срамнети со земја, а цели региони во Костурско, Леринско и Воденско биле упостени. (Скоро 46 македонски села беа избришани од географската карта.)

На местата од иселеното македонско население, грчките власти веднаш почнале да спроведуваат една тива политика на “мини-колонизација” на пограничните области со здрави “грчки национални елементи”. Истовремено иселените Македонци биле лишени од грчкото државјанство и на сите им се конфискувале имотите поради учество во “бандитската војна”. (Законот за земање на државјанството бил донесен уште во 1947 година, а законот за конфискација на имотите бил донесен во 1948 година.)

ГЛАВА ШЕСТА - МАКЕДОНЦИТЕ ПО ГРАЃАНСКАТА ВОЈНА ВО ГРЦИЈА (1949-1989)

По поразот на ДАГ македонското име и македонскиот јазик повторно биле забранети и било какво надворешно изразување на македонската национална свест преку јазикот, песната, орото итн. строго се забранувало. “Ветувам пред Господа, луѓето и официјалните државни власти, дека од денес ќе престанам да зборувам на словенски дијалект кој е само повод за недоразбирање и дека секогаш и секаде ќе зборувам на официјалниот јазик на мојата татковина-на грчкиот – на кој е напишано и светото Евангелие на нашиот Христос”, често се слушаше низ македонските села оваа колективна заклетва по 1949 година. (В. “Вечер” од 19. V. 1987 година.)

Новите историски околности сериозно влијаеле и врз историската судбина на македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија и тие придонесле да се забележи еден нов историски феномен. Ако во периодот од 1913 до 1950 година кај македонскиот народ постоело и се изразуvalo силна македонска народна солидарност, по 1950 година, поради невидениот грчки терор, македонската народна солидарност почнало постепено да попушта. (Економскиот фактор заигра голема улога во тој правец. Во периодот од 1951 до 1957 година националниот доход на Грција растеше со 6% годишно, но сепак доходот по глава на жител бил уште низок (200 долари). Постепено националниот доход по глава на жител ќе порасне и ќе се создаде една релативна економска благосостојба, која сериозно ќе влијае и врз политичката свест на Македонците.) Мешовитите бракови меѓу Македонци и Грци ќе бидат се почести, се поприсутни, што предизвикале сериозни етнички пукнатини во рамките на македонскиот народ.

Новите политичко-историски услови сериозно влијаеле врз историската судбина и на македонскиот јазик. Ако во периодот од 1913 до 1950 година, македонскиот јазик за македонското население имал статус на примарен (мајчин) јазик по 1950 година, постепено почнал да го губи тој статус од примарен (мајчин) јазик македонскиот јазик добил статус на секундарен (странски) јазик за дел од македонското население.

Истовремено грчкиот јазик го сменува својот историски статус. Од секундарен (странски) јазик што го имал овој јазик за македонското население, тој добил статус на примарен (семеен) јазик за дел од македонското население. Македонците веќе од најраните години го учеле грчкиот јазик, го изговарале природно, а македонскиот јазик го учеле подоцна, а затоа гласовите ж, ч, ц, ш што не постојат во грчкиот јазик, ги изговарале неприродно, така како што некогаш во периодот меѓу двете светски војни, ги изговарало грчкото или негрчкото колонизирано население што научило да зборува македонски. Со тоа македонскиот јазик, по статусот на најупотребуваниот јазик, специфичен за периодот од 1913 до 1924 година, по статусот на семеен јазик специфичен за периодот од 1924 до 1950 година, влегол во третата, последна фаза пред неговото историско исчезнување кога почнал да го губи и статусот на семеен јазик за македонското население. (За да го побрза процесот на грцизација на македонското население, грчката држава скоро во сите македонски села отворила бесплатни забавишта и градинки каде децата од најрани години го учеле грчкиот јазик.)

Со влегувањето на грчкиот јазик во рамките на македонското семејство, а преку него и присуството на грчката национална, политичка и психолошка логика, во суштина почнува процесот на дефинитивно асимилирање на македонскиот народ од егејскиот дел на Македонија. Сите овие историски текови биле спроведени со невидена упорност и средновековен терор од страна на грчките власти. (Грчките власти сметаа дека било какво признавање на македонската нација или македонскиот јазик директно го стават под прашалник грчкиот територијален интегритет.)

Кога дошле социјалистите на власт во Грција ништо суштински не се менувало во однос на македонската нација и македонскиот јазик. Грчкиот традиционален државен политички принцип за непризнавање на македонската нација што бил ставен во темелот на грчката држава, продолжил и понатаму, па грчкиот државен националистички ексклузивизам правел еден чекор напред во однос на македонската нација и

македонскиот јазик. Грчките власти почнале поактивно и поупорно да ја негираат македонската нација и македонскиот јазик било каде во светот. Во рамките на една ваква политика биле повлечени и грчките студенти што студирале во Универзитетот “Кирил и Методиј” во Скопје. (Овој закон беше донесен во 1982 година.)

Продолжувајќи ја грчката историска традиција за создавање на една држава со една нација и спроведувајќи ја политиката за “национално помирување”, социјалистичката влада решила да дозволи слободно враќање во Грција на сите Грци по род кои по поразот на Граѓанската војна во Грција заминале во источно-европските земји. Со условното враќање Македонците биле спречени да се вратат во своите родни места, не им се признавало правото на грчко државјанство и со тоа го губеле и легитимното право на имот. (Во 1985 година бил донесен законот “За регулирање на имотите на политичките бегалци...”) Политиката на “национално помирување” ја подржала и КПГ и оваа партија “еволуирала” и во однос на македонското национално прашање. По политиката “ни државност, ни националност” (1918-1924), по политиката “државност без националност” (1924-1931), по политиката “националност без државност” (1931-1949) по политиката националност и државност (јануари 1949-октомври 1949), КПГ ја прифатила политиката ни “државност, ниту националност” за македонската нација. (Со новата политичка ориентација, всушност КПГ прави еден дефинитивен историски компромис со политичката концепција на грчката држава во однос на македонското национално прашање.)

Новата политичка ориентација на КПГ во однос на македонското национално прашање, ги вознемирила Македонците и тие почнале да ја напуштаат партијата на која и ја напишаа историјата. (Македонците почнале се повеќе да се ориентираат кон умерената левица (социјалистите) и умерената десница, одбегнувајќи ги крајната левица и крајната десница.) Новата политичка ориентација на КПГ во однос на македонското национално прашање била со задоволство прифатена скоро од сите грчки политички партии. Исклучок правеле единствено приврзаниците и следбениците на Пантелис

Пуљопулос, некогашен лидер на таканаречено ново “малцинство” што се појавило во редовите на КПГ во периодот меѓу двете светски војни. (Ова мала политичка партија во спектарот на грчкиот политички живот, се наоѓа лево од КПГ.) Признавајќи го постоењето на македонската нација и сметајќи дека Македонците во Грција не се добри само да работат, плаќаат данок и да војуваат, туку и да уживаат и македонски национални права, тие преку својот орган “Социјалистички алаги” (Социјалистички промени) го дигнале својот глас против националното угнетување на Македонците и барале безусловно враќање на сите политички емигранти. (В. “Нова Македонија” од 8. XI. 1983 година.)

На историските процеси на асимилација во егејскиот дел на Македонија Македонците даваат се поактивен пасивен отпор (изразен преку почесто користење на македонскиот јазик, почесто користење на македонскиот мелос, со акцентирањето дека се Македонци), туку се забележувале и појави на активен политички отпор против политиката на грцизирање. Во 1984 година во Солун било формирано “Движење за човечки и национални права за Македонците од Егејска Македонија” и организацијата “Централен организационен комитет за македонски човечки права” (ЦОК за МЧП) со седиште, исто така во Солун. Со манифестот за македонски човечки права, ЦОК за МЧП барал од грчките власти:

- “1. Признавање на фундаменталните човечки и национални права и полна слобода за Македонците од Егејска Македонија во денешните граници на Грција.
2. Да се даде на македонскиот народ одобрение за оформување на свое образование, на свој мајчин- македонски јазик, да слободно организира и употребува културни институции и установи, училишта, црковна служба, да има пристап на радио-телевизиските програми, вести, да има свои публикации на книги и весници на македонски јазик.
3. Да се донесе и изгласа закон во грчкиот парламент со кој на Македонците им се одобрува слободно враќање од странство во своите родни места. Така тие да можат да земат активно

учество во економскиот, културниот и просветниот живот на земјата...

4. Се бара од грчкиот парламент и влада да донесе, прогласи, специјален закон со кој ќе се прокламира дека Македонците од Егејскиот дел на Македонија имаат неотуѓиви права, без никаков притисок, заканувања и заплашувања, да можат слободно во јавност да си го употребуваат својот мајчин-македонски јазик, своите народни обичаи и култура, преку збор, книги, весници, ора, песни..." (Манифест за македонски човечки права, Солун, 1984 година.)

Борбата за признавање на националните права на Македонците во Грција, Бугарија и Албанија е подржана од страна на целокупниот македонски народ. (Во Албанија не се негира постоењето на македонската нација, но се користат посуптилни методи за асимилација на македонското малцинство. Во 1988 и 1989 година во Скопје, Битола и на други места во СР Македонија се одржале митинзи на солидарност со македонскиот народ егејскиот и од пиринскиот дел на Македонија.) Од 30 јуни до 3 јули 1988 година во Скопје се одржа светска средба на протераните деца од егејскиот дел на Македонија по поразот на ДАГ. (Во средбата на децата бегалци од егејскиот дел на Македонија учествувале повеќе од 3.000 некогашни деца дојдени од Канада, Австралија, САД, Егејска Македонија, и од источно европските земји.) Учесниците на ова средба едногласно сметаа дека "право на слобода и национален живот има секој народ без оглед на својата бројност и културен развиток.

Право на слободна национална припадност, на сопствен национален идентитет, право на мајчин јазик, на говор на мајчин јазик, право на просвета на мајчин јазик". Тие сметаат дека овие права "се природни човекови права, признати од меѓународната заедница". Учесниците на собирот беа убедени "дека секој човек, без оглед на раса, пол, верување, има право на живот, слобода и среќа, и било какво национално угнетување е навреда за самото човеково достоинство". (Стојан Киселиновски, реферат по повод 40 годишнината од егзодусот на децата од егејскиот дел на Македонија.)

Овие национални стремежи силно се подржани и од македонското иселеништво. Македонски иселенички организации од Канада, Австралија, САД, го дигнаа својот глас за заштита на македонското име и македонското национално достоинство и пред меѓународните организации. По повод 75 годишнината од Букурешкиот мировен договор, “Македонскиот национален комитет” од Канада (Торонто) до Обединетите нации поднесе “Декларација за човечките права и слободи на Македонците во Грција, Бугарија и Албанија” во кој меѓу другото од Грција се бара:

“1. Во согласност со Универзалната декларација за човекови права на ООН и со одредбите на Хелсинската спогодба Грција и Бугарија се должни да престанат да го негираат националниот идентитет на Македонците, и воопшто да го почитуваат македонскиот ентитет во своите држави и да не го спречуваат неговото слободно изразување и афирмирање надвор од нивните држави (во Канада, Австралија, САД и др.). Двете држави се обврзани да им признаат на Македонците статус на национални малцинства и врз основа на тоа да им го почитуваат правото на еднаквост пред законот со фактичко уживање на човековите права и основни слободи и да ги штитат и да ги унапредуваат нивните легитимни интереси во оваа област.

2. Грција, Бугарија и Албанија да им овозможат на Македонците на својата територија слобода на хуманитарни, културни, духовни и други контакти со Македонците од Социјалистичка Република Македонија и со оние во мултикултурните демократски општества на Канада и Австралија, како и со Македонците во Соединетите Американски Држави и во други земји во светот.

3. Грција и Бугарија се должни да им дадат на Македонците право за образование на мајчиниот јазик, право за отварање училишта и културни институции и слобода за свои организации и здруженија, право за издавање публикации на македонски јазик и учество во програмите на радиото и телевизијата, како и право за слободна употреба на мајчиниот јазик во судовите и во црковните обреди.

4. Грција да ги укине законските одредби со кои македонските политички емигранти од Граѓанската војна и нивните потомци, бидејќи не се “Грци по род” се исклучени од враќање во родните места, посетување на татковските огништа и уредување на гробовите на своите предци и блиски, како и зачувување на сопствените имоти.

5. Заедно со запазувањето на другите белези на националниот идентитет на Македонците во Грција, е неопходно да се вратат променетите лични и географски имиња во Македонија во изворната форма.

6. Грција, Бугарија и Албанија да го усогласат односот спрема Македонците со духот на универзалната декларација за човечки права и основни слободи, Хелсиншката спогодба и другите меѓународни документи од оваа област”. (Декларација за човечките права и слободи на Македонците во Грција, Бугарија и Албанија.)

Признавањето на македонската нација во Грција и Бугарија, со соодветното признавање на националните и културно-јазичните вредности на Македонците, всушност е цивилизаторска обврска на овие две балкански земји и несомнено ќе претставува афирмација на историските, политичките и моралните вредности на тие земји.

ПРЕГЛЕДАНА И КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. извори

а) Необјавени:

- Архив на Македонија, Фонд на Димитар Влахов.
- Архив на Југославија, Министарство за просвета
- Ministère des Affaires Etrangères, Archive diplomatique, Grece 1918-1929, Paris.
- société des Nations, Conseil et Etas membres, dokuments, Genève.

б) Објавени извори:

- Историски Архив Комунистичке партије Југославије, Том II, 1919-1937, Београд, 1949.
- Киријазовски Ристо, КПГ и македонското национално прашање 1918-1974, Скопје 1982.
- Поповски Јосиф, Македонското прашање на страниците од „Ризоспастис“ меѓу двете светски војни, Скопје, 1982.
- Statistika apotelezmata tis apografis tu plithizmu tis Elados tis 15-16 maiu 1928, Epangelmata, tom. II, Athina, 1932.
- Statistika apotelezmata tis apografis tu plithizmu tis Elados tis 15-16 maiu 1928, ilikia, ikogeniaki katastasi, pedias, Athina, 1935.
- Sastistika apotelezmata tis apografis tu plithizmu tis Elados tis 15-16 maiu 1928, Topos genniseos, Thriskie ke glossa, Ipiotis, Athina, 1935.
- Strtistika apotelezmata tis apografis tu plithizmu tis Elados tis 15-16 maiu 1928, Epangelmata, tom III, Athina, 1937.

2. ЛИТЕРАТУРА

- Ајановски Вангел-Оче, Егејски бури, Скопје, 1975,
- Дарон Асса, Македонија е евреискиот народ, Ерусалим, 1972.
- Андоновски Христо, Вистината за Егвјска Македонија, Скопје 1971.
- Андоновски Христо, Дипломатска антимакедонска игра, Скопје 1969.
- Андоновски Христо Македонското национално малцинство во Грција Бугарија и Албанија, „Гласник“, Скопје, 1974, бр. I.
- Андоновски Христо, ВМРО (обединета) во Егејска Македонија, „Гласник“ Скопје 1969, бр.3.

- Андоновски Христо, Перипетиите на македонскиот јазик во Егејска Македонија, “Разгледи”, Скопје, 1959, II-4.
- Андоновски Христо, Меѓународните договори и билатерални конвенции меѓу Грција, Бугарија, Турција и Југославија, “Разгледи”, Скопје 1962, IV-9.
- Ancel Jacques, Peuples et Nations des Balkans, Paris, 1930.
- Ancel Jacques, La Macedoine, Paris, 1930.
- Анкета на Балканитџ, Докландџ на Карнагиевата Комисија по воинитџ презџ 1912-1913, Софија, 1914.
- Апостолов Александар, Колонизација на Македонија во стара Југославија, Скопје, 1966.
- Atlas Historique, Paris, 1968.
- Barker Elisabeth, Britanska politika na Balkanu u II Svjetskom ratu, Zagreb, 1978.
- Barker Elizabeth, Churchill i eden u ratu, Zagreb, 1980.
- Benaroiа Avram, I proti stadiodromia tu eliniku proletariatu, Athina, 1975.
- Vocari D. N., I Mikra Asia ke o elinizmos, Athina, 1919.
- Bouchie de Belle Edmond, La Macedonie et les macedoniens, Paris, 1922.
- Bramu A. Kosta, Slavomakedonikes organosis en Makedonia, Athina, 1959.
- Влахов, Димитар моменти од историјата на македонскиот народ, Скопје, 1950.
- Димитров Георги, Съчинения, Софија, Том. VIII, 1953.
- Димитров Георги, Съчинения, Софија, 1972.
- Димитров Георги, Наступление фашизма и задачи Комуническогo Интернационала в борбе за единство рабочего класса против фашизма, Москва, 1952.
- Димитров В. Георги, Станович е и политика на БКП по македонсија въпрос, 1971, с.л.
- Димитров Георги, Борбата за единен фронт против фашизмџт и воината, Софија, 1975.
- Driault E., L'heritier M., Histoire diplomatique de Ia Grece de 1821 a nos jours, Paris, 1926.
- Driault E., La Question D'Orient, 1918-1938, Paris, 1938.
- Dourmoussis E., La Verite sur un drame historique, la catastrophe de Smyrne septembre 1922, Paris, 1922.
- Eddy B. Charles, Greece and the Greek refugees, London, 1931.

- Enquete dans les Balkanes, Rapport Dotation Carnegie pour la paix internationale, Paris, 1914.
- Zahariadis Nikos, Siloghi ergon, 1953, s. I.
- Зографски А., Абаџиев Г., Егејска Македонија во нашата национална историја Скопје, 1951.
- Зографски Т., и Зографски Д., КПЈ и ВМРО (обединета) во Вардарска Македонија во периодот 1920-1930., ИНИ, Скопје, 1974.
- Кардељ Едвард Развој на словенечкото национално прашање, Скопје, 1959.
- Катарџиев Иван, Време на зреење Том. I-II, Скопје 1977.
- Katsuli D. Ghiorghi, Istoriја tu KKE, tomos I, 1919-1922, Athina, 1976.
- Katsuli D. Ghiorghi, istoria tu KKE, Tomos II, 1923-1927, Athina, 1976.
- Katsuli D. Ghiorghi, istoria tu KKE, Tomos III, 1927-1934, Athina, 1976.
- Katsuli D. Ghiorghi, Istoria tu KKE, Tom. IV, 1934-1940.
- Katsuli D. Ghiorghi, Istoria tu KKE, Tomos V, 1946-1949, Athina, 1976.
- Кацулакис Алексос, Влияние идей В.И. Ленина в Грaции, Москва, 1970.
- Санапа Marie-Paule, le Komintern et la guestion macedonienne, "URSS et la probleme nationale (1920-1939)", Paris, 6-8.XII 1978, (реферат на меѓународниот симпозиум што се одржа во Париз (6-8.XII 1978).
- Kiru A. Aleku, Sinomasia enandion tis Makedonias, Athina, 1950.
- Kiru A. Aleku, Eliniki eksoteriki plitiki, Athina, 1955.
- Киријазовски Ристо, Македонски национални институции во егејскиот дел на Македонија (1941-1961), Скопје 1987.
- Киселиновски Стојан, Грчката колонизација во Егејска Македонија (1913-1940), Скопје, 1981.
- Киселиновски Стојан, КПГ и Македонското национално прашање, (1918-1940), Скопје 1985.
- Киселиновски Стојан, Статусот на македонскиот јазик во Македонија (1913-1987), Скопје, 1987.
- Kitsikis Dimitri, Propagande et pression et politique internationale, La Gréce et ses revendications et la conference de la paix, Paris, 1963.
- Kljakić Dragan, General Markos, Zagreb, 1979.

- Колишевски Лазар, Аспекти на македонското прашање, Скопје, 1979.
- Кокинос П.А., (Х.К. Кокмн), Из истории революционно й борьбъ трудящихся армян Греуий (1922-1932), Ереван, 1960.
- Korizis Hariton, Makedonia ghi Eliniki, Athina, 1950.
- Кънчов Васил, Македония Етнография и Статистика, София, 1900.
- Кънчов Васил, Избрани произведения, София, 1970.
- Leduc Victor, Comminisme et Nation, Paris, 1954.
- Леџин И.В., Треџа интернационала Београд, 1951, КН.П.
- Леџин И.В., о праву нација на самоопредељење, Београд, 1958.
- Livieratu Dimitri, To eliniko ergatiko kinima 1918-1923, Athina, 1976.
- Македония като природно и стопанско цяло, София, 1945.
- Македонски Прегледь София (1930-1941).
- Маркс К., Енгелс Ф., Избрани дела том. I, 1949.
- Маркс К., Енгелс Ф., Манифест на Комунистичката партија, Скопје 1974.
- Mavrokordatu M., Namodopulu A., I Makedonia meleti dimografiki, Thesaloniki, 1931.
- Mega A. Gheorgu, Geografis tis Elados, Athina, 1955.
- Megali Eliniki Enkiklopedia, Pirsos, Athina, 1931.
- Mete Tuncay, Turkiye de Sol Akimlar 1908- 1925, III издание Анкара, 1978.
- Миљовски Кирил, Македонското прашање во националната програма на КИЈ (1919-1937), Скопје 1962.
- Мојсов Лазар, Околу прашањето на македонското национално малцинство во Грција, Скопје, 1954.
- Moshopulu Nikiforu, I Armenia ke to armeniko zitima, Athina, 1928.
- Nacionalno pitanje u delima Nasika marksizma i u dokumentima i praksi KPJ, SKJ, Zagreb, 1978.
- Nalta A. Hristoforu, To Makedoniko zitima ke i Sovietiki politiki, Thesoloniki, 1954.
- Nefeludi Y., Vasili, Athina H., Anamisis 1930-1940, Athina, 1974.
- Новпчев А.Д., Турция-краткая история, Москва, 1965.
- Peninsula BalcanicА, Буцурести, 1925.
- Polihroni K. Enepdiki, I Eliniki andistasis 1941-1944, Athina, 1976.
- Poliopulos Pantelis, Arthra, Thesis ke Polemikes, Athina, 1976.

- Пејов Наум, Македонците и Граѓанската војна во Грција, Скопје 1968.
- Пејов Наум, Прилози за односот на раководителите на КПГ по македонското национално прашање, Скопје, 1963.
- Прилози за Илинден 1967-1977, Крушево, 1978.
- Revolucija i nacije, Zagreb, 1978.
- Ristelhneber Rene, Histoire des puples Balkaniques, Paris, 1950.
- Rusu Petru, I Oktovriani epanastasi ke i Elada 1966, s.l.
- Sarafis, St., O Elas, 1953, s.a,s. I.
- Симоски Тодор, Македонското национално прашање низ политиката на КПГ во текот на НОБ, Гласник, Бр.2-3. 1970.
- Societé des Nations, L'estabissement des refugies en Gréce, Genève, 1926.
- Stavridu A. Elefteriu, Ta paraskinia tu ККЕ, Athina, 1953.
- Svoronos Nikolas, Historie de la Grece moderne, Paris, 1972.
- То ККЕ, apo 1931 os to 1952, s.a,s. I.
- То ККЕ, Episima Kimena, Tomos protos 1918-1924, 1964, s. I.
- То ККЕ, Episima Kimena, Tomos defteros, 1925-1928, 1965, s. I.
- То ККЕ, Episima Kimena, Tomos tritos, 1929-1933, 1966, s. I.
- То ККЕ Episima Kimena, Tomos tetartos, 1934-1940, 1968, s. I.
- Trocki Lav, Iz revolucije, Rieka, 1971.
- Zorbala Stavru, Simeia tu lau, meros a, 1966, s. I.
- Tevetoglu Dr. Fethi, Turkiye de Sosyalist ve komunist faliyetler 1900-1960, Ankara, 1967.
- Vacalopoulos Apostolos, Histoire de la Grèce moderne, Paris, 1975.
- Venizelos Elefteros, La Grèce devant le congres de congres paix, Paris, 1918.
- Veritas, Македония подвиго 1919-1929. Документи и сведетелства София, 1931.
- Vogazli D.K., Fieletikes ke ethnikes mionotites stin Elada ke Vulgaria, Athina, 1954.
- Vukmanović Tempo S., Vorba za Balkan, Zagreb. 1981.
- Чинговски Никола, Коминтерната и македонското прашање од 1919-1924, “Погледи”, Скопје, 1969.
- Чашуле Ванга, Ол признавање до негирање, Скопје, 1970.
- Чипов Андреја, КПГ и македонското национално прашање, “Глас на Егејците”, Скопје, 1952, бр.29.

3. ВЕСНИЦИ

- Балканска Федерација (1924-1926).
- Глас на Егејците, (1952).
- Elinikos Voras, (1957).
- Независима Македонија, (1922-1935).
- “Rizospastis”, (1927-1935).